

Směrnice Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 09.11.1961, sp. zn. Pls 2/61, ECLI:CZ:NS:1961:PLS.2.1961.1

Číslo: 64/1961

Právní věta: Projednání směrnice pléna Nejvyššího soudu k zajištění jednotného výkladu zákona č. 71/1958 Sb., o závazcích k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 09.11.1961

Spisová značka: Pls 2/61

Číslo rozhodnutí: 64

Číslo sešitu: 9-10

Typ rozhodnutí: Směrnice

Hesla: Náhrada škody, Odpovědnost za schodek na svěřených hodnotách, Smlouva pracovní

Předpisy: 71/1958 Sb.

Druh:

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 64/1961 sb. rozh.

Zpráva ze zasedání pléna Nejvyššího soudu ČSSR

(Projednání směrnice pléna Nejvyššího soudu k zajištění jednotného výkladu zákona č. 71/1958 Sb., o závazcích k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru z 9. listopadu 1961, Pls 2/61.)

Dne 9. listopadu 1961 zasedalo plénium Nejvyššího soudu za předsednictví předsedy Nejvyššího soudu dr. Josefa Urválka.

Zasedání pléna se zúčastnili: náměstek generálního prokurátora dr. Eduard Švach, vedoucí odboru občanskosoudního dozoru Generální prokuratury dr. Antonín Havelka, předseda krajského soudu v Plzni dr. Adam Pittner, náměstkové předsedů krajských soudů: dr. Robert Müller (městský soud Praha), dr. Jaroslav Navrátil (krajský soud Praha), dr. Karel Kapoun (krajský soud Č. Budějovice), dr. Josef Šolc (krajský soud Hradec Králové), dr. Jan Kania (krajský soud Ostrava), dr. Štefan Miko (krajský soud B. Bystrica), člen presidia krajského soudu Bratislava dr. Ján Roháček, náčelníci vyšších vojenských soudů major dr. Vojtěch Lyach a pplk. dr. Mirko Hujeja.

Předseda Nejvyššího soudu dr. Josef Urválek přednesl tento úvodní referát:

Dnešní plénum se schází poprvé za účasti předsedů krajských soudů, resp. jejich náměstků a náčelníků vyšších vojenských soudů. To je významná změna proti dřívějšímu stavu, od které si mnoho slibujeme. Jsme přesvědčeni, že účast předsedů krajských soudů bude znamenat prohloubení našeho spojení s krajskými soudy a tím i s praxí všech nižších soudů. To umožní plénu Nejvyššího soudu všestrannější posouzení projednávaných otázek a na druhé straně také snažší uvedení směrnic pléna do praxe nižších soudů.

Po směrnici pléna Nejvyššího soudu o otázkách vzniku a zániku pracovního poměru a o otázkách přeřazení v práci projedná dnes plénum Nejvyššího soudu druhou směrnicí, která řeší základní otázky vyplývající z pracovního poměru. Nejvyšší soud věnuje takovou pozornost pracovnímu právu proto, že pracovně právní vztahy v naší společnosti mají stěžejní význam, neboť práce ve prospěch celku je podle naší Ústavy přední povinností a právo na práci předním právem každého občana. Proto také ústřední výbor naší strany na svém zasedání v prosinci minulého roku věnoval pracovnímu právu tak velkou pozornost.

Otázky, které budeme dnes projednávat v plénu, se dotýkají značného počtu našich občanů. Při projednávání musíme mít na zřeteli dvě základní tendence, které ovládají naše pracovní právo při řešení případů náhrady za škody způsobené zaměstnancem. Na jedné straně, aby byla poskytnutá důsledná ochrana socialistickému vlastnictví, tomuto ekonomickému základu našeho společenského zřízení, a na straně druhé, aby nedocházelo k takovému uplatnění požadavku náhrady škody, který by znamenal příliš tíživé břemeno pro pracujícího člověka, který nezachoval potřebnou míru opatrnosti při plnění svých pracovních povinností. Zákon o náhradě škody způsobené zaměstnancem uvádí v soulad zájmy společnosti se zájmy jednotlivce. Výrazně se v něm uplatňují humanistické rysy všech našich zákonů – starostlivá péče o člověka. Výrazně se v něm projevuje i úsilí vychovávat pracující k pracovní kázi a disciplíně a upevňovat v nich právní vědomí odpovědnosti za trvalý růst socialistického vlastnictví.

Praxe soudů přinesla celou řadu dílčích otázek, které bylo nutno řešit v zájmu jednotného výkladu a používání tohoto významného zákona. Řešení každé z těchto dílčích otázek má ve svých důsledcích značný význam politický i ekonomický.

Je třeba, abychom při projednávání této směrnice měli na mysli, že směrnice pléna bude působit nejen na praxi soudů, ale i na praxi hospodářských organizací i společenských organizací. Je pochopitelné, že podniky při uplatňování náhrady škody budou rovněž přihlížet ke směrnicím pléna Nejvyššího soudu. Vždyť řada případů náhrady škody se v denním životě řeší mimo soud, ať již smírem mezi účastníky nebo v rozhodčím řízení. To zajisté vítáme, protože nám jde o to, aby byla upevňována socialistická zákonnost v celém našem společenském životě, tedy také tehdy, kdy se věc vůbec před soud nedostane. Očekáváme, že směrnice bude cennou pomocí i pro odborové organizace, jichž prostřednictvím se naši pracující stále více účastní na správě státu a řízení národního hospodářství a na něž jsou přenášeny, zejména v oboru pracovního práva některé úkoly, které dříve plnily orgány státu.

Považuji za nutné zmínit se ještě o základních hlediscích, jimiž jsme se řídili při zpracování návrhu předložené směrnice.

Především snažili jsme se o komplexní vyřešení všech otázek, které se v praxi soudů vyskytly, a to tvůrčím výkladem zákona, nikoliv však mimo zákon. Rozhodujícím kritériem správnosti řešení byly pro nás zkušenosti praxe a života. Praxe již také v mnoha směrech správnost řešení prověřila. Neváhali jsme tam, kde jsme se v dílčích otázkách mýlili, přiznat omyl a revidovat stanovisko původně zaujaté. Nejde o otázky jednoduché. K jejich řešení docházelo v občanskoprávním kolegiu Nejvyššího soudu postupně, o čemž svědčí řada rozhodnutí i stanovisek občanskoprávního kolegia dříve uveřejněných, jichž podstatný obsah bude nyní zakotven ve směrnicích spolu s otázkami nově

řešenými.

Věnovali jsme velkou péči přípravě směrnic. Rozhodující význam pro nás měla pomoc, kterou nám poskytly krajské soudy při shromažďování podkladů i sdělením připomínek z porad soudců krajských soudů. Cennou pomocí pro nás byly i připomínky ministerstva spravedlnosti, Generální prokuratury, Ústřední rady odborů, ministerstva vnitřního obchodu, ministerstva financí, Ústředního svazu spotřebních družstev a dalších resortů i pracovišť z oboru právní vědy. Až na výjimky bylo docíleno shodného názoru. Snažili jsme se pojmut do směrnice vše podstatné ve zhuštěné formě. Složitost otázek však vyžaduje bližší vysvětlení. Proto byl vypracován vedle směrnic obsáhlý referát. Prosím, abyste také tomuto referátu věnovali svou pozornost.

Z hlediska obsahu směrnice nedoporučuji, aby byli již v této směrnici upravovány otázky adhezního řízení v trestních věcech, pokud jde o souvislost s ustanovením § 12 zák. č. 71/1958 Sb. a s rozhodčím řízením podle vyhlášky č. 184/1959 Ú. l. Současnému právnímu stavu totiž odpovídá výklad, že soud v trestním řízení může rozhodnout o náhradě škody v případech trestných činů spáchaných úmyslně nebo v opilosti, jsa vázán jen procesními podmínkami trestního řádu, že však o škodě způsobené z nedbalosti (nikoliv však v opilosti) nemůže soud v adhezním řízení rozhodovat, dokud věc nebyla projednána v řízení podle § 12 zák. č. 71/1958 Sb. nebo v rozhodčím řízení podle vyhl. č. 184/1959 Ú. l. Osnova nového trestního řádu, která byla vypracována na základě pokynů ÚV naší strany a která bude v nejbližší době projednána v Národním shromáždění, patrně rozšíří oprávnění trestního soudu i na tyto případy. Jestliže k tomu dojde, část směrnice, která by vycházela z dnešní právní úpravy adhezního řízení, by pozbyla své platnosti dříve, než bude uveřejněna, a mohla by v budoucnu soudy dezorientovat.

Považujeme za nutné, abychom po vydání nového trestního řádu připravili směrnici pléna, která by podala bližší výklad ustanovení nového trestního řádu, týkajících se adhezního řízení. Je přitom ovšem třeba zdůraznit již nyní, že také po vydání nového trestního řádu, i když trestní soud nebude vázán nutností zkoumat, zda došlo k projednání náhrady škody podle § 12 zák. č. 71/1958 Sb., bude vždycky žádoucí, aby k takovému projednání došlo. Je to jedna z forem účasti pracujících na řízení hospodářství. Žádný podnik by neměl uplatňovat ani před soudem v trestním řízení (v adhezním řízení) náhradu škody dříve, než výši škody projedná podle § 12 cit. zák. Je potřebné, aby soudy působily k tomu, aby se tak stalo, a aby k tomu působily i vyšetřovací a prokurátorské orgány, pokud náhrada škody bude uplatňována již v dřívějších stádiích trestního procesu.

Referentka dr. Věra Kizlinková, soudce Nejvyššího soudu, přednesla připojený referát ke směrnici pléna.

Koreferent dr. Robert Orlický, předseda senátu Nejvyššího soudu, přednesl koreferát.

Náměstek generálního prokurátora dr. Eduard Švach ve svém projevu zdůraznil význam směrnice, která je v souladu s platným právním stavem a k níž Generální prokuratura nemá připomínek.

V rozpravě byly směrnice pléna Nejvyššího soudu i referát ke směrnici, které řeší komplexně sporné otázky a zajišťují tak jednotné rozhodování soudů, hodnoceny jako významná pomoc pro práci soudů.

Zástupci krajských soudů a soudci Nejvyššího soudu přednesli připomínky ke směrnici.

Rozprava se zaměřila zejména na zásadní otázky týkající se rozsahu zákona č. 71/1958 Sb., smlouvy o hmotné odpovědnosti, otázky související s výkladem pojmu škoda podle zák. č. 71/1958 Sb. a otázky náhrady škody způsobené členem jednotnému zemědělskému družstvu z nedbalosti v souvislosti s plněním členských povinností.

K uplatněným připomínkám a k výsledkům rozpravy přihlédlo plénum v konečné úpravě směrnice.

Po poradě byla vyhlášena tato

SMĚRNICE

pléna Nejvyššího soudu

k zajištění jednotného výkladu zákona č. 71/1958 Sb. o závazcích

k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinností

z pracovního poměru:

Usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Československa ze 7. a 8. prosince 1960 stanovilo jako jeden z důležitých úkolů strany a všech pracujících neustále prohlubovat socialistické výrobní vztahy, jejichž základem je socialistické vlastnictví výrobních prostředků.

Všestranný rozvoj majetku v socialistickém vlastnictví je zejména v období, kdy náš stát dospěl do stádia úplného vítězství socialismu a nastupuje další vývojovou etapu společenského života na cestě ke komunistické společnosti, předpokladem stálého zvyšování hmotné a kulturní úrovně všech pracujících. Náš právní řád zajišťuje socialistickému vlastnictví zvýšenou ochranu (srov. zejména č. 35 Ústavy ČSSR). Tuto tendenci sleduje i zákon č. 71/1958 Sb., který v našem hospodářském a společenském životě plní důležité úkoly: zajišťovat ochranu majetku v socialistickém vlastnictví, zejména také odhalováním příčin, které vedou ke škodám na tomto majetku, přispívat k vytváření podmínek, které umožňují předcházet škodám na socialistickém vlastnictví, jakož i přispívat k výchově pracujících ke správnému poměru k socialistickému vlastnictví a prohlubovat účast pracujících a jejich organizací na řízení národního hospodářství.

Zajištění těchto úkolů nutno mít na zřeteli při výkladu a používání ustanovení zák. č. 71/1958 Sb., aby tak byly uvedeny v soulad zájem společnosti na důsledné ochraně socialistického vlastnictví a zájem, aby náhrada škody byla na zaměstnanci uplatňována jen v rozsahu přiměřeném povaze a míře zavinění a úměrném jeho hospodářským poměrům.

V praxi soudů dochází k pochybnostem a nejasnostem při výkladu a používání tohoto zákona, což se projevuje v nejednotném a nezřídka i nesprávném řešení závažných otázek; tak dochází k tomu, že zákon č. 71/1958 Sb. se neuplatňuje v případech, kdy jeho použití je plně na místě a naopak dochází k tvrdostem vůči zaměstnancům. Jen takový výklad a použití zákona, při nichž uložení náhrady škody zaměstnanci a určení její výše budou v souladu s těmi tendencemi, které zákon sleduje, bude také „vychovávat zaměstnance k správnému poměru k socialistickému vlastnictví a vést podniky k vytváření pracovních podmínek, jimiž by se vzniku škody účinně předcházelo“.

K zajištění jednotného výkladu zákona a k ještě většímu prohloubení jeho výchovného poslání, vydává plénum Nejvyššího soudu podle § 26 odst. 1 a § 30 odst. 2 a) zákona o organizaci soudů

směrnici

k zajištění jednotného výkladu zákona č. 71/1958 Sb., o závazcích k náhradě škody

způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru.

I. Rozsah zákona:

V duchu zásady jednotné úpravy náhrady škody pro všechny kategorie pracujících stanoven byl rozsah působnosti zákona č. 71/1958 Sb. co nejširší. Tento zákon se vztahuje zásadně:

a.) na všechny zaměstnance, kteří jsou v platném pracovním poměru zaměstnaneckém, a kteří při výkonu zaměstnání porušili povinnosti z nedbalosti, a to zaměstnance podniků národních nebo jiných, hospodářských a rozpočtových organizací, zejména na zaměstnance státního aparátu, na něž se vztahuje zák. č. 66/1950 Sb., na soudce z povolání s výjimkou soudců vojenských soudů a soudců vojenského kolegia Nejvyššího soudu (srov. předpis „Řízení o náhradách škody“ s evidenční značkou Zákł.-3-3), na zaměstnance lidových družstev a jiných socialistických právnických osob, na domácí dělníky, pokud jsou v pracovním poměru a na učně; na členy výrobních družstev 1) a na advokáty – členy advokátních poraden; vztahuje se rovněž na funkcionáře národních výborů, jimž bylo poskytnuto neplacené pracovní volno potřebné k výkonu funkce a na členy závodních výborů ROH uvolněné od práce na pracovišti pro plnění funkce;

b.) na všechny případy škod, které způsobí z nedbalosti zaměstnanec socialistické organizace při plnění svých pracovních povinností.

Zákon č. 71/1958 Sb. je tedy základním předpisem upravujícím náhradu škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru, předpisem, který sjednotil právní úpravu náhrady škody pro všechny zaměstnance a který byl současně vzorem pro speciální právní úpravy, obdobné úpravě podle zák. č. 71/1958 Sb. (srov. část IX.).

Zákon č. 71/1958 Sb. upravil podmínky a rozsah náhrady škody – a to zejména v případě obecné odpovědnosti podle § 2 – způsobem pro zaměstnance značně výhodným. Těchto výhod však mohou používat pracující jen potud, pokud se zák. č. 71/1958 Sb. na ně vztahuje, a to podle svého slovního znění nebo podle účelu, který tento zákon sleduje. Proto nelze vztáhnout ustanovení tohoto zákona zejména na odsouzené, na nichž je vykonáván trest odnětí svobody a kteří ve výkonu trestu pracují; u nich nejde vůbec o poměr pracovní.

V praxi dochází ke vzniku pracovních vztahů, které se svou povahou blíží pracovnímu poměru. I když náhrada škody se v těchto případech neposuzuje podle zák. č. 71/1958 Sb., je na místě, aby vzhledem ke zvláštní povaze tohoto vztahu bylo používáno podle okolností konkrétního případu ustanovení § 358 obč. zák. s přihlédnutím k zásadám zákona č. 71/1958 Sb.

II. Odpovědnost zaměstnance za škodu se zřetelem ke smlouvě o hmotné odpovědnosti:

Zákon č. 71/1958 Sb. při úpravě odpovědnosti zaměstnance za škodu vychází zejména z těchto hlavních zásad:

a.) Podmínky a rozsah odpovědnosti zaměstnance za škodu se stanoví odchylně v případě obecné odpovědnosti (§ § 2, 6) na rozdíl od zvýšené odpovědnosti (§ § 4, 5, 8, 9):

V případě obecné odpovědnosti zaměstnavatel musí prokazovat zavinění zaměstnance. Výše náhrady škody je maximalizováno na trojnásobek hrubého měsíčního výdělku zaměstnance. V případě zvýšené odpovědnosti se zavinění zaměstnance předpokládá. Zaměstnanec odpovídá zásadně za celou vzniklou škodu.

b.) V obou případech odpovědnosti se připouští mimořádné snížení náhrady škody:

Při obecné odpovědnosti snížení škody je možné vedením podniku i soudem (resp. rozhodčím orgánem podle vyhl. č. 184/1959 Ú. l.); při zvýšené odpovědnosti může náhradu škody snížit jen soud (resp. rozhodčí orgán).

Ustanovení o snížení náhrady (§ § 7, 10) je ovšem nutno používat jen ve skutečně odůvodněných případech a v rozsahu zjištěným okolnostem přiměřeném, a to se zřetelem k tomu, že snížení náhrady škody se přímo dotýká právnických osob socialistických, jimž přísluší zvláštní ochrana podle

§ 21 obč. zák.

Při snížení náhrady škody je nutno dbát toho, aby za základ snížení byla brána vždy škoda, za niž zaměstnanec odpovídá (srov. § 8 věta první) a aby byla respektována nejnižší hranice náhrady škody, pod níž nemůže náhradu snížit ani podnik ani soud, resp. rozhodčí orgán.

c.) Více zaměstnanců odpovídá za škodu podle míry zavinění každého z nich:

V případě, že škodu zavinilo více zaměstnanců, upouští zákon č. 71/1958 Sb. od solidarity a vychází ze zásady dělené odpovědnosti, podle níž podíly na náhradě škody se určují podle míry zavinění každého zaměstnance. Podle této zásady určí soud podíly i tehdy, domáhá-li se podnik vyslovení solidárního závazku několika žalovaných, ačkoliv podle § 6 odst. 2 jsou odpovědni jen podíly podle míry zavinění; soud vyhoví žalobnímu návrhu do výše podílů jednotlivých žalovaných zaměstnanců na náhradě určené podle § 6 odst. 2 a v dalším, tj. ohledně částky, která přesahuje podíly na náhradě podle § 6 odst. 2 připadající, žalobu zamítne. Neurčí-li podnik v žalobě podíly na náhradě škody podle míry zavinění každého zaměstnance, rozhodne soud bez zřetele na návrhy účastníků (§ 6 odst. 2). Určení podílů na náhradě škody solidárně přichází v úvahu jen v případě, že jeden ze zaměstnanců odpovídá podle zákona č. 71/1958 Sb. a druhý podle občanského zákoníku. V tomto případě uplatní podnik proti zaměstnanci, který odpovídá podle zákona č. 71/1958 Sb. nárok na zaplacení určitého podílu odpovídajícího míře zavinění tohoto zaměstnance v mezích stanovených tímto zákonem. Proti zaměstnanci, který odpovídá za škodu podle § 337 obč. zák. a jehož závazek zůstává solidárním závazkem se závazkem prvního škůdce, může podnik uplatnit celou škodu (§ 340 obč. zák.); tomuto škůdci zůstává ovšem zachován postih proti zaměstnanci odpovídajícímu za škodu podle zák. č. 71/1958 Sb., a to do výše podílu odpovídajícího míře jeho zavinění.

d.) Zvláštní pozornost je věnována smlouvě o hmotné odpovědnosti:

Podrobnější úpravu zvýšené odpovědnosti – ve srovnání s odpovědností za svěřené předměty (§ 5) – má zákon v ustanoveních o smlouvě o hmotné odpovědnosti: Jde tu o zvláštní druh pracovní smlouvy, kterou uzavírají podniky se zaměstnanci, jimž byly svěřeny hospodářské prostředky k vyúčtování a kteří odpovídají za škody na těchto prostředcích způsobené; tato smlouva ukládá zaměstnanci řadu závažných povinností, které se jinak také vyskytují při smlouvě příkazní a schovací.

1. Vznik smlouvy o hmotné odpovědnosti:

Aby smlouva o hmotné odpovědnosti vznikla způsobem právně účinným, je třeba především, aby byla uzavřena řádná pracovní smlouva (resp. aby došlo ke vzniku pracovního poměru administrativním aktem) a aby tak byly splněny obecné podmínky vzniku pracovního poměru. 2) Vedle pracovní smlouvy (administrativního aktu) musí být uzavřena zvláštní smlouva o hmotné odpovědnosti, která je součástí pracovní smlouvy. Pracovní smlouva (administrativní akt) sama může však přímo obsahovat závazek o převzetí hmotné odpovědnosti, takže nemusí jít vždy o zvláštní pracovní smlouvu.

Tyto podmínky vzniku pracovní smlouvy musí být ovšem splněny jen v těch případech, kdy jde o nově přijatého zaměstnance podniku. Pokud jde o hmotně odpovědného zaměstnance, který byl touto funkcí pověřen ze zaměstnanců podniku, jde tu zásadně o přeřazení v práci, které je právně účinné, jsou-li splněny jak obecné podmínky (tj. zásadně souhlas zaměstnance a účast závodního výboru ROH), 2) tak v tomto případě i zvláštní požadavek převzetí hmotné odpovědnosti písemnou formou.

Podmínkou vzniku platné smlouvy o hmotné odpovědnosti je písemná forma smlouvy o hmotné odpovědnosti.

Vedle toho musí být také provedeno převzetí zásob k vyúčtování na základě inventarizace provedené

ke dni převzetí; v tomto případě však již nejde o podmínku platnosti smlouvy o hmotné odpovědnosti; důsledky nesplnění tohoto požadavku se projeví v tom, že nejde o řádně provedenou inventarizaci a že se podnik dostane do důkazní nouze.

Písemná forma smlouvy o hmotné odpovědnosti je obligatorní od účinnosti vyhl. č. 177/1955 Ú. l. Také ustanovení § 4 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb. je normou kogentní a nejen pořádkovou, kterou bylo ustanovení § 2 odst. 1 vyhl. č. 201/1953 Ú. l. Písemná forma smlouvy o hmotné odpovědnosti platí i pro všechny dodatky ke smlouvě, jimiž má být obsah smlouvy změněn.

Důsledky nedodržení ustanovení o písemné formě smlouvy o hmotné odpovědnosti se projeví v tom, že nejde o platnou smlouvu o převzetí odpovědnosti za hodnoty svěřené k vyúčtování, že není možno použít speciálního ustanovení § 4 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb. a platí obecné ustanovení § 2 odst. 2 zák. č. 71/1958 Sb. (srov. § 4 odst. 5 cit. zák.).

Odmítne-li zaměstnanec, s nímž musí být smlouva o hmotné odpovědnosti uzavřena, podepsat písemnou smlouvu o hmotné odpovědnosti, nemůže vykonávat funkci, pro kterou je zvýšená odpovědnost stanovena. V tomto případě ho podnik buď přeřadí na jinou práci – za splnění podmínek přeřazení v práci – anebo nemá-li pro něj vhodnou práci, rozváže s ním pracovní poměr podle obecných předpisů.

Důsledky nedodržení písemné formy smlouvy o hmotné odpovědnosti se však nemohou projevit v tom, že by skutečnost, že nedošlo k uzavření písemné smlouvy o hmotné odpovědnosti byla posuzována – ve vztahu k zaměstnanci, s nímž měla být smlouva o hmotné odpovědnosti uzavřena – jako spoluzavinění na straně podniku nebo na straně zaměstnance.

V případě kolektivní hmotné odpovědnosti nepodepsání smlouvy jedním z kolektivu pracovníků má důsledky uvedené v části III., bod 1.

Pracovní smlouva, pro niž je stanovena obligatorní písemná forma, tedy smlouva o hmotné odpovědnosti, se stává účinnou až podpisem smlouvy oběma účastníky a působí ode dne jejího podpisu. Její sjednání se zpětnou účinností je v rozporu s účelem zákona č. 71/1958 Sb. a s ustanovením § 41 obč. zák.

Za škody způsobené před podpisem smlouvy odpovídá zaměstnanec podle § 2 cit. zák. (srov. § 4 odst. 5).

Nezletilec nemůže platně uzavřít smlouvu o hmotné odpovědnosti. Uzavření takové smlouvy je v odporu se zákonem (§ 4 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb. /3/ a jde proto o neplatnou smlouvu podle § 36 obč. zák.

I když k uzavření písemné smlouvy nedošlo, neznamená to, že soud má žalobu bez dalšího zamítnout; nutno zjistit, zda zaměstnanec dodržoval povinnosti uložené příslušnými předpisy (srov. zejména vyhl. č. 125/1959 Ú. l., kterou se vydávají základní předpisy pro práci prodejen). Takto musí soud postupovat i v těch případech, kdy z jiných důvodů nedošlo k uzavření platné smlouvy o hmotné odpovědnosti.

Důkazy o uzavření písemné smlouvy o hmotné odpovědnosti nutno provádět pečlivě. Nestačí, aby se soudy spokojily pouhým tvrzením poškozeného podniku, že k uzavření takové smlouvy došlo, nebo dokonce jen s tím, že šlo o hmotně odpovědného pracovníka, aniž je současně prokázáno, že byla uzavřena i písemná smlouva o hmotné odpovědnosti. K úplnému zjištění skutkového stavu (§ § 1, 59, 88 o. s. ř.) a pečlivému zhodnocení výsledků provedeného dokazování (§ 93 o. s. ř.) je nutno uložit důkaz touto smlouvou, příp. jinými důkazními prostředky (zejména např. výslechem účastníků).

2. Zánik smlouvy o hmotné odpovědnosti:

Má-li dojít k zániku pracovního poměru, při kterém byla současně uzavřena i smlouva o hmotné odpovědnosti, je třeba, aby byly splněny podmínky stanovené pro zánik pracovního poměru 2) a aby vedle toho byla provedena inventarizace při předání funkce, a to ke dni odevzdání funkce. Dojde-li k zániku pracovní smlouvy, zaniká dnem jejího právně účinného rozvázání i smlouva o hmotné odpovědnosti jako její součást.

Zaměstnanec nemůže však platně jednostranným svým projevem – aniž byly splněny podmínky zániku pracovního poměru – zrušit jen smlouvu o hmotné odpovědnosti. Smlouva o hmotné odpovědnosti je – jak již bylo sub 1. uvedeno součástí pracovní smlouvy a její zánik je vázán na zánik pracovní smlouvy. Pokud tedy zaměstnanec nechce dále funkci s hmotnou odpovědností spojenou vykonávat, musí zachovat podmínky zrušení pracovního poměru podle obecných ustanovení, event. požádat podnik, aby jej přeřadil na takovou práci, s jejímž výkonem není spojena hmotná odpovědnost.

Shora uvedené podmínky zániku pracovní smlouvy musí být ovšem splněny v těch případech, kde se rozvazuje vůbec pracovní poměr s hmotně odpovědným zaměstnancem. Tam, kde jde jen o to, aby hmotně odpovědný zaměstnanec nevykonával dosavadní funkci založenou smlouvou o hmotné odpovědnosti a aby dále zůstal v pracovním poměru k podniku ve funkci jiné, jde zpravidla o přeřazení v práci a k jeho účinnosti musí být splněny shora sub 1. uvedené podmínky (zásadně souhlas zaměstnance a účast závodního výboru ROH); vedle toho musí být provedena inventarizace při předání funkce, a to ke dni odevzdání funkce, nemá-li se podnik dostat do stavu důkazní nouze.

III. Kolektivní hmotná odpovědnost:

Při výkladu ustanovení o smlouvě o kolektivní hmotné odpovědnosti je nutno vycházet z účelu této smlouvy, jímž je především zajištění ochrany majetku v socialistickém vlastnictví svěřovaného společně více zaměstnancům určitého pracoviště na základě kolektivní smlouvy, obsahově jednotné pro všechny zúčastněné zaměstnance a na základě společné odpovědnosti všech těchto zaměstnanců za vzniklé manko. Současně nutno také respektovat hledisko výchovy pracujících k správnému poměru k socialistickému vlastnictví tak, aby bylo docíleno zvýšeného zájmu zaměstnanců o ochranu socialistického vlastnictví a aby tento zájem směřoval k vzájemné podpoře a kontrole ve vědomí, že jde o společné pracovní výsledky a že dobrých pracovních výsledků může být docíleno jen tehdy, bude-li věnována náležitá péče uchování hodnot svěřených k vyúčtování. Prostředkem k dosažení tohoto cíle je i správné rozvržení náhrady škody mezi kolektivně hmotně odpovědné zaměstnance (srov. i bod 4. dále). Jde o otázky zvláště citlivé se zřetelem k tomu, že podle zvláštní úpravy hmotné odpovědnosti podle § 9 škoda se rozvrhuje na zaměstnance zásadně podle jejich hrubých výdělků a je tím vylučována obecně platná zásada, podle níž, způsobí-li škodu několik zaměstnanců společně, odpovídají za ni podle míry svého zavinění.

1. Vznik smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti:

Aby smlouva o kolektivní hmotné odpovědnosti vznikla způsobem právně účinným, je třeba především, aby byly uzavřeny řádné pracovní smlouvy se všemi členy kolektivu hmotně odpovědných zaměstnanců (resp. aby došlo ke vzniku platného pracovního poměru administrativním aktem) a aby tak byly splněny obecné podmínky vzniku pracovního poměru 2) u každého z kolektivu pracujících (pokud jde o nově přijímané zaměstnance; u starých zaměstnanců podniku jde zpravidla jen o přeřazení v práci). Vedle pracovní smlouvy (administrativního aktu) musí být uzavřena zvláštní smlouva o kolektivní hmotné odpovědnosti, která je součástí pracovní smlouvy (administrativního aktu) všech členů kolektivu a která je obsahově jednotná pro všechny členy kolektivu. Podmínkou vzniku platné smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti je písemná forma smlouvy o kolektivní

hmotné odpovědnosti.

Nepodepsání této smlouvy jedním z kolektivu pracovníků má tyto důsledky:

Nepodepsání smlouvy o hmotné odpovědnosti jedním z kolektivu pracovníků nemá za následek neplatnost smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti (srov. § 44 obč. zák.).

Zaměstnanec, jemuž nebyla smlouva o kolektivní hmotné odpovědnosti předložena k podpisu (příp. který smlouvu odmítl podepsat), odpovídá za podmínek § 2 a v rozsahu § 6 (srov. § 4 odst. 5). Nepodepsání smlouvy tímto zaměstnancem má tedy jen důsledky podle § 4 odst. 5 (nejde tu o spoluzavinění podniku ve vztahu k tomuto zaměstnanci).

Ve vztahu k zaměstnancům, kteří smlouvu podepsali, jde o spoluzavinění podniku. Proto z náhrady škody má být odečten podíl (§ 9 odst. 1 a odst. 4) připadající na zaměstnance, který smlouvu o kolektivní hmotné odpovědnosti nepodepsal; tento podíl vyjadřuje spoluvinu podniku na vzniklé škodě (pokud tu není spoluvina spočívající ještě v jiných okolnostech).

Podnik může přirozeně žádat náhradu škody na zaměstnanci, který zaviní, že podnik neuzavřel smlouvu o kolektivní hmotné odpovědnosti s určitým zaměstnancem a že podnik nemůže pak uplatnit proti tomuto zaměstnanci nárok podle § 4 odst. 1. Zaměstnanec jednající za podnik odpovídá podle § 2.

Jestliže si však zaměstnanci, kteří smlouvu o kolektivní hmotné odpovědnosti podepsali, vyhradí jako podmínku smlouvy, že do kolektivního závazku budou pojaty určité osoby, v případě, že jedna z těchto osob smlouvu o hmotné odpovědnosti nepodepsala, smlouva nevzniká.

2. Zánik smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti:

Ke zrušení smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti, jejíž osud je spjat s pracovními smlouvami všech členů pracovního kolektivu, může dojít jen za splnění obecných podmínek zániku pracovního poměru všech členů kolektivu – pokud nejde o přerážení v práci, kdy by šlo jen o to, aby zaměstnanci nevykonávali dosavadní funkci zaměstnance hmotně odpovědného na základě kolektivní smlouvy o hmotné odpovědnosti a aby zůstali v pracovním poměru k podniku ve funkci jiné.

Dojde-li ke změně v kolektivu hmotně odpovědných zaměstnanců (např. v důsledku rozvázání pracovního poměru s jedním z kolektivně hmotně odpovědných zaměstnanců nebo v důsledku smrti jednoho z kolektivně hmotně odpovědných zaměstnanců), je třeba, aby podnik neprodleně doplnil počet kolektivně hmotně odpovědných zaměstnanců (pokud ovšem takové doplnění počtu zaměstnanců je nutné vzhledem k organizaci práce v prodejně a vzhledem k okolnostem konkrétního případu). K této změně pracovní smlouvy je třeba souhlasu všech kolektivně hmotně odpovědných zaměstnanců a dodržení písemné formy.

Jinak o vzniku a zániku smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti platí v podstatě to, co bylo řečeno v části II. týkající se individuální smlouvy o hmotné odpovědnosti.

3. Převzetí zásob k vyúčtování na základě inventarizace provedené ke dni převzetí, resp. odevzdání funkce:

Převzetí zásob k vyúčtování na základě inventarizace provedené ke dni převzetí, resp. odevzdání funkce, není podmínkou platnosti vzniku, resp. zániku smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti. V těch případech však, kde inventarizace musí být provedena (§ § 6, 7 vyhl. č. 165/1958 Sb.), důsledky nesplnění tohoto požadavku se projeví v tom, že nejde o řádně provedenou inventarizaci a že se podnik dostane do důkazní nouze, neboť provedení inventarizace je předpokladem pro zjištění, zda

tu je vůbec škoda a v jaké výši. Musí proto podnik jinými důkazními prostředky dokazovat, že škoda vznikla, a v jaké výši.

4. Rozsah náhrady škody při kolektivní hmotné odpovědnosti:

Při stanovení rozsahu kolektivní hmotné odpovědnosti nutno postupovat zejména podle těchto zásad:

a.) Z celkové částky škody, která má být rozdělena mezi kolektivně hmotně odpovědné zaměstnance (§ 9 odst. 1) nutno vyloučit částku odpovídající škodě, o níž bylo zcela nepochybně zjištěno, že byla zaviněna jedním nebo více kolektivně hmotně odpovědnými zaměstnanci. Zbytek se pak rozdělí mezi všechny kolektivně hmotně odpovědné zaměstnance podle poměru jejich hrubých výdělků.

Zbude-li toliko jeden odpovědný, zůstává zavázán za celou škodu sám, pokud tu není spoluviny podniku. Při společné odpovědnosti zbylých kolektivně hmotně odpovědných zaměstnanců, o nichž zákon předpokládá, že zbylá škoda vznikla spoluzaviněním jich všech, nemůže již být míra zavinění odstupňována (§ 6 odst. 2), neboť zákon č. 71/1958 Sb. nemá v § 9 o tom výslovné ustanovení a předpokládá, že ustanovení § 7 (§ 10) poskytuje dostatečné možnosti, aby soud při určení výše náhrady škody k míře zavinění přihlédl.

Nebude-li zjištěno způsobem zcela nepochybným, že škoda vznikla také výlučně zaviněním jednoho nebo více kolektivně odpovědných zaměstnanců, uplatní se v plném rozsahu zásada § 9 odst. 1, že škoda se rozdělí mezi kolektivně odpovědné zaměstnance podle poměru jejich hrubých výdělků.

b.) Snížit náhradu škody u jednotlivého člena kolektivu hmotně odpovědných zaměstnanců může jen soud (rozhodčí orgán), a to za splnění podmínek ustanovení § 7 a § 10, které nutno vykládat v souvislosti s § 9.

Nejprve je nutno určit podle § 9 odst. 4 částku, kterou výše náhrady škody u jednotlivého zaměstnance nesmí přesáhnout a teprve takto stanovenou výši náhrady je možno snížit.

Při snížení náhrady škody u vedoucího a jeho zástupce přichází v úvahu obě možnosti snížení náhrady škody uvedené v § 7, tj. snížení až na jednu třetinu skutečné škody, resp. snížení na částku rovnající se průměrnému výdělku zaměstnance za jeden měsíc.

U jednotlivého člena kolektivu již podle zákona (§ 9 odst. 4) nesmí výše náhrady přesáhnout částku rovnající se průměrnému výdělku zaměstnance za jeden měsíc. Snížení náhrady škody přichází proto v úvahu jen v případě, že výše náhrady nepřesahuje trojnásobek průměrného měsíčního výdělku zaměstnance. Výše náhrady tu musí činit nejméně jednu třetinu skutečné škody, nikoli však více než průměrný výdělek zaměstnance za jeden měsíc.

Ustanovení upravující rozsah kolektivní hmotné odpovědnosti jsou donucující povahy. Dohodou účastníků nemůže být sjednán jiný rozsah kolektivní odpovědnosti, zejména jiný než zákonný klíč pro stanovení odpovědnostního podílu a jiná maximální hranice pro odpovědnostní podíl, a to ani ve prospěch zaměstnance ani ve prospěch podniku. Ani zaměstnanci sami mezi sebou a nikoliv ve vztahu k podniku nemohou platně upravit jinak svou povinnost k náhradě škody. Pokud by se zaměstnanec smírem zavázal nahradit škodu nad výši podílu na něho připadajícího podle § 9, bylo by rozhodnutí soudu o schválení tohoto smíru v odporu se zákonem (§ 36 obč. zák., § 9 zák. č. 71/1958 Sb.).

IV. Škoda podle zákona č. 71/1958 Sb.:

Největší pochybnosti v praxi se soustřeďují na otázky, co je škodou podle zák. č. 71/1958 Sb. a

zejména, kdy platí ustanovení o zvýšené odpovědnosti podle § 4, 5 a kdy ustanovení o obecné odpovědnosti podle § 2. Při řešení těchto sporných otázek se dochází k těmto závěrům:

1. Škoda vzniklá poškozením nebo úplným znehodnocením hodnot svěřených k vyúčtování:

Zákon č. 71/1958 Sb. rozlišuje mezi škodou (§ 2 odst. 2, § 3 odst. 2, § 6) a schodkem (§ 4, § 9). Odpovědnost zaměstnance, který jako hmotně odpovědný zaměstnanec má vyúčtovací povinnost, označuje § 4 odst. 1 záměrně jako odpovědnost za „schodek“ a nikoliv odpovědnost za „škodu“. Ustanovení § 4 odst. 1 lze tedy užít jen tehdy, jestliže škoda na převzatých hodnotách se projevila po provedení inventarizace jako schodek. Schodkem pak je rozdíl mezi skutečným stavem svěřených hodnot a mezi údaji účetní evidence, o který je skutečný stav nižší než stav účetní. Podstatným znakem schodku je také ta skutečnost, že chybí zboží, o jehož hodnotu je fyzický stav nižší. O takový případ nejde, jestli došlo jen k znehodnocení zboží (ať ve formě poškození či úplného znehodnocení) a zboží na prodejně (resp. skladu) zůstalo. Nejde tu proto o schodek, za nějž by zaměstnanec odpovídal podle § 4 odst. 1, ale o jinou škodu, za níž odpovídá podle § 2 a v rozsahu § 6. Podnik musí tedy prokazovat zavinění zaměstnance. Míra zavinění (§ 7, 10) se tu musí posuzovat i vzhledem k tomu, zda zaměstnanec splnil povinnosti uložené mu speciálními předpisy, tj. směrnicemi MVO č. 22, uveřejněnými v č. 7/1959 Věstníku MVO (bod 43) a vyhl. č. 125/1959 Ú. l. (body 61, 62).

V tom případě však, že hospodářské prostředky hmotně na prodejně (resp. skladu) chybějí, jde o schodek, za nějž hmotně odpovědný zaměstnanec odpovídá podle § 4 odst. 1; této odpovědnosti se zproští zcela, popř. zčásti, jestliže prokáže, že zboží se poškodilo nebo znehodnotilo zcela, popř. zčásti bez jeho zavinění, zejména tím, že vedení podniku nevytvořilo pracovní podmínky, které by mu umožnily správný výkon jeho povinností.

2. Škoda vzniklá nesprávným přeceněním zásob zboží:

Škoda vzniklá podniku nesprávným přeceněním zásob zboží, u něhož bylo provedeno snížení cen, a v důsledku toho také neprovedením vypořádání z prostředků státního rozpočtu podle směrnic min. fin. č. 23/1956 Ú. l. a č. 48/1959 Ú. l., je skutečnou škodou, jakou má na mysli zák. č. 71/1958 Sb.

Vzhledem k tomu, že celé přecenění zásob provádí inventarizační komise a nikoliv hmotně odpovědný zaměstnanec, jehož činnost je jen pomocná a přesně vymezená předpisy ministra vnitřního obchodu k provedení soupisu a nového ocenění zásob 4) a dále vzhledem k tomu, že škoda vzniklá nesprávným přeceněním zásob se neprojeví jako schodek na zboží ve smyslu § 4 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb., odpovídá hmotně odpovědný zaměstnanec za škodu vzniklou porušením povinností uložených mu předpisy ministra vnitřního obchodu za podmínek § 2 a v rozsahu § 6 zák. č. 71/1958 Sb.

3. Odpovědnost za škodu vzniklou tím, že podnik zaplatil pokutu za včas nevrácené obaly:

Podnik, který zaplatil pokutu podle § 5 odst. 1 a 3 vyhl. č. 208/1957 Ú. l., resp. čtyřnásobek evidenční ceny obalu podle § 5 odst. 2 cit. vyhl. za včas nevrácené obaly, může náhradu škody tímto způsobem mu vzniklé požadovat na hmotně odpovědném zaměstnanci, který zavinil opožděné vrácení obalů a který tak porušil povinnosti uložené mu zejména ustanoveními bodu 52 až 54 vyhl. č. 125/1959 Ú. l.

Škoda tu však nevzniká v důsledku schodku na hodnotách svěřených k vyúčtování, nýbrž zaplacení pokuty se projeví jako jiná škoda způsobená porušením závazků z pracovního poměru. Nejsou tu proto dány podmínky pro odpovědnost podle § 4 odst. 1; zaměstnanec odpovídá za podmínek § 2 a v rozsahu § 6.

Výše škody se rovná v případě odst. 1 a 3 § 5 cit. vyhl. výši pokuty (v obou případech jde o majetkové sankce) a v případě odstavce 2, kdy jde o smíšený nárok, a to jednak na majetkovou sankci a jednak

na zaplacení evidenční ceny obalu, jen výši majtkové sankce.

Běh promlčecí lhůty stanovené pro nárok na náhradu škody vzniklé podniku tím, že zaplatil pokutu v důsledku opožděného vrácení obalů hmotně odpovědným zaměstnancem, začíná dnem následujícím po dni, kdy podnik zaplatil dodavatelské organizaci pokutu, resp. čtyřnásobek evidenční ceny podle § 5 vyhl. č. 208/1957 Ú. l.

4. Škoda vzniklá ztrátou event. poškozením nástrojů, ochranných oděvů a jiných předmětů svěřených zaměstnanci:

Jde o zvýšenou odpovědnost za předměty potřebné k výkonu povinností vyplývajících z pracovního poměru, a to předměty drobnější, jak je zřejmé z příkladného výpočtu v cit. ustanovení. Z toho plyne především, že odpovědnost podle § 5 odst. 1 se nevztahuje na části ubikačního zařízení (např. pokrývky, polštáře, prostěradla), které zaměstnanci přejímají od zaměstnavatele poskytujícího jim ubytování. Nejde tu o škodu podle zák. č. 71/1958 Sb. Pokud zaměstnavatel tyto předměty zaměstnanci k bezplatnému dočasnému užívání přenechává, děje se tak na základě smlouvy o výpůjčce a zaměstnanec v případě jejich poškození, úplného znehodnocení, příp. jejich nevrácení odpovídá podle ustanovení §§ 410 a násl. obč. zák.

Z uvedené zásady, že odpovědnost podle § 5 se týká drobnějších předmětů, plyne, že podle cit. ustanovení nemůže být posuzována odpovědnost řidiče za svěřené motorové vozidlo, jak k tomu v praxi mnohdy dochází. Řidič může mít ovšem zvýšenou odpovědnost podle § 4 odst. 1 za dopravované zboží.

Podmínkou zvýšené odpovědnosti podle § 5 odst. 1 je dodržení písemné formy; nestačí jen vydání samotné známky na výdej materiálu. Písemná forma je dodržena v případě, že bylo použito typových vzorů prvotní evidence materiálně technického zásobování podle vyhl. č. 96/1954 Ú. l. (výdejka a osobní list na nástroje a pracovní oděvy).

Zvýšená odpovědnost zaměstnance podle § 5 odst. 1, pokud jde o nástroje, ochranné oděvy a jiné předměty, které mu byly svěřeny nikoli k vyúčtování, nýbrž jen k užívání, platí jen při ztrátě těchto předmětů a nikoli při jejich poškození. Za poškození těchto předmětů, i když je zaměstnanec převzal na písemné potvrzení, odpovídá jen za podmínek § 2 a v rozsahu § 6.

V případě ztráty předmětů uvedených v § 5 odst. 1 je zaměstnanec povinen nahradit skutečnou škodu (srov. § 6 odst. 1 a § 8 věta první a druhá). Skutečnou škodou se obecně myslí zmenšení hodnoty majetku podniku, 5) tedy zmenšení majetku existujícího již v podniku. Skutečná škoda, kterou má zaměstnanec nahradit v případě ztráty předmětů svěřených mu podle § 5 odst. 1, je omezena na skutečnou újmu, která by nastala na majetku podniku a nelze do ní zahrnovat ušlý zisk (§ 6 odst. 1). Skutečnou škodou se rozumí běžná cena (§ 8 věta druhá), tj. podle důvodové zprávy zpravidla státní maloobchodní cena, anebo tzv. spotřebitelská cena (zjistitelná např. podle ceníku maloobchodních cen). Jestliže hodnota věcí není určena v maloobchodní ceně, zjistí se skutečná hodnota tak, že se k pořizovacím nákladům připočte daň z obrátu. Nelze-li ani tak hodnotu předmětu zjistit, určí soud výši náhrady škody volným uvážením (§ 94 o. s. ř.).

Skutečná škoda zjištěná shora uvedeným způsobem se hradí v plné výši u nových předmětů, kdežto u starších předmětů se tato hodnota sníží o hodnotu představující skutečné opotřebení nebo jiné znehodnocení. Při stanovení výše opotřebení lze použít údajů operativně technické evidence a inventurních údajů o pořízení předmětů, o běžných, příp. generálních opravách atd.; jako pomůcky lze použít také opotřebení vyjádřeného opravkou v účetní evidenci podle § 50 vyhl. min. fin. č. 102/1958 Ú. l., pokud ovšem jsou stanoveny obecné normy odpisů (tj. podle vyhl. min. fin. č. 65/1958 Ú. l. jen pro hospodářské a nikoli rozpočtové organizace) a pokud oprávka učiněná v účetní evidenci

by nebyla patrně v rozporu se skutečným opotřebením.

Při opravitelném poškození svěřeného předmětu podle § 5 odst. 1 skutečnou škodu představuje cena nutné opravy potřebné k tomu, aby se věc uvedla do stavu, v jakém byla před poškozením; nebude-li odstraněno nastalé znehodnocení, je možno požadovat další náhradu i z tohoto důvodu (pokud ovšem po provedení opravy předmět neztratí na své hodnotě).

Dojde-li ke ztrátě předmětů uvedených v § 5 v souvislosti s tím, že zaměstnanec byl vzat do vazby nebo byl odvezen do nemocnice, příp. utrpěl pracovní úraz apod. a v důsledku toho tyto předměty neodevzdal, ačkoli je měl uložené ve skříňce, má zaměstnanec i v těchto případech zvýšenou odpovědnost podle § 5 odst. 1, pokud neprokáže, že škodu nezavinil. Průvodní břemeno leží tedy na zaměstnanci, který musí prokázat, že ztrátu nezavinil. V tom směru stačí, když prokáže např., že věci měl v uzamčené skříňce nebo že zaměstnavatel mu nedal objektivní předpoklady pro plnění smluvních závazků (např. neposkytl zaměstnanci zamykatelnou skříňku k uložení jeho věcí). 6)

5. Úroky z prodlení:

Podnik je oprávněn požadovat na zaměstnanci způsobivším škodu podle zák. č. 71/1958 Sb. zákonné 5 % úroky z prodlení podle § 1 nař. č. 37/1955 Sb. (srov. i čl. 28, 39 vyhl. č. 208/1958 Ú. l.) z částky, kterou je povinen zaměstnanec podniku nahradit.

V. Odpovědnost za škodu způsobenou zaměstnancem cizímu podniku nebo třetí osobě:

V případě, že zaměstnanec způsobil z nedbalosti škodu při výkonu svého zaměstnání cizímu podniku nebo třetí osobě, a to porušením povinností z pracovního poměru, odpovídá za tuto škodu vždy jen svému zaměstnavateli (za podmínek a v rozsahu zák. č. 71/1958 Sb.); zavinění zaměstnance se považuje tedy za zavinění podniku. K tomuto závěru nutno dospět i při nedostatku výslovného ustanovení zák. č. 71/1958 Sb. (srov. ust. § 28 zák. č. 69/1958 Sb., které již samo o sobě svědčí tendenci pronikající v tomto směru v zákonodárství), a to v podstatě z těchto důvodů:

Dopustit, aby cizí podnik nebo třetí osoba mohla uplatňovat proti zaměstnanci nárok na náhradu škody, kterou tento způsobil při výkonu zaměstnání porušením závazků z pracovního poměru, bez zřetele na podmínky a rozsah náhrady škody, jak jsou stanoveny zákonem č. 71/1958 Sb., by ve svých důsledcích mařilo cíle, které zákon sleduje. Rozsah odpovědnosti by byl určen tou nahodilou okolností, proti komu třetí osoba nárok uplatňuje. Znamenalo by to, že by podáním žaloby třetí osobou proti zaměstnanci – ač šlo o porušení závazků z pracovního poměru při výkonu zaměstnání zaměstnancem – byla tato náhrada škody vylučována z aplikace ustanovení speciální zákonné úpravy a vztahovala by se na ni ustanovení občanského zákoníku.

Pokud zákon č. 71/1958 Sb.

chtěl podrobit určité poměry, kdy došlo ke

škodě zaměstnancem při výkonu zaměstnání, občanskému zákoníku, pak to výslovně stanovil (§ 16 odst. 1 cit. zák.). Kdyby byl připuštěn názor, že nároky třetích osob je posuzovat co do podmínek a rozsahu v případech, o něž jde, podle občanského zákoníku, vedlo by to k závěrům zcela nepřijatelným, totiž že zaměstnanci, kteří se dopustili porušení povinností vyplývajících z pracovního poměru toliko z nedbalosti, by byli co do rozsahu povinnosti k náhradě škody postaveni na roveň osobám, které se dopustily takového porušení úmyslným jednáním nebo v opilosti v případě, že by třetí osoba se rozhodla uplatnit svůj nárok proti zaměstnanci. 7)

Shora uvedené zásady platí i v trestním řízení (v řízení adhezním). Uplatnění nároku na náhradu škody cizím podnikem nebo třetí osobou jako poškozeným nelze připustit ani v tomto řízení. Takový

podnik nebo osobu soud jako poškozeného nepřipustí (§ 219 odst. 3 tr. ř.).

Z uvedených zásad vyplývá řešení sporných otázek, které vznikly v praxi soudů:

1. Regresní nároky podle § 13 zák. č. 58/1956 Sb.:

Při posuzování nároků státu na náklady léčebné péče podle § 13 zák. č. 58/1956 Sb., které uplatňuje státní zdravotní správa prostřednictvím příslušných ústavů národního zdraví, dále nároků státu na dávky nemocenského pojištění podle § 13 cit. zák., které uplatňuje Revoluční odborové hnutí prostřednictvím krajských správ nemocenského pojištění při KOR (v Praze Pražské správy nemocenského pojištění při Pražské odborové radě), a konečně nároků státu na dávky důchodového zabezpečení podle § 13 cit. zák., které uplatňuje Státní úřad sociálního zabezpečení, nutno vzhledem k pozdější speciální úpravě odpovědnosti zaměstnance podle zák. č. 71/1958 Sb. vyjít ze zásady, že i při posuzování této odpovědnosti zavinění zaměstnance, který z nedbalosti způsobil při výkonu zaměstnání porušením povinností z pracovního poměru škodu cizímu podniku nebo třetí osobě, se považuje za zavinění podniku.

Podmínky regresního nároku státu nutno pak posuzovat z hlediska zavinění zaměstnance.

Toto stanovisko platí analogicky i pro případy regresních nároků Státního úřadu sociálního zabezpečení, které byly uplatněny se zřetelem na ustanovení § 110 zák. č. 99/1948 Sb. /8/

2. Regresní nároky Státní pojišťovny:

Také v ustanoveních o regresních nárocích Státní pojišťovny z pojistného poměru (§ 33 odst. 1 zák. č. 189/1950 Sb., § 6 vyhl. č. 38/1957 Ú. l.) se promítá zásada shora uvedená, podle níž za porušení povinností z nedbalosti – došlo-li k němu při výkonu zaměstnání – odpovídá zaměstnanec vždy jen svému zaměstnavateli:

a.) V případě, že zaměstnanec způsobí škodu na pojištěném majetku cizího podniku nebo třetí osoby, odpovídá za tuto škodu zaměstnavatel. Pojišťovna nemůže škodu uplatnit proti zaměstnanci (§ 33 odst. 1 zák. č. 189/1950 Sb.).

Způsobí-li zaměstnanec škodu na pojištěném majetku vlastního zaměstnavatele, nutno případ posuzovat podle ustanovení § 33 odst. 1 zák. č. 189/1950 Sb., vyloženého v souladu se zákonem č. 71/1958 Sb. Podle § 33 odst. 1 cit. zák. nároky pojistníka nebo pojištěného na náhradu škody způsobené pojistnou příhodou vůči třetí osobě přecházejí na pojišťovnu, pokud nahradila škodu. Toto ustanovení nutno vykládat v souladu s hlavní zásadou zákona č. 71/1958 Sb., že za škodu způsobenou zaměstnancem z nedbalosti při plnění jeho pracovních povinností odpovídá zaměstnanec vždy jen svému zaměstnavateli. Nárok pojišťovny podle § 33 cit. zák. je pouze nárokem odvozeným. Tento nárok pojišťovny nemůže být ani jiný ani vyšší než je nárok pojištěného zaměstnavatele vůči jeho zaměstnanci. Jde tu o jediný nárok, který pojištěný zaměstnavatel z titulu vzniklé mu škody proti svému zaměstnanci má a který jediné může a je také povinen výhradně sám vymáhat, a uplatněním tohoto svého nároku se také sám z náhrady placené jeho zaměstnancem co do části uspokojí; to se projeví ve vztahu pojišťovny k pojištěnému zaměstnavateli tak, že pojišťovna mu uhradí jako skutečnou majetkovou škodu (§ 28 zák. č. 189/1950 Sb.) rozdíl mezi výší celkové škody a výší škody, kterou je povinen nahradit zaměstnavateli jeho zaměstnanec podle zák. č. 71/1958 Sb. (§ § 2, 6) a kterou je zaměstnavatel také povinen na zaměstnanci vymáhat (§ 3 odst. 2). Škodou, kterou je zaměstnanec povinen nahradit zaměstnavateli podle zák. č. 71/1958 Sb., je škoda určená rozhodnutím soudu (rozhodčího orgánu), resp. v řízení podle § 12, a to i s přihlédnutím k § 7.

Analogicky je třeba postupovat i v těch případech, kde škodu způsobí z nedbalosti člen družstva (výrobního družstva nebo JZD) při plnění úkolů pro družstvo.

b.) Regres pojišťovny v případě vyplácené náhrady z pojištění zákonné odpovědnosti za provoz motorového vozidla (§ 6 vyhl. č. 38/1957 Ú. l.):

Za vyplacenou náhradu v pojištění zákonné odpovědnosti za provoz motorového vozidla má pojišťovna postih podle § 6 vyhl. č. 38/1957 Ú. l. vůči osobě užitá v provozu, tj. zaměstnanci podniku (členu organizace), např. řidiči, závozníkovi. Pojišťovna uplatní tento postih podle zásad uvedených sub a) shora vůči podniku, resp. organizaci a ty se vypořádají se svým zaměstnancem podle zvláštních předpisů (zák. č. 71/1958 Sb.).

Způsobil-li škodu zaměstnanec jako osoba užitá v provozu v opilosti, nelze užít zákona č. 71/1958 Sb. a zaměstnanec odpovídá za škodu podle občanského zákoníku (§ 16 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb.). Pojišťovna uplatní proto postih přímo vůči zaměstnanci, případně i vůči podniku, resp. organizaci, jestliže svěřily řízení motorového vozidla zaměstnanci (členu), o kterém věděly nebo vědět musely, že je nezpůsobilý k řízení motorového vozidla pro opilství (jde tu o solidární závazek).

Zásady týkající se odpovědnosti za škodu způsobenou zaměstnancem cizímu podniku nebo třetí osobě platí také v případě náhrady škody způsobené příslušníky ozbrojených sil v činné službě a příslušníky ozbrojených sborů z povolání ministerstva vnitra (srov. část IX.) a dále v případě, že advokát – člen advokátní poradny způsobil škodu porušením závazků z převzetí právního zastoupení (poskytnutím právní pomoci). Za tuto škodu odpovídá advokát vždy jen advokátní poradně, jejímž je členem, a to za podmínek a v rozsahu zákona č. 71/1958 Sb.; jeho zavinění se považuje za zavinění advokátní poradny. Pokud advokát – člen advokátní poradny způsobil advokátní poradně jinou škodu (mimo vlastní poskytování právní pomoci), odpovídá za ni podle § 2 a v rozsahu § 6.

VI. Spoluzavinění podniku a tzv. objektivní příčiny:

Pracovní smlouva ukládá oběma smluvním stranám řadu povinností. Předpokladem řádného plnění povinností ze strany zaměstnance je, aby podnik sám plnění těchto povinností zajistil. Proto také ustanovení § 3 odst. 1 a § 4 odst. 3 zák. č. 71/1958 Sb. ukládají podniku jako povinnost vytvářet zaměstnanci pracovní podmínky, které by umožňovaly správný výkon jeho povinností.

Aby podnik mohl splnit svoji povinnost vytvářet zaměstnanci pracovní podmínky, které by mu umožňovaly správný výkon jeho povinností, ukládá zákon současně zaměstnanci povinnost oznamovat svému nadřízenému závady, jakmile je zjistí (§ 3 odst. 1, § 4 odst. 3). Tato ustanovení nutno vykládat tak, že v těch případech, kdy je zcela jasně a prokazatelně zjištěno, že závada byla podniku známa, není třeba, aby zaměstnanec i formálně zvlášť hlásil (např. závada je podniku známa z hlášení inventurní komise nebo z písemného oznámení občanského kontrolora).

Obě povinnosti jsou smluvní povinnosti na sobě závislé. Poruší-li proto podnik ze své strany základní své povinnosti, které jsou předpokladem pro to, aby zaměstnanec vůbec mohl řádně plnit pracovní smlouvu, resp. nebyly-li vytvořeny zaměstnanci pracovní podmínky, aniž tu bylo zavinění na straně podniku a vznikne-li z tohoto důvodu škoda, které zaměstnanec nemůže ani při obvyklé opatrnosti zabránit, pak nejde již o škodu, za kterou odpovídá zaměstnanec, nýbrž o škodu, kterou nese podnik sám (zcela nebo z části), a to buď z důvodu svého spoluzavinění anebo jako tzv. objektivní příčiny (vznikne-li škoda bez zavinění podniku, podnik ji však nese sám jako riziko podnikání).

Jako objektivní příčiny je vhodné posuzovat rozkrádání ze strany zákazníků v prodejně se samoobslouhou a v prodejně průmyslového zboží s volným výběrem a škodu takto vzniklou jako podnikové riziko, které nese podnik, a to do výše určené soudem volnou úvahou (§ 94 o. s. ř.) s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu. Pomůckou jsou tu normy mank, pokud budou vydány příslušným k tomu orgánem. Tento postup odpovídá lépe zvláštní povaze prodeje se samoobslouhou a prodeje průmyslového zboží s volným výběrem, kde nelze prodejnu bezpečně zajistit

proti rozkrádání ze strany zákazníků ani vhodným zařízením po stránce technické, ani přidělením odborně zdatných a spolehlivých zaměstnanců.

Bylo-li ve sporu proti hmotně odpovědnému zaměstnanci o náhradu škody z titulu manka zjištěno, že škoda byla způsobena také spoluzaviněním podniku a objektivními příčinami na straně podniku, a výsledky řízení tvoří bezpečný podklad pro určení míry spoluzavinění podniku, doporučuje se, aby byl v odůvodnění rozhodnutí vyjádřen poměr tohoto spoluzavinění k objektivním příčinám. Rozlišování mezi důvodem vyvíjejícím zaměstnance spočívajícím ve spoluzavinění podniku a mezi vyvíjejícím důvodem spočívajícím v objektivních příčinách, jakož i stanovení poměru spoluzavinění k objektivním příčinám, je v souladu se systémem zákona (srov. odst. 1 a 2 § 3, kde se rozlišuje mezi zaviněným a nezaviněným nevytvořením pracovních podmínek) a umožní také splnění povinnosti podniku podle § 3 odst. 2 věta druhá (uplatňování náhrady škody proti zaměstnanci, který ji zavinil).

VII. Projednání náhrady škody (§ 12):

1. Povaha řízení podle § 12 a postup soudů v případě, že podání žaloby nepředcházelo řízení podle § 12:

Řízení podle § 12 je jedním z prvků prohlubování socialistické demokracie; odborová organizace se tak podílí na určení výše náhrady škody, seznamuje se s příčinami škody a může působit k jejich odstranění. Toto řízení je obligatorní.

Projednání otázky náhrady výše škody je procesním předpokladem pro zahájení soudního sporu. Vliv nezachování postupu předepsaného v § 12 na soudní řízení se projeví v tom, že soud odmítne žalobu podle § 57 odst. 1 písm. b) o. s. ř. Předtím však - v případě, že na soud dojde žaloba, z které není vůbec zjevné, zda byl dodržen postup podle § 12, nebo z které je zjevné, že se tak nestalo - se pokusí tento nedostatek odstranit (§ § 1, 45 o. s. ř.) v rámci přípravy ústního jednání.

Požadavek projednání podle § 12 je třeba považovat za splněný tím, že podnik dal zaměstnanci příležitost, aby se projednání zúčastnil.

Vedení podniku projedná výši náhrady škody zpravidla současně se závodním výborem ROH a zaměstnancem. Výjimečně postačí, když takové projednání výše náhrady škody se uskuteční postupně se závodním výborem ROH a poté se zaměstnancem.

Postup podle § 12 nutno dodržet i v případě, že jde o zaměstnance podniku, s nímž byl pracovní poměr již zrušen; také v rozkazním řízení a při schvalování smíru je třeba zásady ustanovení § 12 respektovat.

2. Případy, kdy se řízení podle § 12 neprovádí:

Naproti tomu řízení podle § 12 není třeba provádět zejména v těchto případech:

a.) Ve věcech zahájených podáním žaloby u soudu před účinností zák. č. 71/1958 Sb.: ustanovení § 12 je totiž speciální procesní ustanovení, které má omezenou platnost pro nároky vyvozované za zákona č. 71/1958 Sb. a nelze je použít na případy náhrady škody nastalé před jeho účinností, tedy za platnosti starých předpisů.

b.) V případech náhrady škody způsobené zaměstnancem podniku úmyslně nebo v opilosti: Z povahy ustanovení § 12 jako ustanovení procesního vyplývá, že je prostředkem směřujícím k prosazení a zajištění hmotněprávních ustanovení zákona č. 71/1958 Sb., podle něhož se však neposuzuje škoda způsobená zaměstnancem úmyslně nebo v opilosti (§ 16 odst. 1). Tomu odpovídá i systematika

zákonu, podle níž ustanovení § 12 je v zákoně umístěno v oddíle prvním, které upravuje otázky náhrady škody zaměstnancem způsobené při výkonu zaměstnání z nedbalosti. Aby proto bylo možno ustanovení § 12 vztahovat i na případy, které zákonem č. 71/1958 Sb. upraveny nejsou, bylo by k tomu třeba výslovného ustanovení. Přitom nutno uvážit i vlastní účel, který zákon sleduje požadavkem projednání věci podle § 12. Nejzákladnějším smyslem tohoto ustanovení je tu totiž určení výše náhrady škody, a to v souladu se zásadami zákona č. 71/1958 Sb. O takové určení výše náhrady škody, při níž by mělo být postupováno podle zákona č. 71/1958 Sb., nejde tehdy, jestliže se nárok na náhradu škody dovozuje z jednání úmyslného nebo spáchaného v opilosti. Vzhledem k tomu nutno mít za to, že projednání podle § 12 není procesním předpokladem pro rozhodování o nároku na náhradu škody způsobené zaměstnancem v případě, kdy jde o škodu způsobenou úmyslně nebo v opilosti.

Vzhledem k tomu však, že závodní výbor by měl mít možnost i u těchto škod zjednat si co nejúplnější informace o stavu věci, aby mohl působit k zamezení podobných škod v budoucnosti, případně i k uznání nároku zaměstnancem, lze doporučit, aby i v těchto případech vedení podniku věc se závodním výborem ROH projednalo.

3. Vliv zahájení řízení podle § 12 na promlčení:

Byla-li v řízení podle § 12 výše náhrady škody určena, oznámí ji vedení podniku zaměstnanci nejpozději do jednoho měsíce ode dne, kdy zjistilo škodu a osobu, která za škodu odpovídá. Účinky této jednoměsíční lhůty podle § 12 se projevují v běhu promlčecí doby tím způsobem, že promlčecí lhůta k uplatnění nároku na náhradu škody počíná běžet dnem následujícím po dni, kdy vedení podniku výši náhrady škody určilo (§ 12), nejpozději však uplynutím jednoho měsíce od okamžiku, kdy vedení podniku zjistilo škodu a osobu, která za ni odpovídá.

VIII. Promlčení nároků na náhradu škody podle zákona č. 71/1958 Sb.:

U nároků na náhradu škody z pracovního poměru podle zákona č. 71/1958 Sb. platí zásada týkající se promlčení nároků na náhradu škody vůbec, totiž, že lhůta začíná běžet (§ 89 obč. zák.) ode dne, kdy se stala známou škoda a škůdce tak, že poškozený je s to podat žalobu řádně odůvodněnou nejen co do osoby škůdce, ale i co do druhu a rozsahu škody. Tato zásada platí s určitými modifikacemi v těchto případech:

a.) Promlčení nároků na zaplacení manka:

U žalob na zaplacení manka není možné mít za to, že žaloba mohla být podána již dnem vykonání inventury, protože tu podnik nezná ještě její výsledky. Promlčecí doba začíná běžet dnem následujícím po uplynutí lhůty stanovené pro vyúčtování výsledků inventarizace (srov. § 82 vyhl. č. 102/1958 Ú. l.). /9/ Citované ustanovení, které je povahy velící, udává zároveň dobu, kdy mohlo být právo vykonáno po prvé, tedy zásadně 31. den po skončení fyzické inventury (v podnicích státního obchodu) a 11. den po skončení inventarizace v podnicích ostatních (pokud ovšem není odchylná úprava speciální v rámci zmocnění podle § 85 vyhl. č. 102/1958 Sb.).

b.) Promlčení regresních nároků proti zaměstnancům jednajícím za podnik, kteří škodu zavinili:

U regresních nároků proti zaměstnancům jednajícím za podnik běh promlčecí lhůty třeba určit tím okamžikem, kdy podnik nabyl vědomosti o vzniku škody, osobě škůdce a svém spoluzavinění na vzniklé škodě tak, aby mohl žalobu proti zaměstnancům jednajícím za podnik řádně odůvodnit; a to nejen co do osoby škůdce, ale také co do druhu a rozsahu vzešlé škody; často tomu bude tak až tehdy, když je pravomocně rozhodnuto o povinnosti hmotně odpovědného zaměstnance k náhradě škody (kdy se zaměstnanec smírem k náhradě škody zaváže).

IX. Speciální úpravy náhrady škody, obdobné úpravě podle zákona č. 71/1958 Sb.:

1. Členové JZD:

Speciální úpravou náhrady škody způsobené členem jednotnému zemědělskému družstvu z nedbalosti v souvislosti s plněním členských povinností jsou ustanovení § § 40-46 zák. č. 49/1959 Sb., o jednotných zemědělských družstvech, jimiž byla zavedena nová instituce zemědělsko-družstevně právní odpovědnosti družstevníků za škodu.

Podle této speciální úpravy rozhoduje podle § 42 odst. 1 – na rozdíl od zákona č. 71/1958 Sb. (§ 12) – o výši náhrady škody, o jejím snížení a prominutí členská schůze. Zákon tu plně respektuje, že jde o kolektivní hospodářství, v němž především sami členové družstva rozhodují o dispozici s produkty a majetkem družstva, řídíce se stanovami a dbající celospolečenských zájmů.

Proto také projednávání náhrady škody členskou schůzí podle § 42 odst. 1 cit. zák. je procesním předpokladem uplatnění nároku před soudem [§ 57 odst. 1 písm. b) o. s. ř.]. Vliv nezachování postupu předepsaného v cit. ustanovení na soudní řízení se projeví v tom, že soud odmítne žalobu podle § 57 odst. 1 písm. b) o. s. ř.; předtím však se pokusí tento nedostatek odstranit (§ § 1, 45 o. s. ř.) v rámci přípravy ústního jednání.

Ustanovení § 42 odst. 1 cit. zák., které svěřuje rozhodování o výši náhrady škody, o jejím snížení a prominutí do pravomoci členské schůze, založilo výlučnou pravomoc tohoto orgánu, a to ve vztahu k ostatním družstevním orgánům. Jestliže nedošlo k uznání závazku k náhradě škody družstevníkem podle rozhodnutí členské schůze, uplatní družstvo svůj nárok u soudu (§ 42 odst. 2 poslední věta).

Stanovisko, jaké zaujala členská schůze družstva v otázce určení výše náhrady škody a jejího snížení, popř. prominutí, může sice soudu dopomoci k správnému rozhodnutí, není však pro soud závazné. Jestliže soud dospěje k závěru, že náhrada škody je vyšší, nežli určila členská schůze (např. v případě, kdy soud – na rozdíl od členské schůze – dospěje k závěru, že jde o škodu způsobenou nikoli v souvislosti s členstvím, resp. o škodu způsobenou úmyslně nebo v opilosti, anebo kdy shledá, že členská schůze použila zmírňovacího práva v rozsahu nepřiměřeném), nemůže sice přisoudit více, než bylo uplatněno družstvem v žalobě, poučí však podle § 7 o. s. ř. družstvo o možnosti rozšíření žaloby, případně upozorní na věc orgán pověřený státním vedením družstev (výkonný orgán ONV), resp. prokurátora (v případě, že družstvo žalobu nerozšíří).

Ustanovení, podle něhož ke snížení nebo prominutí nad 500 Kčs je potřebný souhlas výkonného orgánu okresního národního výboru, váže jen JZD a nikoli soud. 10)

2. Příslušníci ozbrojených sil v činné službě a příslušníci ozbrojených sborů z povolání v oboru ministerstva vnitra:

Pro příslušníky ozbrojených sil v činné službě a příslušníky ozbrojených sborů z povolání v oboru ministerstva vnitra platí speciální úprava náhrady škody, obdobná úpravě podle zákona č. 71/1958 Sb.; jde tu o úpravu provedenou na základě ustanovení § 11 zák. č. 88/1952 Sb. a s ohledem na ustanovení § 20 zák. č. 71/1958 Sb. rozkazem ministra národní obrany z 23. listopadu 1959, jímž se s účinností od 1. ledna 1960 vydává předpis „Řízení o náhradách škody“ s evidenční značkou Zákl-3-3, a nařízením ministerstva vnitra z 1. srpna 1959, kterým se s účinností od 1. září 1959 vydává služební kniha „Předpis o náhradovém řízení“, MV-fin-V-1, platný od 1. 1. 1959 pro příslušníky vojsk ministerstva vnitra a jeho bezpečnostních sborů, tj. veřejné a státní bezpečnosti. Jde tu o předpisy vydané na základě zmocnění daného ustanovením § 11 zák. č. 88/1952 Sb. (srov. i § 20 zák. č. 71/1958 Sb.) a proto o obecně závazné právní předpisy. Také tyto předpisy nutno vykládat v souladu se zásadou vyslovenou shora (sub V.) podle níž za porušení povinností z nedbalosti odpovídá

zaměstnanec vždy jen svému zaměstnavateli a podle níž zavinění zaměstnance se považuje za zavinění podniku.

3. Žáci a studenti pracující ve výrobě:

Vládní usnesení č. 106/1961 Sb. upravilo náhradu škody, způsobené žáky a studenty, pokud pracují ve výrobě, v čl. 17 a 19. I tu jde o obecně závazné předpisy vydané na základě zákona č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). 11)

REFERÁT

ke směrnicí pléna Nejvyššího soudu k zajištění jednotného výkladu zákona č. 71/1958 Sb., o závazcích k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru:

Zákon č. 71/1958 Sb., o závazcích k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru v souladu se zájmem socialistické společnosti upravil otázku odpovědnosti zaměstnance za škodu způsobenou porušením povinností z pracovního poměru se zřetelem na zvláštní stav mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem v socialistické společnosti; vytvořil tak zvláštní pracovní právní instituci náhrady škody odlišnou od instituce občanskoprávní. Stal se však současně – zejména vzhledem k svému účelu vyjádřenému v § 1 – i významným nástrojem ochrany socialistického vlastnictví a výchovy pracujících.

Před touto novou právní úpravou, která představuje nový, ucelený odpovědnostní systém, nebyla v československém pracovním právu všeobecná zákonná úprava odpovědnosti zaměstnance za škodu způsobenou porušením povinností z pracovního poměru. Náhrada škody, kterou způsobil zaměstnanec zaměstnavateli porušením povinností z pracovního poměru, řídila se zásadně ustanoveními občanského zákoníku (§ 337 – § 359).

Poněvadž však tu jde o právní poměr pracovního práva a zvláštnost tohoto poměru účastníků spjatých pracovní smlouvou nesla s sebou, že ustanovení občanského zákoníku se tu vždy plně nehodila (ustanovení o restituci naturální nebo plném peněžitém ekvivalentu náhrady škody včetně toho, co poškozenému ušlo, ustanovení o solidárním závazku škůdců o tzv. subrogačním regresu apod.), byly tyto právní poměry upraveny speciálním předpisem pracovního práva, zákonem č. 71/1958 Sb. Tento zákon nahradil současně provizorní úpravu, již bylo vládní usnesení č. 789 ze dne 4. května 1954, o směrnicích pro uplatnění nároků podniků na náhradu škody, kterou způsobili jejich zaměstnanci.

Směrnice pléna Nejvyššího soudu k zajištění jednotného výkladu zákona č. 71/1958 Sb. zdůrazňuje politické úkoly zákona č. 71/1958 Sb., jehož ustanovení vycházejí z obou shora uvedených základních hledisek: hlediska ochrany socialistického vlastnictví a hlediska výchovy pracujících k správnému poměru k socialistickému vlastnictví. Přitom výchovné hledisko v zákoně převažuje a projevuje se zejména v ustanoveních, v nichž se ukládá povinnost zabránit škodě nejen zaměstnancům, ale i vedení podniku a v nichž náhrada škody způsobené zaměstnancem je upravena v rozsahu přiměřeném povaze a míře jeho zavinění a úměrném jeho hospodářským poměrům, a to zásadně (v případech tzv. obecné odpovědnosti) – s výjimkou odpovědnosti za hodnoty svěřené k vyúčtování a za předměty svěřené na písemné potvrzení (případy tzv. zvýšené odpovědnosti) – tak, že výše této škody se maximalizuje na trojnásob průměrného měsíčního výdělku, v obou případech pak s možností mimořádného snížení. Takto zákon zajišťuje, aby požadování nepřiměřené náhrady škody neovlivňovalo neúměrně životní úroveň zaměstnanců.

Směrnice pléna Nejvyššího soudu zdůrazňuje současně také politickou závažnost správného výkladu a používání ustanovení zák. č. 71/1958 Sb. Jde tu v praxi o otázky, jejichž řešení je nejen z hlediska

právního obtížné, ale také vzhledem k některým svým důsledkům po stránce ekonomické závažné, a to jak z hlediska zájmů jednotlivých podniků, tak i z hlediska zájmů celého národního hospodářství, a současně také o otázky z hlediska zaměstnanců samotných značně citlivé. Proto také plenum Nejvyššího soudu přikročilo k zaujetí stanoviska k těmto otázkám až po získání zkušeností s použitím zákona a ověřením některých stanovisek občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu v praxi (srov. zejména stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu 1 Ec 41/59, uveř. pod. č. 34/59 Sbírky rozhodnutí čs. soudů a 1 Ec 99/59, uveř. pod č. 1/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů).

Systematickým a komplexním zpracováním všech dosud zaujatých stanovisek za současného jejich projednání a schválení plénem Nejvyššího soudu a řešením nově se vyskytнуvších sporných otázek zákona č. 71/1958 Sb. zajistí Nejvyšší soud jednotné rozhodování soudů, přispěje ke správnému výkladu a používání ustanovení tohoto zákona soudy, usnadní plnění úkolů rozhodčích orgánů uložených jim usnesením IV. všeodborového sjezdu o závodních výborech základních organizací ROH 12) a plnění úkolů orgánů ROH vůbec; současně také poskytne pomoc národním podnikům a jiným socialistickým právníkům osobám z hlediska správného postupu podle zákona č. 71/1958 Sb. a seznámí i zaměstnance s jejich právy a povinnostmi a s řešením sporných otázek týkajících se úpravy náhrady škody podle zákona č. 71/1958 Sb.

I.

Rozsah zákona:

Při rozsahu působnosti zákona vycházel zákonodárce z potřeby jednotné úpravy. Proto stanovil v § 17 působnost co nejširší.

Zákon č. 71/1958 Sb. vztahuje se tedy zásadně:

1. na všechny zaměstnance (z hlediska osobního rozsahu),
2. na všechny případy škod (z hlediska věcného rozsahu).

Ad. 1.:

Zákon č. 71/1958 Sb. se vztahuje:

a.) na všechny zaměstnance (srov. však § 20), kteří jsou v platném pracovním poměru zaměstnaneckém (pokud jde o podmínky vzniku platné pracovní smlouvy, srov. směrnice Pls 2/60, uveř. pod. č. 27/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů) a kteří při výkonu zaměstnání porušili povinnosti z nedbalosti, a to na zaměstnance podniků národních nebo jiných, hospodářských a rozpočtových organizací, zejména na zaměstnance státního aparátu, na něž se vztahuje zákon č. 66/1950 Sb., ve znění předpisů jej pozměňujících a doplňujících, 13) na soudce z povolání /14/ s výjimkou soudců vojenských soudů a soudců vojenského kolegia Nejvyššího soudu, 15) na zaměstnance lidových družstev a jiných socialistických právníků osob, na domácí dělníky, pokud jsou v pracovním poměru (srov. rozh. č. 3/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů, podle něhož smlouva, kterou se domácí dělník zavazuje vykonávat práci, nemusí být vždy a za všech okolností pracovním poměrem zaměstnaneckým, nýbrž může být předmětem i jiné smlouvy, jako smlouvy o dílo, smlouvy příkazní, příp. může být obsahem povinností vyplývajících z členství ve výrobním družstvu) a na učně (srov. § 32 zák. č. 89/1958 Sb., podle něhož se učební poměry řídí – pokud zákon nebo zvláštní předpisy nestanoví jinak – předpisy platnými pro pracovní poměry; na tyto kategorie pracujících, kteří jsou v platném pracovním poměru zaměstnaneckém, se vztahuje zákon č. 71/1958 Sb. podle svého slovního znění;

b.) ostatní pracující, kteří jsou v platném pracovním poměru (nikoliv však zaměstnaneckém) [srov.

body aa), bb)] anebo v poměru úzce navazujícím na pracovní poměr zaměstnanecký, při čemž, i když jde o volené funkcionáře, náplň jejich činnosti nevykazuje ve srovnání s obsahem činnosti zaměstnance takové odchylky, které by odůvodňovaly jejich vynětí z výhod zákona č. 71/1958 Sb. [srov. body cc), dd)].

Jde o tyto kategorie pracujících:

aa) členové výrobních družstev:

Ze zákona č. 53/1954 Sb. ve znění předpisů tento zákon pozměňujících a doplňujících (zákonné opatř. předsednictva Národního shromáždění č. 20/1956 Sb.), ze stanov výrobních družstev (§ 3 cit. zák.), z pracovních řádů výrobních družstev a ze směrnic Ústředního svazu výrobních družstev (§ § 48 a násl. cit. zák.), vydaných k provedení těchto předpisů plyne, že poměr člena výrobního družstva je poměrem pracovním. Vznik a zánik tohoto pracovního poměru je nerozlučně spjat s vznikem a zánikem členství. 16) Tento pracovní poměr člena výrobního družstva má určité znaky shodné se znaky pracovního poměru zaměstnaneckého a proto také ve vzorovém pracovním řádu došla výrazu zásada, že pracovní poměr členů výrobních družstev, tj. obsah práv a povinností, určujících tento pracovní poměr, se nemá odlišovat od pracovního poměru zaměstnaneckého. Tak např. odměňování za práci ve výrobních družstvech se řídí podle zákona č. 244/1948 Sb., o státní mzdové politice (ve znění předpisů jej pozměňujících a doplňujících, zejména vládního nařízení č. 27/1951 Sb.), dovolená na zotavenou podle zákona č. 81/1959 Sb., bezpečnost při práci podle zákona č. 65/1961 Sb.; při vzniku a zániku pracovního poměru člena výrobního družstva platí režim vládního nařízení číslo 39/1952 Sb.; převzaty byly i předpisy o práci přes čas a o práci mladistvých; pojištění členů výrobních družstev se řídí předpisy upravujícími nemocenské a důchodové pojištění zaměstnanců (vl. nař. č. 57/1956 Sb., vyhl. č. 274/1956 Ú. l.).

O náhradě škody nemají družstevně právní předpisy zvláštní ustanovení v tomto směru a odkazují (čl. 19 stanov, čl. 52 pracovního řádu výrobních družstev) na platné právní předpisy. Také vládní usnesení ze 4. května 1954, o uplatňování hmotné odpovědnosti zaměstnanců, se vztahovalo na pracovní poměr členů výrobních družstev (srov. usnesení představenstva Ústředního svazu výrobních družstev ze dne 21. června 1954).

Vzhledem k tomu platí ustanovení zákona č. 71/1958 Sb. i v případě náhrady škody způsobené porušením povinnosti z pracovního poměru člena výrobního družstva, a to přiměřeně vzhledem k některým specifickým podmínkám pracovního poměru člena výrobního družstva. 17)

Odchylky platí zejména v případě projednání náhrady škody podle § 12 zák. č. 71/1958 Sb. Toto ustanovení je nutno aplikovat i na členy výrobních družstev, avšak s těmito odchylkami:

Výše náhrady škody se projedná s komisí péče o pracující, jejíž působnost jako voleného orgánu družstva připomíná působnost závodního výboru ROH podle usnesení IV. všeodborového sjezdu, zák. č. 37/1959 Sb. (srov. i vzorové stanovy výrobních družstev, které ukládají představenstvu družstva projednat s touto komisí předem otázku vyloučení člena nebo zrušení jeho členství).

Výši náhrady škody určuje představenstvo družstva (jde-li o škodu způsobenou členem družstva), resp. příslušný družstevní svaz (jde-li o škodu způsobenou předsedou představenstva družstva nebo společně předsedou představenstva a členem družstva).

U zaměstnanců výrobních družstev (nečlenů), jejich práce je omezená zvláštním účelovým posláním a počtem (srov. např. stanovy výrobních družstev, podle nichž může družstvo přijímat nečleny jen na práce pomocné, které nejsou základním předmětem podnikání družstev, zejména např. hlídače, uklízečky apod. a pro práce, které vyžadují odborné znalosti, jako např. technici, úředníci, účetní,

nemůže-li takové síly družstvo získat z vlastních členů, a to s omezením do 10 % celkového počtu členstva), řídí se úprava jejich pracovního poměru k družstvu obecnými pracovními předpisy (zpravidla zák. č. 154/1934 Sb., zák. č. 37/1959 Sb., atd.). Na tyto zaměstnance se vztahuje zákon č. 71/1958 Sb. plně s tím, že výši náhrady škody podle § 12 určuje představenstvo družstva po projednání - vzhledem k tomu, že ve výrobních družstvech závodní výbory nejsou - s příslušnými místními organizacemi ROH, případně jejich místními výbory (srov. čl. 3 usnesení IV. všeodborového sjezdu, zák. č. 37/1959 Sb.) a pokud by nebyly stanoveny, po projednání s krajským (městským) výborem odborového svazu zaměstnanců místního hospodářství. 18)

bb) Advokáti - členové advokátních poraden:

Již ve směrnicích pléna Nejvyššího soudu Plz 4/60, uveř. pod č. 27/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů /19/ byla vyslovena zásada, že poměr advokáta k advokátní poradně je poměrem pracovním, že však nejde o pracovní poměr zaměstnanecký. To plyne, že zák. č. 114/1951 Sb. a z předpisů tento zákon provádějících. 20) Že advokáti nejsou zaměstnanci, je pak zřejmé z ustanovení § 20 zák. č. 114/1951 Sb., podle něhož advokátní koncipienti jsou zaměstnanci advokátní poradny, a z důvodové zprávy k tomuto ustanovení, která uvádí, že na rozdíl od advokátů budou advokátní koncipienti zaměstnanci advokátních poraden; i z toho plyne, že advokáti sami zaměstnanci advokátních poraden nejsou.

Rozdíly v právní povaze pracovního poměru členů advokátních poraden a pracovního poměru zaměstnanců se projevují především v tom, že vznik a zánik pracovního poměru advokáta k advokátní poradně je nerozlučně spjat se vznikem a zánikem členství [srov. § 11 písm. b), § 13 písm. e), § 15, § 23 písm. d) zák. č. 114/1951 Sb., § 9 výnosu ministra spravedlnosti z 3. dubna 1952].

Jinak pracovní poměr advokáta k advokátní poradně je upraven v široké shodě s obecnými pracovními předpisy a některá z jejich ustanovení jsou dokonce speciálními předpisy vztahujícími se na advokáty přímo převzata (např. ustanovení o dovolené na zotavenou). Ze znaků pracovního poměru advokáta k advokátní poradně shodných se znaky pracovního poměru zaměstnaneckého lze uvést zejména: Odměňování za práci se řídí podle zásad zák. č. 244/1948 Sb. ve znění předpisů jej doplňujících a měnících, 21) poskytování odlučného a příspěvku na úhradu stěhovacích výdajů se děje podle zásad platných pro poskytování odlučného a příspěvku na úhradu stěhovacích výdajů při přijetí zaměstnance ve státní správě, 22) dovolená na zotavenou se řídí ustanoveními zákona č. 81/1959 Sb. (srov. § 8 výnosu ministra spravedlnosti z 3. dubna 1952), pracovní doba je upravena v rozsahu stanoveném zákonem č. 91/1918 Sb. ve znění zákona č. 45/1956 Sb. (srov. § 7 výnosu ministra spravedlnosti z 3. dubna 1952); nepřítomnost v práci z důvodů těhotenství a mateřství je upravena obdobně jako v zákoně č. 54/1956 Sb. (srov. § 7 výnosu ministra spravedlnosti z 3. dubna 1952); při vzniku a zániku pracovního poměru advokáta platí režim vl. nař. č. 39/1952 Sb., podle vyhl. č. 94/1958 Ú. l., o nemocenském pojištění a důchodovém zabezpečení advokátů - členů advokátních poraden (srov. zejména § § 2 a 3 cit. vyhl.) členství v advokátní poradně se považuje za dobu zaměstnání pro účely důchodového zabezpečení.

Jde tedy o obdobnou situaci jako v případě pracovního poměru člena výrobních družstev, kde pracovní poměr tvoří nedílnou součást výrobně družstevního právního poměru a jeho podstatu. Vznik a zánik tohoto pracovního poměru je dán vznikem a zánikem členství a základní práva a povinnosti, vytvářející tento právní poměr, jsou shodná u členů výrobních družstev i zaměstnanců, což se nutně projevuje v právní úpravě náplně tohoto právního poměru; člen družstva není však zaměstnancem družstva a družstvo není jeho zaměstnavatelem; je jedním ze společných hospodářů kolektivního družstevního podniku, jehož podstatou je socialistické sdružení výrobních prostředků a práce.

Poměr advokáta k advokátní poradně má pak navíc blíže k pracovnímu poměru zaměstnaneckému tím, že advokáti jsou - na rozdíl od členů výrobních družstev - organizováni v ROH a že při vzniku a zániku pracovního poměru advokáta se vyžaduje součinnost závodního výboru ROH podle čl. 6 písm.

Ze všech těchto úvah plyne, že poměr advokáta k advokátní poradně není sice pracovním poměrem zaměstnaneckým, je však poměrem pracovním, a že škoda způsobená advokátem při plnění jeho povinností se posuzuje podle zák. č. 71/1958 Sb. Stanovisko, podle něhož škoda způsobená advokátem, při plnění jeho povinností se posuzuje podle zák. č. 71/1958 Sb., je konformní i s připravovaným novým zákonem o advokacii, který vychází ze zásady, že pracovní poměr advokáta se posuzuje podle předpisů platných pro zaměstnance (srov. § 24 osnovy zákona) a upouští od zásady vyslovené v § 7 zák. č. 114/1951 Sb., podle něhož advokát odpovídá za škodu způsobenou při poskytování právní pomoci s advokátní poradnou solidárně.

Škoda způsobená advokátem pak může vzniknout zásadně porušením závazků z převzetí právního zastoupení. Právní pomoc, tj. zejména udílení právních porad, sepisování listin a zastupování účastníků v řízení před soudy a orgány státní správy 24) poskytuje totiž advokát a nikoli poradna (srov. § § 5, 16 cit. zák.). Jde tu tedy o poskytnutí právní pomoci advokátem třetí osobě a v případě porušení povinností při poskytnutí této právní pomoci jde o škodu způsobenou třetí osobě, kterou nutno posoudit podle zásad uvedených v části V) tohoto referátu. Proto advokát – člen advokátní poradny za škodu, kterou při výkonu advokacie způsobí třetí osobě, odpovídá vždy jen advokátní poradně, jejímž je členem, a to za podmínek a v rozsahu zák. č. 71/1958 Sb.; jeho zavinění se považuje za zavinění advokátní poradny.

Pokud advokát – člen advokátní poradny způsobil advokátní poradně jinou škodu (mimo poskytování právní pomoci), např. na zařízení, knižním fondu apod., odpovídá za ni podle § 2 a v rozsahu § 6.

Na koncipienty, kteří, jak bylo již shora uvedeno, jsou zaměstnanci advokátní poradny, se zák. č. 71/1958 Sb. vztahuje ovšem také.

cc) Funkcionáři národních výborů, jímž bylo poskytnuto neplacené pracovní volno, potřebné k výkonu funkce:

Poměry těchto funkcionářů, pokud jde o odměňování, dovolenou, nemocenské pojištění a důchodové zabezpečení upravuje vl. nař. č. 66/1960 Sb. (ve znění vl. nař. 189/60 Sb.), o úpravě některých poměrů poslanců národních výborů a občanů zvolených za členy komisí národních výborů. Cit. vl. nař. sice neobsahuje ustanovení o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu funkce; z této skutečnosti samotné nelze však vyvodit závěr, že zde platí ustanovení občanského zákoníku (§ § 337 a násl.).

Nutno však tu uvážit, že tito funkcionáři – jde tu o předsedy, jejich náměstky, tajemníky národních výborů a další členy rad národních výborů, jakož i předsedy posudkových komisí sociálního zabezpečení – jsou pro výkon funkce zcela uvolněni ze svého dosavadního zaměstnání; nejsou sice zaměstnanci národních výborů, ale jsou jejich pracovníky, jejichž funkce úzce navazuje na pracovní poměr, přičemž – jak již bylo uvedeno – náplň jejich činnosti nevykazuje ve srovnání s obsahem činnosti zaměstnance takové odchylky, které by odůvodňovaly jejich vynětí z výhod zák. č. 71/1958 Sb. Posuzují se z hlediska předpisů o placené dovolené na zotavenou a pro účely nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení jako zaměstnanci národních výborů (§ 2 odst. 2, § 5 vl. nař. č. 66/1960 Sb. ve znění vl. nař. č. 189/1960 Sb.). Podle § 38 zák. č. 65/1960 Sb. je každý poslanec národního výboru povinen aktivně se zúčastňovat prací národního výboru, pracovat v některé komisi národního výboru; poslanec má nárok na poskytnutí pracovního volna od svého zaměstnavatele (§ 2 cit. zák.), aby mohl plnit povinnosti vyplývající z funkce poslance národního výboru. Za tuto dobu má zaměstnanec vůči svému zaměstnavateli nárok na veškeré požitky, jako kdyby pro něho pracoval. Funkce poslance nemůže být důvodem ke změnám v pracovním poměru ve vl. nař. č. 66/1960 Sb. vypočteným.

Je proto na místě uplatňovat i u těchto osob při otázkách náhrady škody ustanovení zák. č. 71/1958 Sb.

dd) Členové závodních výborů ROH uvolnění od práce na pracovišti pro plnění funkce:

Jde tu o obdobnou situaci jako u funkcionářů národních výborů, jimž bylo poskytnuto neplacené pracovní volno potřebné k výkonu funkce. I tu výkon funkce úzce navazuje na pracovní poměr a svou náplní odpovídá pracovnímu poměru tak, jak to vyplývá z čl. 11. usnesení IV. všeodborového sjezdu, zák. č. 37/1959 Sb. a z vyhl. ÚRO č. 113/1961 Sb. Pracovník jako uvolněný funkcionář dostává za výkon funkce odměnu, o které čl. 11 usnesení sjezdu výslovně uvádí, že tato odměna se považuje za mzdu z pracovního poměru (srov. i vyhl. ÚRO č. 113/1961 Sb.).

Na všechny kategorie pracujících uvedené sub b) se tedy vztahuje zák. č. 71/1958 Sb. nikoliv podle svého slovního znění, ale podle účelu, který tento zákon sleduje.

Zákon č. 71/1958 Sb. upravil podmínky a rozsah náhrady škody – a to zejména v případě obecné odpovědnosti podle § 2 – způsobem pro zaměstnance značně výhodným. Těchto výhod však mohou požívat pracující jen potud, pokud se zákon č. 71/1958 Sb. na ně vztahuje. Proto nelze vztáhnout ustanovení tohoto zákona zejména na odsouzené, na nichž je vykonáván trest odnětí svobody a kteří ve výkonu trestu pracují; u nich nejde vůbec o poměr pracovní, a to z těchto důvodů:

Odsouzení, na nichž je vykonáván trest odnětí svobody, jsou povinni pracovat, pokud nebyli lékařskou komisí uznáni neschopnými práce. Pracují v závodech a podnicích, s nimiž správa tábora nápravných prací nebo věznice uzavřela kolektivní pracovní smlouvu. Pro úpravu jejích pracovních podmínek platí obecné předpisy. Za svoji práci dostávají mzdu, kterou podnik poukazuje správě tábora nápravných prací, resp. věznici. Normy pro odměňování práce odsouzených určují zvláštní předpisy podle odvětví výroby nebo vykonané práce. Podléhají pojištění, které bylo upraveno s účinností od 1. ledna 1953 společným opatřením ÚRO a Státního úřadu důchodového zabezpečení ze dne 31. prosince 1952 (srov. prováděcí směrnice uvedené v Pokynu ÚNP č. 9/1953 a ve Věstníku ÚNP č. 6, str. 46) a od 1. října 1958 se řídí vyhláškou č. 141/1958 Ú. l.

Poměr odsouzeného, který ve výkonu trestu pracuje, má tedy některé znaky poměru pracovního.

Nejde však o poměr pracovní. To plyne již ze samotné podstaty právního poměru odsouzeného, který je omezen na svobodě a který ani nemůže sám uzavřít pracovní smlouvu. Poněvadž tu ani není jeho projev vůle takovou smlouvu uzavřít, nemůže již z toho důvodu vzniknout pracovní smlouva a nelze proto tento poměr kvalifikovat jako poměr pracovní. 25)

V praxi dochází ke vzniku pracovních vztahů, které se svou povahou blíží pracovnímu poměru. I když náhrada škody v těchto případech se neposuzuje podle zák. č. 71/1958 Sb., je na místě – jak zdůrazňuje směrnice pléna Nejvyššího soudu – aby vzhledem k zvláštní povaze tohoto vztahu bylo používáno podle okolností konkrétního případu ustanovení § 358 obč. zák. s přihlédnutím k zásadám zákona č. 71/1958 Sb.

Ad. 2.

Zákon č. 71/1958 Sb. se vztahuje zásadně na všechny případy škod, které způsobí zaměstnanec socialistické organizace při výkonu zaměstnání porušením povinností z pracovního poměru (srov. § 11, § 16 odst. 1).

Výkonem zaměstnání se rozumí podle důvodové zprávy k zák. č. 71/1958 Sb. výkon práce, která svým zaměřením spadá do činnosti poškozené organizace. Takto vymezený pojem výkonu zaměstnání

je tedy užší nežli podle § 16 zák. č. 55/1956 Sb. (kde se hovoří o výkonu zaměstnání nebo v souvislosti s tím) a obecnější nežli podle zák. č. 58/1956 Sb. (srov. rozh. č. 3/1958 Sbírky rozhodnutí čs. soudů). Výkonem zaměstnání je zejména také práce přes čas vykonávaná v zájmu podniku (byť i nenařízená), a práce konaná mimo pracoviště, především pak práce konaná v provozu cizího podniku (srov. část V. referátu); výkonem zaměstnání je také činnost konaná ve prospěch podniku, i když nespadá do rámce pracovních povinností zaměstnance; 26) výkonem zaměstnání je také služební cesta, kterou zaměstnanec koná z příkazu podniku.

Naproti tomu nelze považovat za škodu způsobenou při výkonu zaměstnání škodu způsobenou na cestě do práce a z práce, pokud tu nešlo již o plnění pracovních povinností (proto jen u těch zaměstnanců, kde cesta do místa určení tvoří součást výkonu zaměstnání, jako jsou např. doručovatelé, inkasisté apod., je nutno posuzovat vzniklé škody podle zák. č. 71/1958 Sb.) a vůbec škodu způsobenou před nastoupením do práce a po skončení práce, dále škodu vzniklou v pracovních přestávkách (srov. § 10 zák. č. 45/1956 Sb.), pokud ovšem zaměstnanec v přestávce skutečně nepracuje, škodu způsobenou v době pracovního volna a v době dovolené na zotavenou; poněvadž výkonem zaměstnání musí být plnění pracovních povinností pro podnik, nelze o výkonu zaměstnání hovořit tam, kde jde o vybočení z pracovních povinností na straně zaměstnance. 27) Ve všech těchto případech, kdy ke škodě nedošlo při výkonu zaměstnání, jde o občanskoprávní odpovědnost podle § § 337 a násl. obč. zák.

Porušením povinnosti z pracovního poměru je každé porušení závazků, které vyplývají jednak obecně z povahy pracovního poměru a jednak jsou v pracovní smlouvě (resp. v administrativním aktu, jímž byl pracovní poměr založen) určeny, a to buď obecně nebo individuálně. Jde tedy především o porušení povinností uložených právními předpisy, 28) organizačními předpisy (např. organizačním řádem podniku vydaným podle § 38 zák. č. 67/1958 Sb. ve znění vyhl. č. 68/1958 Sb.) a pracovními řády vydanými podle § 33 cit. zák. na základě vzorového pracovního řádu; porušením závazků z pracovního poměru se rozumí též porušení povinnosti, která je zaměstnanci uložena příkazem nadřízeného (srov. např. bod 158 Zásad statutu výrobně hospodářských jednotek v průmyslu a stavebnictví, vydaných na základě § 59 zák. č. 67/1958 Sb. ve znění vyhl. č. 68/1958 Sb.).

Individuálně určené jsou povinnosti v pracovní smlouvě zaměstnance (resp. v administrativním aktu, jímž byl pracovní poměr založen). Proto má být ze strany podniků uzavírání pracovních smluv věnována náležitá pozornost, zejména přesným uvedením povinností zaměstnance nebo aspoň přesným označením funkce, kterou má zaměstnanec zastávat, případně přesným označením kvalifikační třídy, do níž má být podle nových mzdových soustav zařazen, 29) aby zaměstnanec znal své povinnosti a aby tak bylo zajištěno řádné plnění povinností ze strany zaměstnance a v případném sporu aby bylo usnadněno provedení důkazů o té které pracovní povinnosti a o jejím porušení.

Nebyly-li povinnosti zaměstnance uvedeny v pracovní smlouvě (v administrativním aktu), musí být zaměstnanec seznámen jiným způsobem se svými povinnostmi (srov. bod 159 zásad statutu výrobně hospodářských jednotek v průmyslu a ve stavebnictví).

Nedbalost je další podmínkou toho, aby škoda zaměstnancem způsobená byla posuzována podle zák. č. 71/1958 Sb.; jde tu o porušení opatrnosti, kterou je zaměstnanec povinen zachovávat při výkonu pracovních povinností (srov. i § 3 odst. 2 tr. zák.). Podle důvodové zprávy k cit. zák. musí být nedbalost posuzována zásadně se zřetelem na odborné znalosti a praktické zkušenosti toho, kdo odpovídá. Jak zdůrazňuje důvodová zpráva, je třeba přísněji posuzovat vyučeného zaměstnance než učně; přísněji nutno též posuzovat vedoucího zaměstnance než nedbalost referenta, mistra než dělníka; vyšší míra zavinění bude u zaměstnance pracujícího v témže oboru delší dobu než u začátečníka apod. Stupeň nedbalosti zaměstnance má pak význam např. pro vzájemné vypořádání mezi několika škůdci podle § 6 odst. 2 nebo pro mimořádné snížení náhrady škody podle § § 7, 10, kde v obou případech se přihlíží k míře zavinění.

Úmyslně (srov. § 3 odst. 1 tr. zák.) způsobená škoda se posuzuje podle občanského zákoníku (§ 16 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb.). Zaměstnanec, který způsobil škodu zaměstnavateli úmyslně, nezasluhuje žádné zvláštní ohledy a za určitých okolností musí být z hlediska pravidel socialistického soužití a z hlediska trestně právní ochrany socialistického vlastnictví posuzován dokonce s větší přísností než jiný škůdce tohoto majetku, který vůči podniku není v úzkém zaměstnaneckém vztahu.

Obdobná právní situace je i při škodě způsobené v opilosti (§ 16 odst. 1), kdy jde rovněž o občanskoprávní odpovědnost za škodu. Opilost zák. č. 71/1958 Sb. nedefinuje – a také jiné právní předpisy, které pojmu opilost užívají, tento pojem nevymezují – a proto při výkladu tohoto pojmu, jak jej má na mysli zákon č. 71/1958 Sb., nutno vyjít ze smyslu a účelu cit. zákona. Tímto zákonem chce naše společnost jednak vychovávat „pracující k správnému poměru k socialistickému vlastnictví, jakož i k vytváření podmínek, které umožňují předcházet škodám na tomto majetku“ (§ 1 cit. zák.), jednak postihnout ty pracující, kteří způsobili škodu na socialistickém vlastnictví z nedbalosti jen v takové míře, aby se jejich povinnost nahradit škodu pohybovala v rámci únosnosti a neznamenal podstatné snížení jejich životní úrovně. Nevyhovovalo by výchovnému a preventivnímu účelu zákona ani zásadám, podle nichž se řídí povinnost škůdce k náhradě škody, kdyby se vycházelo z lékařských kritérií o pojmu opilosti. Je nutno také přihlédnout k účelu vynětí škod způsobených v opilosti z působnosti cit. zákona. Podle důvodové zprávy bylo toto opatření učiněno „v zájmu účinnějšího boje proti alkoholismu, zejména u řidičů“. Účelem tohoto boje není jen bránit takovému požívání alkoholických nápojů, které vede k narkotickému stadiu opojení, popř. k takové opilosti, kdy jsou příznaky opojení každému zjevné; boj proti alkoholismu u zaměstnanců chce zajistit, aby zaměstnanec, ať již v práci nebo před nástupem do práce nepožil alkohol v takovém množství a koncentraci, které znemožňují řádné plnění jeho pracovních povinností. Se zřetelem k tomu, co bylo uvedeno, nutno tedy za opilost podle § 16 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb. považovat již takový stupeň alkoholického opojení, který znamená významnější snížení duševních funkcí a celkové pohotovosti (srov. rozhodnutí č. 51/1959 Sbírky rozhodnutí čs. soudů), nutných k řádnému výkonu zaměstnání (srov. také rozhodnutí č. 40/1960 Sbírky rozhodnutí trestních).

K úplnosti výkladu nejzákladnějších pojmů náhrady škody podle zák. č. 71/1958 Sb., podaného v souvislosti s kategorií zaměstnanců a pracujících, na něž se citovaný zákon vztahuje, se uvádí, že porušení povinností z pracovního poměru zaměstnancem není protiprávní a nelze z něho vyvozovat odpovědnost za způsobenou škodu, jestliže jde o škodu způsobenou v krajní nouzi.

V tomto směru má citovaný zákon ustanovení § 16 odst. 2, podle něhož zaměstnanec neodpovídá za škodu, kterou způsobil v krajní nouzi, aby odvrátil od sebe, svých spoluzaměstnanců nebo od podniku nebezpečí přímo hrozící (srov. naproti tomu § 343 obč. zák., v němž se vychází ze zásady, že ten, kdo způsobil škodu v krajní nouzi, je povinen ji nahradit, a ten jen v případě, že sám nebezpečí nevyvolal, je zproštěn odpovědnosti).

Vzhledem k tomu že zákon č. 71/1958 Sb. sám pojem krajní nouze nedefinuje, jen uvádí, že musí jít o nebezpečí přímo hrozící samému zaměstnanci, spoluzaměstnanci nebo podniku, nutno subsidiárně použít výkladu tohoto pojmu jako pojmu občanskoprávnímu, jak jej vymezila teorie občanského práva stanovením skutečností charakterizujících stav krajní nouze:

ohrožení společenských vztahů, k jejichž ochraně se jednání v krajní nouzi dovoluje,

existence nebezpečí (přímé ohrožení),

nemožnost odvrácení nebezpečí jiným způsobem než jednáním v krajní nouzi,

proporcionálnost mezi hrozící a jednáním způsobenou škodou,

skutečnost, že osoba jednající v krajní nouzi není povinna snášet nebezpečí.

Jinak ovšem nutno dodat, že zaměstnanec odpovídá za škodu podle zák. č. 71/1958 Sb. jen tehdy, jestliže škoda skutečně vznikla (škodou se tu rozumí jakákoliv újma, která podniku vznikla na věcech nebo právech) a jestliže mezi porušením povinností z pracovního poměru a škodou je příčinná souvislost; taková souvislost tu zpravidla bude, ukáže-li se po uvážení všech okolností konkrétního případu – že by škoda podle obecné zkušenosti nebyla nastala, kdyby onoho porušení pracovních povinností nebylo.

Ze shora sub 1. a 2. uvedeného tedy plyne, že zákon č. 71/1958 Sb. – jak je zřejmé i z generální klauzule § 2 a názvu zákona samotného – je základním předpisem týkajícím se náhrady škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru, předpisem, který unifikoval právní úpravu náhrady škody pro všechny zaměstnance; tento zákon byl současně také vzorem pro speciální právní úpravy, obdobné úpravě podle zákona č. 71/1958 Sb. (srov. část IX. tohoto referátu).

II.

Odpovědnost zaměstnance za škodu se zřetelem ke smlouvě o hmotné odpovědnosti

Úvod:

Směrnice pléna Nejvyššího soudu k zajištění jednotného výkladu zák. č. 71/1958 Sb. zdůrazňuje tyto hlavní zásady, z nichž vychází cit. zákon při úpravě odpovědnosti zaměstnance za škodu:

- a) Podmínky a rozsah odpovědnosti zaměstnance za škodu se stanoví odchylně v případě obecné odpovědnosti (§ § 2, 6) na rozdíl od zvýšené odpovědnosti (§ § 4, 5, 8, 9).
- b) V obou případech odpovědnosti se připouští mimořádné snížená náhrady škody.
- c) Více zaměstnanců odpovídá za škodu podle míry zavinění každého z nich.
- d) Zvláštní pozornost je věnována smlouvě o hmotné odpovědnosti.

Tyto zásady se promítají v řešení sporných otázek takto:

1. K některým otázkám týkajícím se podmínek a rozsahu náhrady škody:

Zákon č. 71/1958 Sb. upravuje odchylným způsobem podmínky a rozsah obecné odpovědnosti (§ § 2, 6, 7) a podmínky a rozsah zvýšené odpovědnosti (§ § 4, 5, § § 8-10), tedy tzv. hmotné odpovědnosti za svěřené předměty.

a.) Rozdíly mezi obecnou a zvýšenou odpovědností:

Podle obecného ustanovení § 2 zaměstnavatel musí dokazovat zavinění zaměstnance, který škodu způsobil, na rozdíl od případu zvýšené odpovědnosti, kdy se zavinění toho, kdo závazek porušil, předpokládá. Výše náhrady nesmí přesahovat u jednotlivého zaměstnance trojnásobek jeho průměrného hrubého měsíčního výdělku. V odůvodněných případech může být náhrada určena nižší částkou, než je skutečná škoda, ba i nižší částkou, než je trojnásobek měsíčního výdělku. I v těchto případech snížení je však určena nejnižší hranice náhrady třetinou skutečné škody, resp. jednoměsíčním výdělkem (§ 6). Snížení náhrady škody podle § 7 je možné vedením podniku i soudem (resp. také rozhodčím orgánem podle vyhlášky č. 184/1959 Ú. l. /30/ Odpovídá-li za škodu více zaměstnanců, určuje se výše náhrady pro každého zvlášť podle míry jeho zavinění (§ 6 odst. 2).

Je tu zásadní rozdíl od případu zvýšené odpovědnosti. V tomto případě totiž zaměstnanec odpovídá podle speciálního ustanovení § 4 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb. za hodnoty svěřené k vyúčtování, to znamená, že zásadně odpovídá za celý vzniklý schodek, pokud neprokáže, že schodek vznikl zcela anebo zčásti bez jeho zavinění, jmenovitě tím, že vedení podniku nevytvořilo zaměstnanci takové pracovní podmínky, které by mu umožnily správný výkon jeho povinností. Závazek k náhradě škody je tu závazkem, který vzniká ze zaviněného porušení závazku převzatého písemnou pracovní smlouvou. Tento nárok na náhradu škody je jen modifikací původního nároku ze smlouvy a je tedy sám obligačním nárokem z původního obligačního poměru. Bude proto podnik povinen jen dokazovat, že tu je pracovní poměr, z kterého závazek k náhradě škody vzniká a že zaměstnanec převzal hmotnou odpovědnost, a dále, že podle provedené inventarizace je tu škoda a v jaké výši. Tyto okolnosti budou stačit k opodstatnění žaloby. Na hmotně odpovědném zaměstnanci naproti tomu bude, aby tvrdil a dokazoval, že škodu nezavinil, že škoda vznikla zaviněním podniku (zcela anebo zčásti) anebo objektivními příčinami. Zaměstnanec je v tomto případě povinen nahradit skutečnou škodu. Maximalizace na trojnásobek měsíčního výdělku tu neplatí. Náhradu může v odůvodněných případech snížit jedině soud (také rozhodčí orgán podle vyhlášky č. 184/1959 Ú. l.), 31) nikdy vedení podniku (§ 10) (srov. i § 8 vyhl. č. 165/1958 Ú. l.).

Obdobná situace, pokud jde o dokazování zavinění a rozsahu náhrady škody je i v případě odpovědnosti za svěřené předměty podle § 5 odst. 1 (v tom směru srov. také část IV. referátu).

V souvislosti se stanovením rozsahu náhrady škody vznikly tyto sporné otázky:

b.) Určení podílů na náhradě škody podle míry zavinění:

V této otázce se odkazuje na stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu 1 Ec 41/59, uveřejněné pod č. 34/59 Sbírky rozh. čs. soudů týkající se určení podílů na náhradě škody, vyjádřeném také ve směrnici pléna Nejvyššího soudu. Podle tohoto stanoviska neurčí-li podnik v žalobě podíly na náhradě škody podle míry zavinění každého zaměstnance, rozhodne soud bez zřetele na návrhy účastníků (§ 6 odst. 2). Domáhá-li se podnik vyslovení solidárního závazku několika žalovaných, ačkoli podle § 6 odst. 2 jsou odpovědni jen podíly podle míry zavinění, vyhoví soud žalobnímu návrhu do výše podílů jednotlivých žalovaných zaměstnanců na náhradě určené podle § 6 odst. 2 a v dalším, tj. ohledně částky, která přesahuje podíly na zaměstnance podle § 6 odst. 2 připadající, žalobu zamítne.

K odůvodnění tohoto stanoviska se uvádí:

Podle § 6 odst. 2 není soud při rozhodování o výši podílů jednotlivých zaměstnanců na náhradě vázán návrhy účastníků. Toto ustanovení má důvod v úvaze, že podíly na náhradě škody se určují podle míry zavinění každého zaměstnance a podnik v roli žalobce nebude zpravidla schopen určit předem sám míru zavinění jednotlivého zaměstnance. V těchto případech rozhodne proto soud - odchylkou od zásady podle občanského soudního řádu platné, byť i výslovně nevyjádřené, že soud je vázán návrhy stran - bez zřetele na návrhy účastníků. Takovýto postup není v rozporu ani s ustanovením § 405 o. s. ř. Podle tohoto ustanovení musí sice žalobce učinit přesný návrh, to však neznamená, že podnik by musel u každého zaměstnance uvést, kolik na něm žádá z titulu náhrady škody, nýbrž by stačilo, kdyby žaloval všechny zaměstnance jako samostatné společníky v rozepři na celou sumu náhrady škody (nikoli solidárně, ale podle dělené odpovědnosti ve smyslu § 6) a soud by potom v rozsudku určil podíly.

Bude-li se podnik domáhat vyslovení solidárního závazku několika žalovaných, ačkoli podle § 6 odst. 2 jsou odpovědni jen podíly podle míry zavinění, nezamítne soud žalobu, i když podnik setrvá přes poučení a návod, který mu soud musí dát podle § 7 o. s. ř., na požadavku solidárního odsouzení, nýbrž vyhoví žalobnímu návrhu do výše podílu jednotlivých žalovaných zaměstnanců na náhradě

určené podle § 6 odst. 2 a v dalším (tj. ohledně částky, která přesahuje podíly na žalované podle § 6 odst. 2 připadající) žalobu zamítne. Ve vztahu mezi žalobcem a žalovanými jde tu totiž o méně než bylo žádáno a nikoli o nárok jiného obsahu. Tento postup odpovídá také zásadě zvýšené ochrany socialistické právnické osoby vyjádřené v § 21 obč. zák.

c.) Určení podílů na náhrad škody solidárně v případě, že jeden ze zaměstnanců odpovídá podle zákona č. 71/1958 Sb.

a druhý podle občanského

zákoníku:

Vzdor tomu, co bylo uvedeno shora sub b) se ovšem podnik může domáhat vyslovení solidárního závazku zaměstnanců v případě, že jeden ze škůdců odpovídá podle zákona č. 71/1958 Sb. a druhý podle občanského zákoníku (§ § 337 a násl.). V tomto případě nutno vycházet ze stanoviska občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu 1 Ec 99/59 uveřejněného pod č. 1/60 Sbírky rozh. čs. soudů (srov. i rozh. č. 51/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR), podle něhož při soudním uplatnění nároku proti zaměstnancům, z nichž jeden odpovídá podle zákona č. 71/1958 Sb. a druhý podle občanského zákoníku, uplatní podnik proti prvnímu zaměstnanci nárok na zaplacení určitého podílu odpovídajícího míře zavinění tohoto zaměstnance. Proti druhému zaměstnanci, který odpovídá za škodu podle § 337 obč. zák. a jehož závazek zůstává solidárním závazkem se závazkem prvního škůdce, může podnik uplatnit celou škodu (§ 340 obč. zák.). Postih zůstává ovšem tomuto škůdci zachován (tj. postih do výše podílu odpovídajícího míře zavinění zaměstnance, který způsobil škodu z nedbalosti).

d.) K některým otázkám výkladu § § 7, 10:

V souvislosti se stanovením rozsahu náhrady škody v případě použití ustanovení o snížení náhrady škody vznikly v praxi soudů dvě sporné otázky:

aa) jaký je vztah ustanovení § § 7 a 10, konkrétně, zda ustanovení § 10 má na mysli ustanovení celého § 7, to znamená zásad všech, tedy i zásady o nejnížší hranici;

bb) jak rozumět pojmu skutečná škoda v § 7 věta druhá.

K těmto otázkám se uvádí: 32)

Ad aa):

Podle § 10 v případě zvýšené odpovědnost může – jak bylo již shora uvedeno – náhradu škody podle zásad uvedených v § 7 snížit jenom soud, resp. rozhodčí orgán podle vyhlášky č. 184/1959 Ú. l.; to znamená, že k takovému snížení nemůže dojít při určení výše náhrady škody v řízení podle § 12. Nevznikly pochybnosti v tom směru, že v těchto případech platí třetí věta § 7, který svým obsahem odpovídá v podstatě základním hlediskům uvedeným v § 358 obč. zák. (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Cz 581/58, uveřejněné ve Sbírce rozh. čs. soudů pod č. 35/59). Pochybnosti však vznikají v tom směru, zda tu lze použít i zásad uvedených v druhé větě § 7 (pokud jde o první větu, která navazuje na ustanovení § 6 odst. 3, je její použití vyloučeno § 8 poslední větou). V podstatě jde o to, zda pro nejnížší hranici, na kterou až je možno snížit náhradu škody při zvýšené odpovědnosti, platí dvě eventuality, z nichž jedna týkající se nižších škod stanoví, že výše náhrady musí činit nejméně 1/3 skutečné škody, a druhá eventualita týkající se škod vyšších, přesahujících trojnásobek průměrného měsíčního výdělku zaměstnance stanoví, že výše škody, kterou je povinen zaměstnanec hradit, musí činit nejméně průměrný výdělek zaměstnance za jeden měsíc. Obě tyto eventuality platí i při zvýšené odpovědnosti, neboť § 10 stanoví, že má být užito zásad uvedených v § 7, to znamená zásad všech,

tedy i zásady o nejnižší hranici. Opačné stanovisko by vedlo k těm důsledkům, že při omezené hmotné odpovědnosti by platilo ustanovení o nejnižší hranici a při zvýšené odpovědnosti (§ 4, 5) by těchto zásad nebylo možno užít.

Současně se upozorňuje na to, že při snížení podle § 7 (§ 10) nutno vždy především uvažovat, zda zřetel na hospodářské poměry zaměstnancovy je tak naléhavý, aby jím bylo možno ospravedlnit i z hlediska výchovného snížení náhrady, které ve svých důsledcích vede k tomu, že škoda způsobená socialistickému vlastnictví zůstává z větší či menší části neuhrazena.

Ad bb):

Při zmínce o skutečné škodě jako základu ke stanovení spodního limitu snížení náhrady škody („Výše náhrady škody musí však činit nejméně 1/3 skutečné škody“), nedodává zákon v § 7 věta druhá na rozdíl od § 8 věta první výhradu „pokud za ni odpovídá“.

Přesto nelze ani v § 7 rozumět výrazu skuteční škoda jinak, nežli v § 8, neboť zmíněná výhrada je samozřejmá. Není totiž myslitelné, aby za základ zmírnění náhrady škody byla brána škoda, za niž zaměstnanec neodpovídá. Proto základní určení spodní hranice snížení náhrady tvoří výše škody, jak vyplývá po jejím případném rozdělení vzhledem ke spoluvině podniku, a dále po určení podílů na několik odpovědných osob podle § 6 odst. 2 zákona připadajících.

Pro správnost takového postupu mluví ostatně i úvaha, že ustanovení § 7 je jen speciálním provedením a zpřesněním zásady ustanovení § 358 obč. zák., při jehož používání nebylo ani v literatuře ani v judikatuře Nejvyššího soudu pochyb o tom, že snížení náhrady podle § 358 obč. zák. lze provést teprve po zjištění podílu, za nějž škůdce odpovídá a že stanovení spodní hranice snížení má svou příčinu v tom, že náhrada byla požadována, popř. soudy snižována neúměrně ke škodě, za niž zaměstnanec odpovídá. Nelze poukazovat na to, že k míře zavinění, o níž se mluví v ustanovení § 7, bylo již přihlédnuto při určení míry odpovědnosti, popř. výše podílu na odpovědnosti podle § 4 odst. 1, resp. § 6 odst. 2. Na míru zavinění, o níž se mluví v § 7, se pohlíží bez zřetele na poměr zavinění někoho jiného a toto hledisko při použití zmírňovacího práva je v § 7 zmíněno proto, poněvadž přichází v úvahu i v případech, kdy nejde o dělení viny.

Bylo by nesprávné tvrdit, že spodní hranicí není vázán soud (resp. rozhodčí orgán) a že platí jen pro podniky. Nic takového ze zákona neplyne, zejména ani z ustanovení § 10, podle něhož v případech převzetí odpovědnosti za hodnoty svěřené k vyúčtování písemnou smlouvou nebo za svěřené předměty na písemné potvrzení, může náhradu škody podle § 7 snížit jen soud (resp. rozhodčí orgán). Toto ustanovení omezuje právo podniku snížit požadavek náhrady podle § 7 jen na případy, kdy jde o odpovědnost za hodnoty svěřené k vyúčtování podle § 5. Bylo by naopak proti jasnému úmyslu zákona vykládat jinak citované ustanovení, když právě úmyslem zákonodárce bylo působit výchovně na zaměstnance tím, že v každém případě musí přispět přiměřenou částkou k úhradě škody, kterou způsobil na národním majetku.

V této souvislosti je třeba upozornit, že i podle § 8 se hradí jen skutečná škoda a nikoli ušlý zisk, takže význam ustanovení že tato škoda se hradí „v plné výši“ je v tom, že ustanovení § 6 odst. 3 o omezení náhrady na trojnásobek průměrného měsíčního výdělku, zde neplatí, jak se ještě v poslední větě § 8 výslovně uvádí.

Jinak pojem „skutečná škoda“ se vyskytuje v § 6 odst. 1, v § 7 věta druhá a v § 8 věta první a druhá. Co se rozumí skutečnou škodou srov. dále výklad v části IV. referátu. 33)

2. Smlouva o hmotné odpovědnosti:

K otázkám týkajícím se vlastní smlouvy o hmotné odpovědnosti se uvádí:

a.) Vznik smlouvy o hmotné odpovědnosti (se zřetelem k písemné formě):

Smlouva o hmotné odpovědnosti je pracovní smlouva, kterou uzavírají podniky se zaměstnanci, jimž byly svěřeny hospodářské prostředky k vyúčtování a kteří odpovídají za škody na těchto prostředcích způsobené. Pro tuto odpovědnost zavedla vyhláška MVO č. 201/1953 Ú. l. termín „hmotná odpovědnost“ pracovníků obchodu za zásoby (§ 1 a § 3 odst. 3 cit. vyhl.) vžitý v praxi; tento termín zachovala i vyhláška č. 61/1955 Ú. l. a vyhláška č. 177/1955 Ú. l., které vyhlášku č. 201/1953 Ú. l. novelizovaly, jakož i vyhláška č. 125/1959 Ú. l., která nahradila vyhlášku č. 177/1955 Ú. l.; také vyhláška č. 165/1958 Ú. l. mluví o hmotné odpovědnosti zaměstnanců, čímž má zřejmě na mysli odpovědnost za hodnoty svěřené k vyúčtování podle zákona č. 71/1958 Sb. (tohoto termínu používá § 4 zák. č. 71/1958 Sb.).

Jde tu o zvláštní druh smlouvy, která ukládá pracovníku řadu závažných povinností, které se jinak také vyskytují při smlouvě příkazní a schovací. Jejím základem je však vždy pracovní smlouva, jejíž součástí smlouva o hmotné odpovědnosti je, a proto je třeba považovat ji vždy za smlouvu pracovní.

Vznik smlouvy o hmotné odpovědnosti:

Aby smlouva o hmotné odpovědnosti vznikla způsobem právně účinným, je třeba především, aby byla uzavřena řádná pracovní smlouva, resp. musí dojít k platnému vzniku pracovního poměru na základě administrativního aktu, a aby tak byly splněny obecné podmínky vzniku pracovního poměru. Vedle pracovní smlouvy (administrativního aktu) musí být uzavřena zvláštní smlouva o hmotné odpovědnosti, která je součástí pracovní smlouvy, resp. administrativního aktu (v některých případech je do pracovní smlouvy, resp. administrativního aktu, pojat závazek k uzavření smlouvy o hmotné odpovědnosti). Pracovní smlouva (administrativní akt) sama může však přímo obsahovat závazek o převzaté hmotné odpovědnosti, takže nemusí jít vždy o zvláštní pracovní smlouvu (zvláštní administrativní akt). Je-li závazek o převzaté hmotné odpovědnosti obsažen přímo v pracovní smlouvě (administrativním aktu), je třeba, aby zaměstnanec byl na tento závazek zvláště upozorněn. Ve smlouvě o hmotné odpovědnosti se zaměstnanec zavazuje opatrovat svěřené hodnoty a je vyúčtovat (vyúčtovací závazek) a vznikne-li schodek, přejímá za něj zvýšenou odpovědnost (závazek zaplatit vzniklý schodek).

K obecným podmínkám vzniku pracovního poměru patří projev vůle obou účastníků pracovního poměru, souhlas výkonného orgánu národního výboru podle § 13 dekr. č. 88/1945 Sb. /34/ a účast závodního výboru ROH podle usnesení IV. všeodborového sjezdu (zákon č. 37/1959 Sb.) tak, jak bylo podrobně rozvedeno ve směrnici pléna Nejvyššího soudu č. Pls 2/60 (rozhodnutí č. 27/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů), na kterou se v podrobnostech odkazuje.

V této souvislosti se uvádí, že podmínkou vzniku platné smlouvy o hmotné odpovědnosti není souhlas místního (městského) národního výboru podle § 7 odst. 2 vl. nař. č. 71/1960 Sb. o rozšíření pravomoci a odpovědnosti národních výborů a o uspořádání a činnosti jejich orgánů. Podle tohoto ustanovení místní a městské národní výbory na úseku vnitřního obchodu dávají souhlas ke jmenování vedoucích maloobchodních prodejen státního obchodu a provozoven Restaurací a jídelen a mohou požadovat jejich odvolání. Z nedodržení ustanovení § 7 odst. 2 cit. nařízení nelze dovozovat, že nedošlo ke vzniku pracovního poměru. Vládní nařízení č. 71/1960 Sb. má v prvé řadě za účel zabezpečit pravomoc a odpovědnost místních a městských národních výborů mimo jiné také při řízení podniků. Souhlas ke jmenování vedoucích prodejen je jedním z prostředků, jímž se toto řízení uskutečňuje.

Podmínkou vzniku platné smlouvy o hmotné odpovědnosti je písemná forma smlouvy o hmotné odpovědnosti. Vedle toho musí být také provedeno převzetí zásob k vyúčtování na základě inventarizace provedené ke dni převzetí (pokud zvláštním předpisem není v tomto směru stanovena

výjimka); v tomto případě však již nejde o podmínku platnosti smlouvy o hmotné odpovědnosti, nýbrž jen o ztrátu důležitého důkazního prostředku.

Pokud jde o písemnou formu smlouvy o hmotné odpovědnosti, zastává nejvyšší soud stanovisko, že od účinnosti vyhlášky č. 177/1955 Ú. l. je písemná forma obligatorní a proto nezachování této formy má za následek, že smlouva o hmotné odpovědnosti platně nevznikla; zaměstnanec odpovídá jen podle § 2 a v rozsahu § 6 zák. č. 71/1958 Sb. /35/

K odůvodnění tohoto stanoviska se uvádí:

Písemná forma smlouvy o převzetí hmotné odpovědnosti byla zavedena ustanovením § 2 odst. 1 vyhl. č. 201/1953 Ú. l. (č. 239/1953 Ú. l.) [srov. § 136 a) vyhl. č. 225/1953 Ú. l., resp. vyhl. č. 259/1953 Ú. v.]. Nedodržení tohoto ustanovení, které mělo povahu pořádkovou, nemělo za následek, že k převzetí funkce hmotně odpovědného zaměstnance platně nedošlo, nebo že nepotvrzené zásoby platily za nepřevzaté, prokázal-li podnik tyto okolnosti jiným způsobem (srov. stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu Ec 359/54).

Naproti tomu vyhláška č. 177/1955 Ú. l. tuto otázku výslovně upravila tak, že o převzetí hmotné odpovědnosti musela být uzavřena písemná smlouva. Protože tato vyhláška byla vydána na základě zmocnění § 1 zák. č. 160/1949 Sb. o vnitřním obchodě, bylo třeba mít za to, že po účinnosti vyhlášky č. 177/1955 Ú. l., která je v tom směru normou kogentní, bylo k platnosti smlouvy o převzetí hmotné odpovědnosti třeba písemné formy a že tu tedy nešlo jen o pořádkový předpis (srov. stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu 1 Ec 86/56).

Po zkušenostech získaných v praxi s ustanovením § 2 odst. 1 vyhl. č. 201/1953 Ú. l. a čl. 136 a vyhl. č. 225/1953 Ú. l. ve znění vyhl. č. 177/1955 Ú. l. a vyhl. č. 84/1956 Ú. l. byla i v novém zákoně č. 71/1958 Sb., o závazcích k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinnosti z pracovního poměru vyjádřena zásada, že závazek k vyúčtování hodnot svěřených k vyúčtování, musí být založen písemnou smlouvou. Také toto ustanovení je normou kogentní a nejen pořádkovou, kterou bylo ustanovení § 2 odst. 1 vyhl. č. 201/1953 Ú. l. a proto soud se zřetelem na ustanovení § 41 odst. 1 obč. zák. musí z úřední povinnosti zjišťovat, zda písemná forma smlouvy byla dodržena.

V souladu se zákonem č. 71/1958 Sb. také vyhl. č. 165/1958 Ú. l. o hmotné odpovědnosti obchodních zaměstnanců (§ 4) a vyhl. č. 125/1959 Ú. l., kterou se vydávají základní předpisy pro práci prodejen (bod 64), stanovily obligatorně písemnou formu pro smlouvu o hmotné odpovědnosti.

Z toho plyne – pokud jde o případy uzavření smlouvy o hmotné odpovědnosti před účinností zákona č. 71/1958 Sb. (srov. také § 19 odst. 1 cit. zák.) – že nebyla-li smlouva o převzetí hmotné odpovědnosti uzavřena písemně před 1. říjnem 1955, tj. před účinností vyhl. č. 177/1955 Ú. l., jde o platnou smlouvu o převzetí hmotné odpovědnosti, prokáže-li podnik uzavření smlouvy jiným způsobem; v tomto případě odpovídá zaměstnanec podle § 4 odst. 1 a v rozsahu § 8 zák. č. 71/1958 Sb. Nebyla-li naproti tomu zachována písemná forma smlouvy o převzetí hmotné odpovědnosti po 1. říjnu 1955, tj. po účinnosti vyhlášky č. 177/1955 Ú. l., nejde o platnou smlouvu o převzetí hmotné odpovědnosti, není možno použít ustanovení § 4 odst. 1, § 8 cit. zák. a zaměstnanec odpovídá podle § 2 a v rozsahu § 6.

b.) Důsledky nedodržení ustanovení o písemné formě:

Důsledky nedodržení ustanovení o písemné formě smlouvy o hmotné odpovědnosti uzavřené po účinnosti zákona č. 71/1958 Sb. se projeví v tom, že nejde o platnou smlouvu o převzetí hmotné odpovědnosti za hodnoty svěřené k vyúčtování, není možno použít speciálního ustanovení § 4 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb. o odpovědnosti za hodnoty svěřené k vyúčtování a platí obecné ustanovení § 2 cit.

zák. (§ 4 odst. 5).

Naproti tomu v případě, kdy byla uzavřena písemná smlouva o hmotné odpovědnosti, odpovídá zaměstnanec podle speciálního ustanovení § 4 odst. 1. Jde tu o zásadně rozdílnou situaci mezi případem obecné odpovědnosti podle § 2 a případem zvýšené odpovědnosti podle § 4 odst. 1, jak byl vylíčen již v úvodu této části referátu.

Ze srovnání obou případů (tj. případu, kdy nedošlo k uzavření písemné smlouvy o hmotné odpovědnosti a případu, kdy k uzavření této smlouvy došlo) pak plyne rozdíl v tom, kdo nese důsledky toho, nebude-li v případě odpovědnosti podle § 2 (srov. § 4 odst. 5) prokázáno, že zaměstnanec škodu zavinil, a v případě odpovědnosti podle § 4 odst. 1, že ji nezavinil (srov. rozhodnutí č. 32/60 Sbírky rozh. čs. soudů).

Odmítne-li zaměstnanec, s nímž musí být uzavřena smlouva o hmotné odpovědnosti 36) podepsat písemnou smlouvu o hmotné odpovědnosti, nemůže vykonávat funkci, pro kterou je zvýšená odpovědnost stanovena. V takovém případě má podnik možnost řešit situaci tím, že buď dojde k přeřazení zaměstnance na jinou práci (za splnění podmínek přeřazení v práci podle rozhodnutí č. 27/60 Sbírky rozh. čs. soudů) nebo - nemá-li pro zaměstnance jinou vhodnou práci - k rozvázání pracovního poměru podle obecných předpisů, příp. nedojde vůbec k sjednání pracovní smlouvy (jde-li o nového zaměstnance).

Důsledky nedodržení písemné formy smlouvy o hmotné odpovědnosti se však nemohou projevit v tom, že by skutečnost, že nedošlo k uzavření písemné smlouvy o hmotné odpovědnosti, byla posuzována ve vztahu k zaměstnanci, s nímž měla být smlouva o hmotné odpovědnosti uzavřena - jako spoluzavinění na straně zaměstnance nebo na straně podniku, jak k tomu někdy v praxi soudů dochází.

U zaměstnance nelze hovořit o spoluzavinění, zejména již z toho důvodu, že je povinností zaměstnavatele, aby se postaral o zachování písemné formy smlouvy o hmotné odpovědnosti. To plyne z ustanovení § 4 odst. 4 zák. č. 71/1958 Sb. a předpisů vydaných k jeho provedení, zejména z § 4 odst. 1 vyhl. č. 165/1958 Ú. l. a bodu 64 vyhl. č. 125/1958 Ú. l. 37) Podle těchto ustanovení vedení podniku může pověřit funkcemi, s nimiž je spojena hmotná odpovědnost, pouze ty zaměstnance, kteří podepíší písemnou smlouvu o převzetí hmotné odpovědnosti. Ostatně tu jde i o nutnou součást administrativních prací spojených s přijetím zaměstnance, které zařizuje zaměstnavatel.

Nejde tu ani o spoluzavinění na straně podniku, protože dodržení písemné formy smlouvy je hmotně právní podmínkou odpovědnosti podle § 4 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb. a není-li tato podmínka splněna, je tu po právní stránce situace, za níž se má za to, že k uzavření smlouvy o hmotné odpovědnosti nedošlo. Jde o situaci, s níž počítá speciální ustanovení § 4 odst. 5 cit. zák., které stanoví právní následky nedodržení písemné formy smlouvy. Odpovědnost za vzniklou škodu se posoudí - za předpokladu, že jde o jinak platnou pracovní smlouvu - podle § 2.

V případě kolektivní hmotné odpovědnosti nepodepsání smlouvy jedním z kolektivu pracovníků má důsledky uvedené v části III.

Písemná forma smlouvy o hmotné odpovědnosti platí ovšem i pro všechny dodatky ke smlouvě, jimiž má být obsah smlouvy modifikován.

c.) Dokazování v případě, že k uzavření písemné smlouvy nedošlo; provedení důkazu písemnou smlouvou v případě, že došlo k jejímu uzavření:

I když však k uzavření písemné smlouvy o hmotné odpovědnosti nedošlo, neznamená to, že soud má žalobu bez dalšího zamítnout. Skutečnost, zda zaměstnanec zavinil škodu a v jaké výši, jakož i v

jakém rozsahu za ni ve smyslu § § 6, 7 odpovídá, musí být zjištěna na základě úplně zjištěného stavu s přihlédnutím k § 1, z něhož vyplývá, že je v zájmu všech pracujících, aby ti, kdož majetek v socialistickém vlastnictví porušováním povinností z pracovního poměru poškozují, za způsobenou škodu odpovídali, dále s přihlédnutím k ustanovením § § 1, 59, 88 o. s. ř., v nichž je vyjádřena vedoucí zásada občanského soudního řádu, zásada materiální pravdy, a konečně i s přihlédnutím k § 21 obč. zák. o zvláštní ochraně socialistické právnické osoby. Nutno tu totiž také uvážit – jak bylo vyjádřeno v rozhodnutí č. 32/60 Sbírky rozh. čs. soudů – že zaměstnanec, i když nepřevzal písemně odpovědnost podle § 4, přece jen jako zaměstnanec podniku měl se řídit povinnostmi uloženými pracovníkům socialistického obchodu příslušnými vyhláškami (srov. zejména vyhl. č. 125/1959 Ú. l.). Takto musí soud postupovat i v těch případech, kdy z jiných důvodů nedošlo k uzavření platné smlouvy o hmotné odpovědnosti a kdy soud se musí zabývat tím, zda zaměstnanec přesto nestíhá zavinění na vzniklé škodě.

Odpovědnost za svěřené hodnoty je pro zaměstnance značně tíživá, neboť zaměstnanec odpovídá za schodek, který vznikl, pokud on sám neprokáže, že ho nezavinil, a proto je třeba přísně dodržovat formu převzetí této odpovědnosti a pečlivě zjišťovat, zda došlo k uzavření písemné smlouvy o hmotné odpovědnosti. Nestačí, aby soudy se spokojily pouhým tvrzením podniku, že k uzavření takové smlouvy došlo, nebo dokonce jen s tím, že šlo o hmotné odpovědného zaměstnance, aniž je současně prokázáno, že byla uzavřena i písemná smlouva o hmotné odpovědnosti. K úplnému zjištění skutkového stavu (§ § 1, 59, 88 o. s. ř.) a pečlivému zhodnocení výsledků provedeného dokazování (§ 93 o. s. ř.) je nutno uložit poškozenému podniku předložení písemné smlouvy o hmotné odpovědnosti a provést důkaz touto smlouvou, případně provést důkaz jinými důkazními prostředky, zejména i výsledkem účastníků (např. v případě ztráty smlouvy o hmotné odpovědnosti).

d.) Převzetí zásob na základě inventarizace:

Pokud jde o převzetí zásob k vyúčtování na základě inventarizace provedené ke dni převzetí, je tato povinnost výslovně stanovena v těchto předpisech: vyhl. MVO č. 165/1958 Ú. l. (§ 6), vyhl. min. fin. č. 102/1958 Ú. l. (§ § 75, 78 odst. 2), směrnice MVO č. 22 publikovaná ve Věstníku MVO č. 7 (bod 6) ve znění směrnice MVO č. 24 publikované ve Věstníku MVO č. 13/60 a vyhl. MVO č. 125/1959 Ú. l. (bod. 72) (Srov. i body 8 a násl. Směrnice ÚSSD č. j. EO 80200/1959). Podle těchto předpisů musí být provedena inventarizace při předání a převzetí funkce vedoucího prodejny (oddělení) nebo jeho zástupce, jestliže s jejich funkcí je spojena hmotná odpovědnost za hodnoty svěřené k vyúčtování, a to ke dni převzetí a odevzdání.

Podle § 78 odst. 2 vyhl. č. 102/1958 Ú. l. fyzické inventury se musí zúčastnit zaměstnanec přímo odpovědný za hospodářské prostředky.

Převzetí zásob k vyúčtování na základě inventarizace provedené ke dni převzetí není podmínkou platnosti smlouvy o hmotné odpovědnosti. Důsledky nesplnění tohoto požadavku se projeví v tom, že nejde o řádně provedenou inventarizaci. Důsledky neprovedení řádné inventarizace se pak projeví v tom, že se podnik dostane do důkazní nouze, neboť provedení inventarizace je předpokladem pro zjištění, zda tu je vůbec škoda a v jaké výši. Musí proto podnik jinými důkazními prostředky prokazovat, že škoda vznikla a v jaké výši. Není možné přesunout důkazní břemeno tak, že by zaměstnanec dokazoval, že škoda vznikla v době, kdy ještě hmotnou odpovědnost neměl anebo dokonce kdy v podniku ještě ani nebyl. Tím by se vytvořila pro podnik presumpce, že zaměstnanec odpovídá za všechnu škodu vzniklou v době trvání pracovního poměru, i když funkci hmotné odpovědného zaměstnance ještě nevykonával a pro tuto domněnku není

v případě individuální odpovědnosti v zákoně č. 71/1958 Sb. žádného podkladu. Odpovědnost za škodu vzniklou před uzavřením pracovní smlouvy se zaměstnancem je pak v tomto případě vůbec

vyloučena.

Nedodržení shora uvedených předpisů nemá tedy za následek, že k převzetí funkce hmotně odpovědného zaměstnance platně nedošlo a stejně tak i že nepotvrzené zásoby platí za nepřevzaté, prokáže-li podnik tyto okolnosti jiným způsobem.

e.) Smlouva o hmotné odpovědnosti uzavřená se zpětnou účinností:

S předchozí otázkou souvisí i otázka, zda je přípustné uzavření smlouvy o hmotné odpovědnosti se zpětnou účinností; to znamená, zda hmotná odpovědnost zaměstnance počíná od podpisu smlouvy o hmotné odpovědnosti anebo zda působí zpětně od převzetí prodejny či zásob. Bylo již uvedeno, že písemná forma smlouvy o hmotné odpovědnosti je hmotněprávní podmínkou vzniku platné smlouvy a pokud tato podmínka nebyla splněna, nejde tu o platný projev vůle směřující k uzavření této pracovní smlouvy (srov. směrnice pléna Nejvyššího soudu uveřejněné pod č. 27/60 Sbírky rozh. čs. soudů). Pracovní smlouvy, pro niž je stanovena obligatorní písemná forma, tedy i smlouva o hmotné odpovědnosti, se stává perfektní až podpisem smlouvy oběma účastníky a působí ode dne jejího podpisu. Její sjednání se zpětnou účinností by bylo v rozporu s účelem zákona č. 71/1958 Sb. a s ustanovením § 41 obč. zák. Pokud podnik takovou smlouvu uzavřel – patrně ve snaze zbavit se tíživého důkazního břemene – působí tato smlouva jako platná smlouva podle § 4 odst. 1 až ode dne podpisu. Za škodu způsobenou před podpisem smlouvy odpovídá zaměstnanec podle § 2 (srov. § 4 odst. 5). Z tohoto stanoviska v podstatě vychází také rozhodnutí č. 32/60 Sbírky rozh. čs. soudů (srov. i rozhodnutí č. 28/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR).

f.) Uzavření smlouvy o hmotné odpovědnosti nezletilcem:

Při řešení otázky, zda může smlouvu o hmotné odpovědnosti platně uzavřít nezletilec, nutno rozlišovat stav před účinností zákona č. 71/1958 Sb. a po jeho účinnosti. Podle § 4 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb. (srov. i § 4 odst. 2 vyhl. č. 165/1958 Ú. l., bod 64, vyhl. č. 125/1959 Sb.) nelze uzavřít smlouvu o hmotné odpovědnosti s nezletilcem. Uzavření takové smlouvy je v odporu se zákonem a jde proto o neplatnou smlouvu podle § 36 obč. zák.

g.) Vznik smlouvy o hmotné odpovědnosti v případě, že jde o hmotně odpovědného zaměstnance, který byl touto funkcí pověřen ze zaměstnanců podniku:

Shora uvedené podmínky vzniku smlouvy o hmotné odpovědnosti musí být ovšem splněny jen v těch případech, kdy jde o nově přijatého zaměstnance podniku. Pokud jde o hmotně odpovědného zaměstnance, který byl touto funkcí pověřen ze zaměstnanců podniku, není třeba uvažovat otázku vzniku pracovní smlouvy. Jde tu zásadně o přeřazení v práci, které je právně účinné, jsou-li splněny jak obecné podmínky (tj. zásadně souhlas zaměstnance a účast závodního výboru ROH), 38) tak v tomto případě i zvláštní požadavek (převzetí hmotné odpovědnosti písemnou formou); i v tomto případě platí shora uvedené zásady týkající se převzetí zásob k vyúčtování na základě inventarizace provedené v den převzetí.

h.) Zrušení smlouvy o hmotné odpovědnosti:

V praxi soudů není jasno, za jakých podmínek může dojít ke zrušení smlouvy o hmotné odpovědnosti, zejména zda se tak může stát jednostrannou výpovědí ze strany zaměstnance.

Při zodpovězení této otázky nutno vyjít především z povahy smlouvy o hmotné odpovědnosti, jak byla již shora vysvětlena. Tak jako vznik smlouvy o hmotné odpovědnosti je právně spjat s pracovní smlouvou (resp. administrativním aktem) a vznik obou je vázán na určité hmotně právní podmínky, tak i ke zrušení smlouvy o hmotné odpovědnosti může dojít jen za splnění obecných podmínek zániku pracovního poměru (tj. projev vůle zrušit pracovní poměr, souhlas výkonného orgánu národního

výboru podle § 13 dekr. č. 88/1945 Sb. event. i podle § 58 zák. č. 55/1956 Sb. a účast závodního výboru ROH); /39/ vedle toho musí být provedeno odevzdání zásob na základě inventarizace provedené ke dni odevzdání funkce, 40) nemá-li se podnik dostat do důkazní nouze. Dojde-li totiž k rozvázání pracovní smlouvy (resp. k rozvázání pracovního poměru administrativním aktem), zaniká dnem jejího právně účinného zániku i smlouva o hmotné odpovědnosti jako její součást.

Má-li tedy dojít k zániku pracovní smlouvy (pracovního poměru založeného administrativním aktem) a tím i smlouvy o hmotné odpovědnosti, je třeba, aby byly splněny podmínky stanovené pro zánik pracovního poměru (srov. rozhodnutí č. 27/60 Sbírky rozh. čs. soudů); vedle toho má být provedena inventarizace při předání funkce, a to ke dni odevzdání funkce. Jde tedy konkrétně o splnění těchto podmínek:

aby byla dána buď výpověď (ať již ze strany zaměstnance či ze strany zaměstnavatele), aby byl udělen souhlas podle § 13 dekr. č. 88/1945 Sb., event. i podle § 58 zák. č. 55/1956 Sb., a aby byl dán i souhlas závodního výboru ROH (zákon č. 37/1959 Sb.); vedle toho má být provedena inventarizace při předání funkce, a to ke dni odevzdání funkce;

nebo aby byl dán důležitý důvod k předčasnému zrušení pracovního poměru (ze strany zaměstnance či zaměstnavatele) a souhlas závodního výboru ROH; vedle toho má být provedena inventarizace při předání funkce, a to ke dni odevzdání funkce;

anebo aby došlo k projevům vůle ze strany obou kontrahentů zrušit pracovní poměr dohodou [vyjádření závodního výboru ROH podle čl. 4 písm. h) usnesení sjezdu, zák. č. 37/1959 Sb. není podmínkou právně účinné dohody]; i v tomto případě má být splněn požadavek provedení inventarizace při předání funkce, a to ke dni odevzdání funkce.

I v případě zrušení smlouvy o hmotné odpovědnosti odevzdání zásob na základě inventarizace provedené ke dni odevzdání funkce není podmínkou platnosti smlouvy o hmotné odpovědnosti. Důsledky nesplnění tohoto požadavku se projeví v tom, že nejde o řádně provedenou inventarizaci a že dochází k ztrátě důležitého důkazního prostředku, jak bylo rozvedeno již v části jednající o vzniku smlouvy o hmotné odpovědnosti.

Shora uvedené podmínky zániku smlouvy o hmotné odpovědnosti musí být ovšem splněny jen v těch případech, kde se rozvazuje vůbec pracovní poměr s hmotně odpovědným zaměstnancem. Tam, kde jde jen o to, aby hmotně odpovědný zaměstnanec jen nevykonával dosavadní funkci a aby dále zůstal v pracovním poměru k podniku ve funkci jiné, jde zásadně o přeřazení v práci a k jeho účinnosti musí být splněny shora již uvedené podmínky (zásadně souhlas zaměstnance a účast závodního výboru ROH); vedle toho musí být provedena inventarizace při předání funkce, a to ke dni odevzdání funkce. Zaměstnanec nemůže však platně jednostranným svým projevem zrušit jen smlouvu o hmotné odpovědnosti. Smlouva o hmotné odpovědnosti je – jak již bylo shora uvedeno – součástí pracovní smlouvy a její zánik je vázán na zánik pracovní smlouvy. Pokud tedy zaměstnanec nechce dále funkci s hmotnou odpovědností spojenou vykonávat, musí zachovat podmínky zrušení pracovního poměru podle obecných ustanovení, event. požádat podnik, aby jej přeřadil na takovou práci, s jejímž výkonem není spojena hmotná odpovědnost. Zaměstnanec nemá ovšem právní nárok na to, aby jej podnik na jinou práci přeřadil, pokud snad nejde o případ změněné pracovní schopnosti, s nímž počítá ustanovení § 58 zák. č. 55/1956 Sb. (srov. vl. vyhl. č. 151/1960 Sb.). Jde tu totiž o podstatnou změnu pracovní smlouvy, která je zásadně možná jen se souhlasem zaměstnavatele a bez jeho souhlasu jen v těch případech, kde je to zvláštním předpisem stanoveno.

Pokud nebyly splněny shora uvedené podmínky zániku pracovního poměru hmotně odpovědného zaměstnance, případně podmínky jeho přeřazení v práci, lze eventuálně s přihlédnutím konkrétních okolností případu hodnotit jeho projev směřující k zproštění odpovědnosti jako projev směřující k

odstranění závad na pracovišti, resp. oznámení těchto závad ve smyslu ustanovení § 4 odst. 3 zák. č. 71/1958 Sb. (srov. § 31 obč. zák.).

III.

Kolektivní hmotná odpovědnost:

Smlouvu o hmotné odpovědnosti může uzavřít i více zaměstnanců společně (§ 4 odst. 2, § 9 zák. č. 71/1958 Sb.). Podstata této společné (kolektivní) hmotné odpovědnosti spočívá v tom, že za schodek odpovídají všichni zaměstnanci určitého pracoviště podniku, a to na základě smlouvy, která je obsahově jednotná pro všechny zúčastněné.

Kolektivní hmotná odpovědnost je praktická v podnicích veřejného stravování a ve skladech a zejména pak v obchodech, kde neustále se rozvíjející formy prodeje, jako samoobsluhy a prodeje formou volné prohlídky, nutně vyžadují, aby hmotnou odpovědnost nenesl pouze vedoucí, popř. jeho zástupce, nýbrž aby na ochraně socialistického vlastnictví byl zainteresován celý kolektiv pracujících (srov. důvodovou zprávu k zákonu č. 71/1958 Sb.) a kde také situace v prodejně (střídavé směny, v důsledku nichž by se jinak musely provádět inventarizace) vyvolává nutnost, aby všichni zaměstnanci prodejny uzavřeli smlouvu o kolektivní hmotné odpovědnosti. Její zavádění nemá za následek jen zjednodušení administrativy potud, že není třeba provádět tak často inventarizaci jako v případech, kdy jde o individuální smlouvu o hmotné odpovědnosti. Hlavním účelem zavádění kolektivní hmotné odpovědnosti je, aby byla zvýšena ochrana majetku v socialistickém vlastnictví, neboť právě smlouvou o hmotné odpovědnosti, kterou uzavírá celý kolektiv zaměstnanců, se dosahuje jejich zvýšeného zájmu. Tento zájem směřuje pak k vzájemné podpoře a kontrole ve vědomí, že jde o společné pracovní výsledky a že těchto dobrých pracovních výsledků může být docíleno jen tehdy, bude-li věnována náležitá péče uchování hodnot, svěřených k vyúčtování. Tento účel však nesmí být jediným; současně musí být respektován i výchovný cíl zdůrazněný v § 1. Prostředkem k dosažení tohoto cíle je i správné rozvržení náhrady škody mezi kolektivně hmotně odpovědné zaměstnance. Jde o otázky zvláště citlivé se zřetelem k tomu, že podle zvláštní úpravy hmotné odpovědnosti podle § 9 škoda se na zaměstnance rozvrhuje zásadně podle jejich hrubých výdělků a tím se vylučuje obecně platná zásada, podle níž, způsobí-li škodu několik zaměstnanců společně, odpovídají za ni podle míry svého zavinění.

1. Vznik a zánik smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti:

a.) Podmínky vzniku a zániku smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti:

O vzniku a zániku smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti platí v podstatě to, co bylo řečeno shora sub II.) o individuální smlouvě o hmotné odpovědnosti.

Aby smlouva o kolektivní hmotné odpovědnosti vznikla způsobem právně účinným, je tedy třeba především, aby byly uzavřeny řádné pracovní smlouvy (aby došlo k vzniku platného pracovního poměru na základě administrativního aktu) se všemi členy kolektivu hmotně odpovědných zaměstnanců a aby tak byly splněny obecné podmínky vzniku pracovního poměru (srov. směrnici pléna Nejvyššího soudu č. Pls 2/60, uveřejněnou pod č. 27/60 Sbírky rozh. čs. soudů) u každého z kolektivu pracujících (pokud jde o nové přijímané zaměstnance; u starých zaměstnanců podniku kde zásadně o přeřazení v práci, jak bylo uvedeno v části II. referátu. Vedle pracovní smlouvy (administrativního aktu) musí být uzavřena zvláštní smlouva o kolektivní hmotné odpovědnosti, která je součástí pracovní smlouvy všech členů kolektivu a která je obsahově jednotná pro všechny členy kolektivu. Podmínkou vzniku platné smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti je písemná forma smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti; tato písemná forma platí i pro všechny dodatky ke

smlouvě, jimiž má být obsah smlouvy modifikován.

Zvláštní situace je v případě, že zaměstnavatel opomene předložit smlouvu o kolektivní hmotné odpovědnosti jednomu z kolektivu pracovníků k podpisu.

Nepodepsání této smlouvy jedním z kolektivu pracovníků má tyto právní důsledky:

V těch případech, kdy je zvláštním předpisem stanovena povinnost podniku uzavřít písemnou smlouvu o hmotné odpovědnosti se všemi kolektivně odpovědnými zaměstnanci, nepodepsání této smlouvy jedním z kolektivu pracovníků nemá za následek neplatnost smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti (§ 44 obč. zák.). Zaměstnanec, jemuž nebyla smlouva o kolektivní hmotné odpovědnosti předložena podnikem k podpisu, odpovídá však jen za podmínek § 2 a v rozsahu § 6 (srov. § 4 odst. 5). Nepodepsání smlouvy tímto zaměstnancem má tedy jen důsledky podle § 4 odst. 5 (nejde tu o spoluzavinění podniku ve vztahu k tomuto zaměstnanci).

Ve vztahu k zaměstnancům, kteří smlouvu podepsali, jde o spoluzavinění podniku. Proto z náhrady škody odečte se podíl (§ 9 odst. 1 a odst. 4) připadající na zaměstnance, který smlouvu o kolektivní hmotné odpovědnosti nepodepsal, pokud nebude prokázáno jeho zavinění (§ 2); tento podíl vyjadřuje spoluvinu podniku na vzniklé škodě (pokud tu není spoluvina spočívající ještě v jiných okolnostech).

Podnik může přirozeně žádat náhradu škody na zaměstnanci, který zaviní, že podnik neuzavřel smlouvu o kolektivní hmotné odpovědnosti s určitým zaměstnancem a že podnik nemůže pak uplatnit proti tomuto zaměstnanci nárok podle § 4 odst. 1. Zaměstnanec jednající za podnik odpovídá podle § 2.

Jestliže si však zaměstnanci, kteří smlouvu o kolektivní hmotné odpovědnosti podepsali, vyhradí jako podmínku smlouvy, že do kolektivního závazku budou pojaty určité osoby, pak v případě, že jedna z těchto osob smlouvu o hmotné odpovědnosti nepodepsala, smlouva nevzniká. Jde tu o smlouvu uzavřenou s podmínkou odkladací. Z toho plyne, že jestliže jedna z těchto osob smlouvu nepodepsala, nesplnila se podmínka, na jejímž splnění záviselo, zda právní následky smlouvy o hmotné odpovědnosti nastanou.

Podmínky vzniku platné smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti musí soud pečlivě zjišťovat, a to zejména vzhledem k dalekosáhlým důsledkům kolektivní odpovědnosti, která podle důvodové zprávy k § 9 platí prakticky i po dobu přechodné nepřítomnosti hmotně odpovědného zaměstnance, na pracovišti, jako např. po dobu jeho nemoci, dovolené, vojenského cvičení aj.; pravděpodobná menší účast na schodku má být vyjádřena jen menším podílem odpovědnosti se zřetelem k nižšímu hrubému výdělku, kterého pracovník v takovém případě dosáhne (srov. také § 7 odst. 1 vyhl. č. 165/1958 Ú. l., podle něhož kolektivní hmotná odpovědnost nezaniká přechodnou nepřítomností hmotně odpovědného zaměstnance na pracovišti). Musí být ovšem také zkoumáno, zda uzavření smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti je vůbec možné (§ 33 obč. zák.). Tak např. nemůže uzavřít platnou smlouvu o kolektivní hmotné odpovědnosti podnik Turista s vedoucím svého střediska a s prodavačkou pobočné prodejny, jestliže prodavačka vede oddělenou pobočnou prodejnu zcela samostatně a sama přejímá zboží, které je inventarizováno. Smlouva o kolektivní hmotné odpovědnosti musí totiž zahrnovat jen taková pracoviště, která organizačně a ekonomicky tvoří jednotný celek a jejichž pracovníci vzhledem k pracovištím, která smlouva zahrnuje, mají možnost plnit své povinnosti k ochraně socialistického vlastnictví a zejména povinnost vyúčtovat svěřené předměty buď fyzicky nebo v penězích.

Ke zrušení smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti, jejíž osud je právě spjat s pracovními smlouvami všech členů pracovního kolektivu, může dojít jen za splnění obecných podmínek zániku pracovního poměru všech členů pracovního kolektivu – pokud nejde o přeřazení v práci, kdy by šlo

jen o to, aby zaměstnanci nevykonávali dosavadní funkci zaměstnance hmotně odpovědného na základě kolektivní smlouvy o hmotné odpovědnosti a aby zůstali v pracovním poměru k podniku ve funkci jiné – a vedle toho musí být provedeno odevzdání zásob na základě inventarizace provedené ke dni odevzdání funkce [srov. část II., bod d) a část III. bod b) referátu].

Má-li dojít jen ke změně v kolektivu hmotně odpovědných zaměstnanců (např. v důsledku rozvázání pracovního poměru s jedním z kolektivně hmotně odpovědných zaměstnanců nebo v důsledku smrti jednoho z kolektivně hmotně odpovědných zaměstnanců), je třeba, aby podnik neprodleně (liknavost podniku v tomto směru by mohla být hodnocena jako nevytvoření pracovních podmínek podle § 4 odst. 1) doplnil počet kolektivně hmotně odpovědných zaměstnanců, pokud ovšem je doplnění nutné vzhledem k organizaci práce v prodejně a vzhledem k okolnostem konkrétního případu. K této změně smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti, která je podstatnou změnou pracovní smlouvy, je třeba souhlasu všech kolektivně hmotně odpovědných zaměstnanců a dodržení písemné formy. Uzavření nové smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti není ovšem potřebné. Stačí dodatek k původní smlouvě, že přistupuje nový člen a že ostatní členové kolektivu s tím souhlasí. Souhlas je možno dát i předem tím, že členové kolektivu již ve smlouvě o kolektivní hmotné odpovědnosti prohlásí, že souhlasí se změnou v kolektivu; smlouvy toho druhu se v praxi vyskytují. Inventarizace je nutná za podmínek uvedených sub b) této části referátu.

b.) Převzetí zásob k vyúčtování na základě inventarizace provedené ke dni převzetí funkce:

Inventarizace:

Podmínkou platnosti smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti není provedení převzetí zásob k vyúčtování na základě inventarizace provedené ke dni převzetí funkce. Převzetí zásob k vyúčtování na základě inventarizace provedené ke dni převzetí funkce musí být provedeno v případech výslovně stanovených (§ § 6, 7 vyhl. č. 165/1958 Ú. l.); v těch případech, kdy inventarizace musí být provedena, důsledky nesplnění tohoto požadavku se projeví v tom, že nejde o řádně provedenou inventarizaci a že se podnik dostane do důkazní nouze, neboť provedení inventarizace je předpokladem pro zjištění, zda tu je vůbec škoda a v jaké výši. Musí proto podnik jinými důkazními prostředky prokazovat, že škoda vznikla a v jaké výši.

V případě kolektivní odpovědnosti za hodnoty svěřené k vyúčtování (§ 9) má speciální ustanovení o provádění inventarizací vyhl. č. 165/1958 Ú. l. (§ § 6, 7) (srov. i směrnice MVO z 28. února 1959 č. 25.040/1959, Věstník MVO č. 7/1959). Ustanovení § 6 odst. 2 a § 7 odst. 1 vyhl. č. 165/1958 Ú. l. umožňuje neprovádět inventarizaci při přechodné nepřítomnosti jednoho z kolektivně odpovědných zaměstnanců a při změnách v kolektivu více odpovědných. Inventarizaci však nutno provádět tam, kde o to některý z kolektivně odpovědných zaměstnanců písemně požádá.

K výkladu § § 6, 7 cit. vyhl. zaujalo občanskoprávní kolegium Nejvyššího soudu pod č. 1 Ec 99/59 (srov. rozhodnutí č. 1/60 Sbírky rozh. čs. soudů) stanovisko, které bylo částečně modifikováno stanoviskem občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu č. Cp 132/60 (uveř. pod č. 10/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR).

Ze shora uvedených stanovisek vyplývá, že při kolektivní odpovědnosti dostává se podnik do situace důkazní nouze v těchto případech neprovedení inventarizace:

a.) při změnách v kolektivu více hmotně odpovědných, když některý z kolektivně odpovědných zaměstnanců o inventarizaci písemně požádal;

b.) při předání a převzetí funkce vedoucího prodejny nebo jeho zástupce;

c.) v případě přechodné nepřítomnosti vedoucího prodejny, resp. jeho zástupce, když o provedení

inventarizace vedoucí prodejny, resp. jeho zástupce, nebo kterákoli z hmotně odpovědných osob, písemně požádá;

jestliže však vedoucí prodejny nemá zástupce a dojde k tomu, že bude jiná osoba jmenována vedením podniku jeho zástupcem, je nutné, aby byla inventarizace provedena vždy, tedy i když o to žádná z hmotně odpovědných osob písemně nepožádá; totéž platí v případě, když sice vedoucí prodejny má zástupce, tento jej však po dobu jeho přechodné nepřítomnosti nebude zastupovat (kupř. oba nastupují společně dovolenou) a dojde k tomu, že bude jiná osoba vedením podniku jmenována jeho zástupcem;

nemá-li vedoucí prodejny zástupce a nedojde také k jmenování jeho zástupce vedením podniku, přičemž v provozu podniku bude pokračováno, dojde k provedení inventarizace jen v tom případě, když o to některá z osob kolektivně odpovědných písemně požádá.

V odůvodnění se odkazuje na rozhodnutí č. 1/60 Sbírky rozh. čs. soudů a rozhodnutí č. 10/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR.

2. Rozsah náhrady škody v případě kolektivní hmotné odpovědnosti:

a.) Určení podílů na náhradě škody:

Pro stanovení rozsahu náhrady škody v případě kolektivní hmotné odpovědnosti platí zvláštní úprava, odlišná od úpravy rozsahu náhrady škody v případě individuální hmotné odpovědnosti. Zásada dělené odpovědnosti je tu při určení podílu a výšky náhrady odstupňována podle významu a odpovědnosti zastávané funkce. Význam funkce vedoucího a jeho zástupce vyžaduje - v porovnání s ostatními kolektivně zavázanými - aby pro ně platil přísnější režim pro stanovení rozsahu náhrady. Podíl náhrady se proto nestanoví pro každého zaměstnance zvlášť podle míry jeho zavinění, ale určí se podle poměru hrubých výdělků odpovědných zaměstnanců zúčtovaných za dobu od poslední inventury do dne zjištění manka, přičemž se výdělek vedoucího a jeho zástupce započítává v dvojnásobné výši. Určení podílů náhrady poměrem hrubých výdělků odpovědných zaměstnanců docílených v rozhodné době má - podle důvodové zprávy - umožnit přihlédnout k době jejich případné přechodné nepřítomnosti po část období, ve kterém došlo k manku. Pravděpodobná menší účast na manku bude vyjádřena menším podílem náhrady. Výše náhrady není u všech odpovědných zaměstnanců stejná. S výjimkou vedoucího a jeho zástupce nesmí u ostatních řadových zaměstnanců převýšit částku rovnající se průměrnému výdělku jednotlivého zaměstnance za jeden měsíc. Jestliže se takto vypočítanými podíly celá škoda neuhradí, je povinen uhradit rozdíl vedoucí společně se svým zástupcem podle poměru jejich hrubého výdělku. Zvýšená odpovědnost vedoucího a jeho zástupce je odůvodněna tím, že podle zastávané funkce jsou rozhodujícími činiteli v prodejně. Omezená odpovědnost ostatních řadových pracovníků vyplývá ze zásady, že i oni mají povinnost ochraňovat národní majetek.

Ze shora uvedeného tedy plyne tedy, že u kolektivní hmotné odpovědnosti podle § 9 neplatí co do rozsahu ustanovení § 6 odst. 2. Z § 9 odst. 1 především plyne, že v případě kolektivní hmotné odpovědnosti z celkové částky škody, která má být rozdělena mezi kolektivně odpovědné zaměstnance, se vyloučí částka reprezentující škodu, o níž bylo zcela nepochybně zjištěno, že byla výlučně zaviněna jedním nebo více kolektivně odpovědnými zaměstnanci. Zbytek se pak rozdělí mezi kolektivně odpovědné zaměstnance podle poměru jejich hrubých výdělků (pokud se nevyviní). O nich zákon předpokládá, že zbylá škoda vznikla spoluzaviněním všech těchto kolektivně odpovědných zaměstnanců. Pokud se vyskytnou námitky, že i při této společné odpovědnosti a společném zavinění by měla být míra zavinění odstupňována (§ 6 odst. 2), nutno poukázat na to, že § 9 je speciální

ustanovení a že předpokládá, že ustanovení § 7 (§ 10) poskytuje dostatečné možnosti, aby soud při určení výše náhrady škody k míře zavinění přihlédl.

V těch případech tedy, kdy bylo zcela nepochybně zjištěno, že škoda byla výlučně zaviněna jedním nebo víc kolektivně odpovědnými zaměstnanci, dochází k rozštěpení odpovědnosti na odpovědnost zaměstnanců výlučně zavinivších škodu na straně jedné a na odpovědnost všech kolektivně odpovědných zaměstnanců na straně druhé.

Nebude-li však zjištěno způsobem zcela nepochybným, že škoda vznikla také výlučně zaviněním jednoho nebo více kolektivně odpovědných zaměstnanců, uplatní se v plném rozsahu zásada § 9 odst. 1, že škoda se rozdělí mezi kolektivně odpovědné zaměstnance podle poměru jejich hrubých výdělků.

Ze shora uvedeného současně plyne, že v případě, že některý ze zaměstnanců, kteří převzali závazek společně, za vzniklý schodek neodpovídá, dělí se celá škoda podle zásady § 9 mezi zbývající zaměstnance a zbude-li toliko jeden odpovědný, zůstává zavázán za celou škodu sám, pokud tu není spoluviny podniku. Toto stanovisko zaujalo občanskoprávní kolegium Nejvyššího soudu již pod č. 1 Ec 41/59 (srov. rozhodnutí č. 34/59 Sbírky rozh. čs. soudů) a k jeho odůvodnění uvedlo:

Dělení odpovědnosti podle § 9 předpokládá, že osoby, mezi něž se odpovědnost má dělit, skutečně za schodek odpovídají. To plyne především z toho, že druhá věta prvního odstavce cit. paragrafu, určující podíl náhrady jednotlivých zaměstnanců, navazuje na společný závazek za vzniklý schodek, s výjimkou těch, kteří prokáží, že schodek vznikl bez jejich zavinění. Tyto osoby se pak přirozeně neberou v počet ani při výpočtu podílu odpovědnosti. Tento výklad se podává nepochybně i z účelu tohoto ustanovení, jímž je spravedlivější rozdělení náhrady škody mezi škůdce a nikoli zkrácení rozsahu práva poškozeného podniku na úhradu vzniklého schodku.

Jestliže škodu způsobil jen jeden ze zaměstnanců společně zavázaných, odpovídá za ni sám, neboť tím je prokázáno ohledně ostatních, že schodek vznikl bez jejich zavinění.

V závěru je nutno zdůraznit, že ustanovení, upravující rozsah kolektivní hmotné odpovědnosti, jsou donucující povahy. Dohodou účastníků nemůže být sjednán jiný rozsah kolektivní odpovědnosti, zejména jiný než zákonný klíč pro stanovení odpovědnostního podílu a jiná maximální hranice pro odpovědnostní podíl, a to ani ve prospěch zaměstnanců ani ve prospěch podniku. Ani zaměstnanci sami mezi sebou a nikoli ve vztahu k podniku nemohou platně upravit jinak svou povinnost k náhradě škody. Pokud by se zaměstnanec smírem zavázal nahradit škodu nad výši podílu na něho připadajícího podle § 9 nebo pod tuto výši, bylo by rozhodnutí soudu o schválení tohoto smíru v odporu se zákonem (§ 36 obč. zák., § 9 zák. č. 71/1958 Sb.) vzhledem k tomu, že ustanovení § 9 je donucující povahy.

b.) Stanovení rozsahu náhrady škody v případě, že ve smlouvě o kolektivní hmotné odpovědnosti je další zaměstnanec uveden jako zástupce vedoucího:

V praxi je aktuální otázka, jak stanovit rozsah náhrady škody v případě, že ve smlouvě o kolektivní hmotné odpovědnosti je další zaměstnanec uveden jako zástupce vedoucího, ač k platnému ustanovení do této funkce nedošlo.

V tomto případě je nutno vycházet z toho, že zástupce vedoucího nebyl platně ustanoven do funkce, že právně má postavení člena kolektivu (prodavače) a jako takový odpovídá jen do výše průměrného výdělku za 1 měsíc. Jestliže totiž nebyla se zaměstnancem označeným jako zástupce vedoucího ve smlouvě o kolektivní hmotné odpovědnosti uzavřena platná pracovní smlouva (jako s nově přijatým zaměstnancem), která je podmínkou toho, aby smlouva o hmotné odpovědnosti vznikla způsobem právně účinným, nebo jestliže tento zaměstnanec (v případě, že šlo o zaměstnance v podniku již

pracujícího) nebyl platně přeřazen na tuto funkci (např. k přeřazení došlo bez souhlasu zaměstnance), zaměstnanec sám pak fakticky vykonával jen funkci prodavače a jako prodavač byl také za svou práci honorován, pak nemůže být zavázán k odpovědnosti za vzniklý schodek ve větším rozsahu, než jak odpovídá hmotné odpovědnosti prodavače, bez ohledu na to, že ve smlouvě o kolektivní hmotné odpovědnosti je označen jako zástupce vedoucího. Není totiž rozhodující, v jaké funkci je ve smlouvě označen, nýbrž do jaké funkce byl platně ustanoven. To plyne i z vyhlášky č. 165/1958 Ú. l., která v § 2 stanoví, že v podnicích je s funkcemi provozních obchodních zaměstnanců spojena hmotná odpovědnost. Je-li tedy funkce těchto zaměstnanců vázána na hmotnou odpovědnost, je také z opačného hlediska nezbytné, aby hmotné odpovědnosti určitého rozsahu odpovídala příslušná funkce. Okolnost, že zástupce vedoucího nebyl do této funkce ustanoven platně, má význam jen v poměru mezi podnikem a zástupcem vedoucího prodejny, nedotýká se však vztahu mezi podnikem a vedoucím prodejny. Vedoucí prodejny podepisoval smlouvu o kolektivní hmotné odpovědnosti s tím vědomím, že má zástupce; byl si vědom toho, že za eventuální schodek bude odpovídat tak, jako když je na prodejně vedoucí a zástupce. Nemohl počítat s tím, že jeho odpovědnost bude omezena jen na podíl jeho zástupce jako prodavače rovnající se jeho jednoměsíčnímu průměrnému výdělku. Vedoucí prodejny považoval tedy svého spolu zaměstnance za svého zástupce a podle toho si také počínal.

Okolnost, že zástupce vedoucího nebyl do své funkce ustanoven platně, nemůže jít na vrub vedoucímu, ale je k tíži podniku, který smlouvu o kolektivní hmotné odpovědnosti také podepsal, obzvláště když pak – jak tomu v praxi bývá – vedoucímu nedal najevo, že jeho spoluzaměstnanec za jeho zástupce nepovažuje a sám nakládal s tímto hmotně odpovědným zaměstnancem jako se zástupcem vedoucího prodejny (pověřil jej objednáváním zboží, jeho přejímáním, reklamací nedodávek, zastupováním vedoucího o dovolené a při jiné jeho nepřítomnosti apod.). Smlouvu tedy nutno vykládat se zřetelem k ustanovení § 31 obč. zák. tak, že ve vztahu k podniku došlo ke kolektivnímu závazku vedoucího i jeho zástupce jako zaměstnanců společně hmotně odpovědných. V důsledku toho vedoucí prodejny odpovídá za vzniklou škodu jen podle poměru hrubých výdělků svých a svého zástupce.

Rozdíl mezi výší podílu, který by připadal na zástupce v případě, že by byl platně do funkce ustanoven, a výší podílu, který na něj připadá jako na člena kolektivu, připadá k tíži podniku jako jeho spoluzavinění. Skutečnost, zda zástupce byl či nebyl platově správně zařazen, má – za předpokladu, že byl platně do funkce zástupce ustanoven – význam jen při výpočtu podílu na něho připadajícího (za základ se bere plat skutečně vyplácený).

c.) Snížení náhrady škody:

Snížit náhradu škody u jednotlivého člena kolektivu hmotně odpovědných zaměstnanců může jen soud (resp. rozhodčí orgán podle vyhl. č. 184/1959 Ú. l.), a to za splnění podmínek ustanovení § § 7, 10, které nutno vykládat v souvislosti s § 9 odst. 4.

Nejprve nutno určit podle § 9 odst. 4 částku, kterou výše náhrady škody u jednotlivého zaměstnance nesmí přesáhnout, a teprve takto stanovenou výši náhrady je možno za splnění zákonných podmínek snížit.

Při snížení náhrady škody u vedoucího a jeho zástupce přichází v úvahu obě možnosti snížení náhrady škody uvedené v § 7, tj. snížení až na jednu třetinu skutečné škody, resp. snížení na částku rovnající se průměrnému výdělku zaměstnance za jeden měsíc.

U jednotlivého člena kolektivu již podle zákona (§ 9 odst. 4) nesmí výše náhrady přesáhnout částku rovnající se průměrnému výdělku zaměstnance za jeden měsíc. Snížení náhrady škody přichází proto v úvahu jen v případě, že výše náhrady nepřesahuje trojnásobek průměrného měsíčního výdělku

zaměstnance. Výše náhrady tu musí činit nejméně jednu třetinu skutečné škody, nikoli však více než průměrný výdělek zaměstnance za jeden měsíc.

IV.

Škoda podle zák. č. 71/1958 Sb.:

Největší pochybnosti v praxi se soustřeďují na otázky, co je škodou podle zák. č. 71/1958 Sb. a zejména, kdy platí ustanovení o zvýšené odpovědnosti podle § § 4, 5, kdy ustanovení o obecné odpovědnosti podle § 2.

Jde tu zejména o otázky odpovědnosti za škodu vzniklou poškozením nebo úplným znehodnocením hodnot svěřených k vyúčtování, odpovědnosti za škodu vzniklou v důsledku nesprávného přecenění zboží, odpovědnosti za tzv. pasivní penále a odpovědnosti za škodu vzniklou ztrátou, event. poškozením nástrojů, ochranných oděvů a jiných předmětů, které byly zaměstnanci svěřeny; sporné je také v praxi, zda škodou podle zák. č. 71/1958 Sb. jsou také úroky z pohledávek na náhradu škody podle cit. zák.

1. Škoda vzniklá poškozením nebo úplným znehodnocením hodnot svěřených k vyúčtování:

V praxi soudů vznikly pochybnosti v tom směru, zda zvýšená odpovědnost podle § 4 odst. 1 platí i v případech poškození nebo úplného znehodnocení hodnot svěřených k vyúčtování anebo zda tu jsou dány podmínky k použití ustanovení § 2.

Zákon č. 71/1958 Sb. rozlišuje mezi škodou (§ 2 odst. 2, § 3 odst. 2, § 6) a schodkem (§ 4, § 9). Odpovědnost zaměstnance, který jako hmotně odpovědný zaměstnanec má vyúčtovací povinnost, označuje § 4 odst. 1 záměrně jako odpovědnost za „schodek“ a nikoliv odpovědnost za „škodu“. Ustanovení § 4 lze tedy užít jen tehdy, jestliže škoda na převzatých hodnotách se projevila po provedení inventarizace jako schodek. Schodkem pak je rozdíl mezi skutečným stavem svěřených hodnot a mezi správnými 41) údaji účetní evidence, o který je skutečný stav nižší než stav účetní. Podstatným znakem schodku je ta skutečnost, že chybí zboží, o jehož hodnotu je fyzický stav nižší. O takový případ nejde, jestli došlo jen k znehodnocení zboží (ať ve formě poškození či úplného znehodnocení) a zboží na prodejně (resp. skladu) zůstalo. Nejde tu proto o schodek, za nějž by zaměstnanec odpovídal podle § 4 odst. 1, ale o jinou škodu, za níž odpovídá podle § 2 a v rozsahu § 6. Podnik musí tedy prokazovat zavinění zaměstnance. Míra zavinění (§ § 7, 10) se tu musí posuzovat i vzhledem k tomu, zda zaměstnanec splní povinnosti uložené mu speciálními předpisy, tj. směrnici MVO č. 22, uveřejněnými v č. 7/1959 Věstníku MVO (bod 43) a vyhl. č. 125/1959 Ú. l. (body 61, 62).

Podle bodu 43 směrnic MVO č. 22, uveřejněných v č. 7/1959 Věstníku MVO, u všech mank a přebytků, ztrát a poškození hospodářských prostředků, ztrát vzniklých promlčením pohledávek i ostatních ztrát, musí hmotně odpovědní zaměstnanci podat dílčí inventarizační komisi písemné vysvětlení. Dílčí inventarizační komise odevzdá toto písemné vysvětlení spolu s hotovými inventurními seznamy, protokoly a zprávou o průběhu a výsledku inventury, popř. s jiným listinným materiálem, ústřední inventarizační komisi, která předloží také návrh na vypořádání těchto rozdílů a škod. Podle bodů 61 a 62 vyhl. č. 125/1959 Ú. l., které obsahují ustanovení o „jiných škodách na zboží“, nastanou-li v prodejně kromě přirozených škod na zboží v mezích stanovených norem přirozených úbytků jiné škody na zboží, zejména vlivem nesprávného skladování, nedbalého zacházení se zbožím, špatnou organizací práce apod., sepíše se o nich protokol ihned, nejpozději však třetí den po zjištění škody.

Citovaná ustanovení směrnic MVO č. 22, uveř. v č. 7/1959 Věstníku MVO (bod 43) a vyhl. č. 125/1959 Ú. l. (body 61 a 62) mají za úkol zabránit zvyšování škod; včasné hlášení škody zajistí

rychlý odbyt poškozeného zboží tak, jak jej umožňuje speciální předpis o likvidaci poškozeného a úplně znehodnoceného zboží (srov. opatření MVO č. 42, uveřejněné v č. 19/1960 Věstníku MVO o tvorbě a kontrole maloobchodních cen, o nákupu a prodeji partiiových, neplnohodnotných a použitých průmyslových výrobků; citované opatření platí i pro spotřební družstevnictví) a tím se docílí, že výše škody je za dané situace co nejnižší. (Srov. i předpisy o spotřebním družstevnictví, podle nichž bodu 43 směrnic MVO č. 22/1959 Věstníku MVO odpovídá bod 151 směrnic ÚSSD pro inventarizaci hospodářských prostředků v organizacích spotřebního družstevnictví čj. EO 80 200/1959).

Jiná je však situace v případě, že hospodářské prostředky hmotně na prodejně nebo skladu chybějí a hmotně odpovědný zaměstnanec se hájí tím, že zboží, které chybí, se poškodilo nebo zcela znehodnotilo. Za schodek takto vzniklý odpovídá podle § 4 odst. 1 a této odpovědnosti se zproští zcela, popřípadě zčásti, jestliže prokáže, že zboží se poškodilo nebo úplně znehodnotilo zcela, popřípadě zčásti bez jeho zavinění, zejména tím, že vedení podniku nevytvořilo pracovní podmínky, které by mu umožnily správný výkon jeho povinností.

V této souvislosti je třeba upozornit i na to, že vyhl. č. 125/1959 Ú. l. rozlišuje likvidaci škod za zboží (body 60 a násl.) od hmotné odpovědnosti (body 64 a násl.).

Pokud jde o pojem „poškozené zboží“ a „úplně znehodnocené zboží“, odkazuje se na bod 63 vyhl. č. 125/1959 Ú. l.

Shora uvedené zásady se ovšem nevztahují na případy poškození nebo úplného znehodnocení zboží, které jsou tzv. přirozenými škodami na zboží.

Vyhl. č. 125/1959 Ú. l. a č. 102/1958 Ú. l. zavedly totiž zvláštní režim pro případy poškození nebo úplného znehodnocení zboží, které jsou tzv. přirozenými škodami na zboží [srov. bod 60 vyhl. č. 125/1959 Ú. l. a § 58 odst. 1 písm. a) vyhl. č. 102/1958 Ú. l.]. Jde tu o škody, které vznikají při uskladňování a při manipulaci se zbožím, jako např. v důsledku vysychání, rozprachu, apod. Tyto ztráty vzniklé přirozenými úbytky na zboží (úbytek kvality) se odepisují kdykoliv, jsou-li zjištěny (srov. ustanovení § 58 odst. 1 vyhl. č. 102/1958 Ú. l., podle něhož se hodnota zásob v rozvaze a v běžné účetní evidenci jednorázově sníží na cenu možného použití, popř. se zcela odepíše u zásob poškozených nebo fyzicky znehodnocených přirozeným úbytkem jakosti). Ztráty vzniklé přirozenými úbytky na zboží do výše norem ztratného (jde o normy pouze co do kvantity) 42) se odepisují pouze tehdy, došlo-li v důsledku inventarizace k vykázání manka. Podle cit. ustanovení normy přirozených úbytků jsou stanoveny vedením podniku jednotlivým prodejnám podle zvláštních předpisů.

2. Škoda vzniklá nesprávným oceněním zásob při změnách státních maloobchodních cen:

K správnému zaujetí stanoviska v této otázce je třeba především si ujasnit, které předpisy se vztahují k řešené otázce, jaké povinnosti tyto předpisy ukládají podniku a hmotně odpovědnému zaměstnanci, zda porušením těchto předpisů vzniká podniku škoda, zda jde o skutečnou škodu podle zák. č. 71/1958 Sb., kdo v případě porušení těchto předpisů za škodu odpovídá a zda v případě, že odpovídá hmotně odpovědný zaměstnanec, jde o odpovědnost podle § 4 nebo o odpovědnost podle § 2 cit. zák.

Nové ocenění zásob při změnách státních maloobchodních a maloobchodních cen (přecenění zboží v důsledku snížení cen) se provádělo na základě usnesení strany a vlády o snížení maloobchodních cen spotřebního zboží a na jeho základě vydaných vyhlášek a opatření ministerstva vnitřního obchodu o provedení soupisu a novém ocenění zásob a o snížení státních maloobchodních cen spotřebního zboží, jakož i směrnic min. fin. pro vypořádání rozdílů z nového ocenění zásob při změnách státních maloobchodních a maloobchodních cen.

Jde konkrétně zejména o tyto předpisy:

v r. 1959 (snížení cen ke dni 7. března 1959):

usnesení vlády ze dne 5. března 1959,

vyhl. MVO č. 46/1959 Ú. l.,

vyhl. MVO č. 47/1959 Ú. l.,

směrnice min. fin. č. 48/1959 Ú. l.,

v r. 1960 (snížení cen dni 23. dubna 1960):

usnesení vlády ze dne 21. dubna 1960,

opatření MVO ze dne 22. dubna 1960 (Ú. l. částka 17/1960),

příkaz MVO ze dne 22. dubna 1960 (Věstník MVO) k provedení soupisu a nového ocenění zásob ke dni 23. dubna 1960,

směrnice min. fin. č. 48/1959 Ú. l. /43/

Podle shora uvedených předpisů - vydaných v posledních letech, které také přicházejí vzhledem k 3leté promlčecí lhůtě prakticky v úvahu - je předepsán v případech snížení státních maloobchodních cen spotřebního zboží tento postup:

Ke dni předcházejícímu dni snížení cen se provede soupis a nové ocenění zásob zboží, u něhož se snižují státní maloobchodní ceny (§ 1 vyhl. MVO č. 46/1959 Ú. l., § 1 opatření z 22. dubna 1960, Ú. l. částka 17/1960) a ke dni snížení cen stanoveném v usnesení vlády se provede snížení státních maloobchodních cen podle cen uvedených v seznamech a dodatcích k těmto ceníkům připojených jako příloha k vyhl. MVO (§ 1 vyhl. MVO č. 47/1959 Ú. l., § 1 opatření MVO z 22. dubna 1960 Ú. l. částka 17/1960). Hodnota zásob v rozvaze a v běžné účetní evidenci se tak jednorázově sníží (srov. § 59 odst. 1 vyhl. č. 102/1958 Ú. l.). Podle směrnic min. fin. o vypořádání rozdílů z nového ocenění zásob vzniklých při cenových a jiných úpravách (srov. směrnice č. 48/1959 Ú. l., které platí dosud) se provede vypořádání nového ocenění zásob u organizací státního socialistického sektoru a u výrobních a spotřebních družstev v případech uvedených v § 1 odst. 1 bodech 1-9 cit. směrnic, z nichž případ uvedený pod bodem 1 se vztahuje na všeobecné snížení státních maloobchodních cen.

Tyto právní předpisy ukládají k zajištění provedení soupisu a nového ocenění zásob, jakož i k provedení vypořádání rozdílů z nového ocenění zásob řadu povinností jak podniku, resp. vedoucímu podniku nebo výjimečně i osobě jím zmocněné (srov. např. § § 5, 6, 9, 16 směrnic č. 48/1959 Sb., § § 4, 6, 9, 16 příkazu MVO z 23. dubna 1960) a komisi, která provádí ocenění zásob (srov. § § 8, 10, 11, 12, 14 cit. příkazu MVO), tak i hmotně odpovědnému zaměstnanci [srov. např. § 6 odst. 1, § 8 odst. 1 písm. f), § 10 odst. 4 cit. příkazu MVO z 23. dubna 1960]; vedle toho se ukládají povinnosti i finančním odborům rad ONV, nadřízeným orgánům podniků, ministerstvům a ostatním ústředním úřadům a pobočkám Státní banky Čs. (srov. např. § 7 směrnic č. 48/1959 Ú. l., § 20 příkazu MVO z 22. dubna 1960).

Pokud jde o vypořádání rozdílů nového ocenění zásob, stanoví směrnice č. 48/1959 Ú. l., že se rozdíl z nového ocenění zásob vypořádají z prostředků státního rozpočtu při všeobecné úpravě maloobchodních cen, při úpravě maloobchodních cen jednotlivých výrobků (v tomto případě jsou to rozdíl mezi hodnotou zásob ve starých maloobchodních cenách po odečtení obchodních srážek a hodnotou zásob v nových maloobchodních cenách po odečtení obchodních srážek) a při úpravě obchodních srážek. Organizacím státního socialistického sektoru se vypořádají z prostředků státního

rozpočtu rovněž rozdíly vzniklé při výměnných akcích, vývozu, zkonfekcionáním metrového zboží (v tomto případě jde o rozdíly mezi hodnotou zásob v maloobchodních cenách po odečtení obchodních srážek a hodnotou zásob ve velkoobchodních cenách). Z § 3 ve spojení s § 8 cit. směrnic plyne, že se vypořádání rozdílů z nového ocenění zásob u obchodních podniků a jiných organizací uvedených v § 8 směrnic provede tak, že pobočky Státní banky uhradí rozdíly zjištěné provedenou inventurou na účtu úvěru na zásoby, které má podnik u banky, a to ze zvláštního rozpočtového účtu otevřeného zvlášť pro každou cenovou změnu. Tím se prakticky sníží úvěr poskytnutý podniku bankou o rozdíl vyplývající ze snížení cen.

Podle § 16 odst. 1 cit. směrnic nemají obchodní podniky a jiné organizace, které nedodrží lhůty stanovené ve směrnicích, nárok na vypořádání rozdílů z nového ocenění zásob z prostředků státního rozpočtu. Účelem tohoto ustanovení není potrestání podniku, ale snaha umožnit včasné finanční uzavření celé akce, zejména uzavření zvláštních účtů státního rozpočtu otevřených u Státní banky pro každou cenovou úpravu. Neprovedení vypořádání rozdílů z nového ocenění zásob z prostředků státního rozpočtu má za následek jejich vypořádání na účet zisků a ztrát podniku. Dochází tedy v tomto případě k snížení zisku podniku. Podle dosavadní praxe povoluje ministerstvo financí dodatečné vypořádání rozdílů z prostředků státního rozpočtu jen na zvláštní žádost doloženou výkazem o novém ocenění zásob a ověřenou finančním odborem příslušného národního výboru. Dodatečné vypořádání cenových rozdílů z prostředků státního rozpočtu povoluje ministerstvo financí jen výjimečně ve zvlášť odůvodněných případech.

Škoda vzniklá podniku nesprávným přeceněním zásob zboží, u něhož bylo provedeno snížení cen, a v důsledku toho také neprovedením vypořádání z prostředků státního rozpočtu podle směrnic min. fin. č. 48/1959 Ú. l. (a předtím směrnic č. 230/1956 Ú. l.) je tedy skutečnou škodou podniku, jakou má na mysli zák. č. 71/1958 Sb. Podle příkazu ministra vnitřního obchodu ze dne 22. dubna 1960 k provedení soupisu a nového ocenění zásob provádí zjištění skutečného stavu a nové ocenění zásob zboží u něhož se snižují maloobchodní ceny v každé provozovně alespoň dvoučlenná komise za součinnosti hmotně odpovědných pracovníků. Hmotně odpovědní pracovníci nesmějí být člena komise v provozovně, za jejíž zásoby hmotně odpovídají. Je tedy činnost těchto hmotně odpovědných pracovníků jen pomocná.

Vzhledem k tomu tedy, že celé přecenění zásob provádí inventarizační komise a nikoliv hmotně odpovědný zaměstnanec, jehož činnost je jen pomocná a přesně vymezená ustanoveními příkazu ministerstva vnitřního obchodu [srov. např. § 6 odst. 1, § 8 odst. 1 písm. f), 8, § 10 odst. 4 cit. příkazu] a dále vzhledem k tomu, že škoda vzniklá nesprávným přeceněním zásob se neprojeví jako schodek na zboží ve smyslu § 4 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb. (z cit. příkazu ministra vnitř. obchodu je zřejmé, že při provádění nového ocenění zásob se manko vůbec nezjišťuje), odpovídá hmotně odpovědný zaměstnanec za škodu vzniklou porušením povinností uložených mu shora citovanými ustanoveními příkazu ministra vnitřního obchodu [srov. např. § 6 odst. 1, § 8 odst. 1 písm. f), 8, § 10 odst. 4 cit. příkazu] za podmínek § 2 a v rozsahu § 6 zák. č. 71/1958 Sb. Při určení výše náhrady škody přihlédne soud také k společenskému významu škody podle § 7 zák. č. 71/1958 Sb., zejména se

zřetelem k tomu, že i když dochází v tomto případě ke snížení zisku podniku – neprovedení vypořádání rozdílů z nového ocenění zásob z prostředků státního rozpočtu má za následek jejich vypořádání na účet zisku a ztrát podniku – na druhé straně o stejnou částku se ušetří prostředky státního rozpočtu (jde tedy o přesun mezi prostředky podniku a centralizovanými prostředky státního rozpočtu).

3. Odpovědnost za škodu vzniklou tím, že podnik zaplatil pokutu za včas nevrácené obaly:

Z otázek Nejvyšším soudem dosud neřešených je třeba zmínit se o otázce, zda odpovídá zaměstnanec

za škodu vzniklou tím, že podnik zaplatil pokutu za obaly včas nevrácené hmotně odpovědným zaměstnancem, za jakých podmínek za tuto škodu odpovídá a v jakém rozsahu.

Jde tu o porušení povinnosti vrátit včas obaly, která je uložena vyhl. MVO č. 208/1957 Ú. l., o hospodaření s obaly při odběru zboží a dalšími vyhláškami, které obsahují základní podmínky dodávky 44) (srov. např. § 10 vyhl. č. 128/1959 Ú. l., § 6 vyhl. č. 129/1959 Ú. l., § 11 vyhl. č. 23/1959 Ú. l.), případně o porušení povinností týkajících se přijímání, uskladňování a vrácení obalů uložených vyhl. č. 125/1959 Ú. l. (srov. body 52-54).

Podle těchto předpisů obaly musí být vráceny dodavatelské organizaci ve stanovených nebo smluvených termínech (srov. přílohu k vyhl. č. 208/1959 Ú. l.) a podle pokynů vedení podniku. V případě znehodnocení obalů jejich používáním, resp. jejich zničením během přepravy má hmotně odpovědný zaměstnanec povinnosti podle bodu 52 vyhl. č. 125/1959 Ú. l.

V případě opožděného vrácení obalů vznikají dodavateli nároky podle § 5 vyhl. č. 208/1957 Ú. l. Podle cit. ustanovení vrátí-li odběratel obaly až po stanovené nebo smluvené lhůtě, nejpozději však do osmi týdnů po jejím uplynutí, přísluší dodavateli nárok na pokutu ve výši 25 % evidenční ceny za každých i započatých 14 dní prodlení. Tento nárok vzniká po vrácení obalů a pokuta se vyúčtuje jednorázově.

Nevrátí-li odběratel obaly ani do 8 týdnů ode dne, kdy skončila lhůta k vrácení obalů, je dodavatel povinen vyfakturovat odběrateli čtyřnásobek evidenční ceny uvedené v příloze; dnem vyfakturování přecházejí obaly do správy (vlastnictví) odběratele. Pokuta podle odstavce 1 se v tomto případě již nevyúčtuje. Čtyřnásobkem je kryta i pořizovací cena obalů (odst. 2). Jestliže byly obaly vráceny později než za osm týdnů po stanovené nebo smluvené lhůtě, avšak před vyfakturováním čtyřnásobku evidenční ceny, vyúčtuje dodavatel odběrateli pokutu ve výši jejího trojnásobku (odst. 3).

Podnik, který zaplatil pokutu podle odst. 1 a 3, resp. čtyřnásobek evidenční ceny podle odst. 2 za včas nevrácené obaly, může náhradu škody tímto způsobenou mu vzniklé požadovat na hmotně odpovědném zaměstnanci, který zavinil opožděné vrácení obalů a který tak porušil povinnosti uložené mu zejména ust. bodů 52-54 vyhl. č. 125/1959 Ú. l. Jde tu o škodu, vzniklou porušením povinností z pracovního poměru, tedy o škodu, jakou má na mysli zák. č. 71/1958 Sb. (srov. i § 34 odst. 2 zák. č. 69/1958 Sb. a usnesení vlády ze dne 4. května 1954; srov. i stanovisko Nejvyššího soudu č. 1 Ec 1116/59). Škoda tu však nevzniká v důsledku schodku na hodnotách svěřených k vyúčtování - nejde také o škodu na hodnotách, nýbrž jen na obalech, které nelze považovat za součást hodnot svěřených k vyúčtování (ust. § 4 nelze vykládat extenzivně) - nýbrž zaplacení pokuty se projeví jako jiná škoda způsobená porušením závazků z pracovního poměru. Nejsou proto dány podmínky pro odpovědnost podle § 4 odst. 1; zaměstnanec odpovídá za podmínek § 2 (podnik musí mu tedy prokázat zavinění) a v rozsahu § 6.

Pokud jde o výši náhrady škody, rovná se tato náhrada v případě odst. 1 a 3 výši pokuty (v obou případech jde o majetkové sankce) a v případě odst. 2, kdy jde o smíšený nárok, a to jednak na majetkovou sankci a jednak na zaplacení evidenční ceny obalu (tj. pořizovací ceny a 20 % daně z obrátu) jen výši majetkové sankce (nutno tedy odečíst evidenční cenu obalu, který přechází do vlastnictví odběratelské organizace, tj. zaměstnavatele hmotně odpovědného zaměstnance) (Srov. rozh. č. 55/61 Sbírky sdělení a rozhodnutí soudů ČSSR).

Také v tomto případě - obdobně jako v případě škody vzniklé nesprávným přeceněním zásob zboží (srov. bod 2., str. 241 shora) - přihlédne soud při určení náhrady k společenskému významu škody (§ 7 zák. č. 71/1958 Sb.), zejména se zřetelem k tomu, že podnik sice nevykáže zvýšený zisk o pokutu, kterou zaplatil, ale druhý podnik o zaplacenou pokutu si zlepšil hospodářský výsledek.

V souvislosti s touto otázkou vyskytla se i další sporná otázka, kdy začíná běh promlčecí lhůty pro tento nárok podniku na náhradu škody. K této otázce je třeba uvést toto:

Obaly nevrací hmotně odpovědný zaměstnanec dodavatelské organizaci prostřednictvím podniku, jehož je zaměstnancem, nýbrž přímo (srov. např. § 10 vyhl. č. 128/1959 Ú. l., b. 54 vyhl. č. 125/1959 Ú. l.), takže podnik se hned nedozví, že došlo k opožděnému vrácení obalů a ke vzniku povinnosti platit pokutu podle § 5 odst. 1 a 3, resp. čtyřnásobek evidenční ceny podle odst. 2 cit. ust. Vzhledem k tomu, že jde o promlčení nároku svou povahou regresního, začíná podle § 89 obč. zák. běh promlčecí lhůty stanovené pro nárok na náhradu škody vzniklé podniku tím, že zaplatil pokutu (čtyřnásobek evidenční ceny obalu) v důsledku opožděného vrácení obalů hmotně odpovědným zaměstnancem, dnem následujícím po dni, kdy podnik zaplatí dodavatelské organizaci pokutu (čtyřnásobek evidenční ceny obalu) podle § 5 cit. vyhl. Škoda totiž podniku nevznikla, dokud nezaplatil pokutu a proto její náhrada nemůže být dříve požadována. Nemůže dříve začít běžet promlčecí lhůta, zejména např. nemůže začít běžet od okamžiku, kdy podniku byla vyúčtována pokuta (§ 5 odst. 1 cit. vyhl.), resp. kdy mu byl dodavatelskou organizací vyfakturován čtyřnásobek evidenční ceny obalu. Vyúčtování, resp. vyfakturování pokuty podniku totiž ještě neznamená, že podnik pokutu skutečně zaplatí (v arbitrážním sporu může např. dojít k jinému rozhodnutí nebo může dojít k zániku nároku preklusí, jak je uvedeno dále).

Podnik by přirozeně nevymáhal z tohoto titulu nárok na náhradu škody proti hmotně odpovědnému zaměstnanci, kdyby došlo k zániku nároku na pokutu (§ 5 vyhl. č. 208/1957 Ú. l.) preklusí.

Preklusí zaniká nárok dodavatelské organizace vůči organizaci odběratelské v 6měsíční lhůtě podle § 11 vyhl. č. 208/1957 Ú. l. Lhůta pro zánik nároků podle § 5 cit. vyhl. počíná v případě pokutu podle § 5 odst. 1 cit. vyhl. dnem vrácení obalů (v tom směru má speciální ust. § 5 odst. 1), nejpozději uplynutím 8 týdnů, tedy dnem, kdy se stala celá částka splatnou (vymáhaná pokuta je jedním celkem, tedy je splatná až když celek dospěl), v případě odst. 2 a 3 dnem, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé (§ 83 odst. 3 zák. č. 69/1958 Sb.), tj. dnem po uplynutí 8 týdnů (trojnásobek pokuty podle odst. 3 je obsažen ve čtyřnásobku podle odst. 2 a proto začátek běhu preklusivní lhůty je v obou případech stejný).

K vymáhání nároku na náhradu škody proti hmotně odpovědnému zaměstnanci by nemohlo dojít po právu také tehdy, když zaměstnavatelský podnik zaplatil pokutu podle § 5 cit. vyhl., ačkoliv nárok na ni byl prekludován. To, co se plnilo na prekludované právo, lze totiž požadovat zpět jako bezdůvodně plněné (srov. stanovisko Nejvyššího soudu čj. 4 Cp 526/60 uveřejněné ve Výběru pod č. 1/61) – na rozdíl od plnění na promlčené právo, které nelze kondidovat – a za této situace pak nevzniká podniku nárok na náhradu škody proti hmotně odpovědnému zaměstnanci.

4. Škoda vzniklá ztrátou, event. poškozením nástrojů, ochranných oděvů a jiných předmětů, které byly zaměstnanci svěřeny:

Podle § 5 odst. 1 odpovídá zaměstnanec za ztrátu nástrojů, ochranných oděvů a jiných předmětů, které mu vedení podniku svěřilo na písemné potvrzení, ledaže prokáže, že ztrátu nezavinil. Nepotvrdí-li zaměstnanec písemně převzetí těchto předmětů, odpovídá za jejich ztrátu podle ust. § § 2 a 6 (§ 5 odst. 2).

Jde o zvýšenou odpovědnost za předměty potřebné k výkonu povinností vyplývajících z pracovního poměru, a to předměty drobnější, jak je zřejmé z příkladného výpočtu cit. ust.

Z toho plyne především, že odpovědnost podle § 5 se nevztahuje na části ubikačního zařízení (sociální DKP jako např. pokrývky, polštáře, prostěradla), která zaměstnanci přejímají od zaměstnavatele poskytujícího jim ubytování.

I když praxe je taková, že se tyto předměty odevzdávají zaměstnanci na písemné potvrzení a požadavek písemné formy stanovený v § 5 odst. 1 by byl takto splněn, nejde tu o „jiné předměty“ ve smyslu § 5, za které by zaměstnanec odpovídal podle cit. ust., neboť nejde o předměty potřebné k výkonu povinností vyplývajících z pracovního poměru. Nejde tu však ani o škodu podle zák. č. 71/1958 Sb.

Shora uvedené části ubikačního zařízení nejsou zaměstnanci poskytovány na základě smlouvy pracovní. Zaměstnanec nemá nárok na to, aby mu bylo poskytnuto ubytování zaměstnavatelem a aby mu byly opatřeny a dány k použití pokrývky, polštáře, prostěradla a podobné části ubikačního zařízení. Předpisy o náhradě cestovních, stěhovacích a jiných výdajů počítají s ubytováním poskytnutým zaměstnavatelem jen potud, že stanoví, že zaměstnanci nepřisluší přidělné v případě, že se mu dostane bezplatně ubytování péčí zaměstnavatele (srov. § 19 odst. 3 vyhl. č. 480/1950 Ú. l., § 17 odst. 3 vyhl. č. 486/1950 Ú. l.). Pokud zaměstnanec tyto předměty poškodí nebo úplně znehodnotí, případně nevrátí, nejde o škodu způsobenou při výkonu zaměstnání a vzniklou porušením povinností z pracovního poměru, jak má na mysli zák. č. 71/1958 Sb., a to ani tehdy, když závazek zaměstnavatele dodat zaměstnanci tyto předměty byl pojat do pracovní smlouvy.

Pokud zaměstnavatel tyto předměty zaměstnanci k bezplatnému dočasnému užívání přenechává, děje se tak na základě smlouvy o výpůjčce a zaměstnanec v případě jejich poškození, úplného znehodnocení, příp. jejich nevrácení odpovídá podle ust. § § 410 a násl. obč. zák. Nárok na náhradu škody vzniklé zaměstnavateli tím, že zaměstnanec předměty tyto poškodil, zničil nebo ztratil (§ 415 obč. zák.) ovšem zaniká, nebyl-li uplatněn v 6měsíční lhůtě podle § 418 obč. zák.

Poněvadž nejde o nárok podle zák. č. 71/1958 Sb., nepředchází uplatnění tohoto nároku řízení podle § 12 cit. zák.

Ze shora uvedené zásady, že odpovědnost podle § 5 zák. č. 71/1958 Sb. se týká drobnějších předmětů, plyne, že podle cit. ust. nemůže být posuzována odpovědnost řidiče za svěřené motorové vozidlo, jak k tomu v praxi někdy dochází. Řidič může mít ovšem zvýšenou odpovědnost podle zák. č. 71/1958 Sb., a to podle § 4 odst. 1 cit. zák., tato odpovědnost se však týká jen dopravovaného zboží.

Předměty mohou být zaměstnanci svěřeny buď jen na dobu trvání pracovní směny (takže po jejím skončení je zaměstnanec musí odevzdat) anebo na dobu potřeby nebo na celou dobu trvání pracovního poměru. V posléze uvedených případech je podmínkou zvýšené odpovědnosti zaměstnance, že podnik vytvořil zaměstnanci podmínky potřebné k tomu, aby mohl svěřené předměty bezpečně uschovat. Předpokladem řádného plnění povinností ze strany zaměstnance pečovat o svěřené nástroje, ochranné oděvy a jiné předměty totiž je, aby také zaměstnavatel sám plnění těchto povinností zajistil (srov. § 3 odst. 1 a § 4 odst. 1, které ukládají podniku jako povinnost vytvářet pracovní podmínky, které by umožňovaly správný výkon jeho povinností).

Písemné potvrzení se v praxi nežádá na výrobní stroje, dopravní prostředky a na předměty, které mají povahu výrobního nebo provozního zařízení, a na nábytek.

Podmínkou zvýšené odpovědnosti podle § 5 odst. 1 je - obdobně jako u odpovědnosti podle § 4 odst. 1 - dodržení písemné formy: nástroje, ochranné oděvy a jiné předměty musí být podle cit. ust. svěřeny zaměstnanci na písemné potvrzení. Důsledky nedodržení ustanovení o písemné formě se projeví v tom, že nejde o zvýšenou odpovědnost podle § 5 odst. 1 a platí ust. § 2, takže zaměstnavatel musí prokazovat zavinění zaměstnance - na rozdíl od případu, kdy tyto předměty byly svěřeny zaměstnanci na písemné potvrzení, kdy se zavinění toho, kdo závazek porušil, předpokládá (§ 5 odst. 2).

Pokud jde o to, zda skutečnost, že předměty byly svěřeny zaměstnanci bez písemného potvrzení,

může být posuzována jako spoluzavinění na straně zaměstnance nebo zaměstnavatele, jakož i pokud jde o prokázání té okolnosti, že písemné potvrzení bylo vydáno, odkazuje se na výklad o smlouvě o hmotné odpovědnosti [srov. bod c) str. 220].

V praxi je sporná otázka, zda vydání známky na výdej materiálu lze posuzovat jako písemné převzetí závazku ve smyslu ust. § 5. K této otázce je třeba uvést, že vydání samotné známky by nestačilo k založení odpovědnosti podle § 5 odst. 1. Nebyly zde totiž splněny základní náležitosti, jaké musí mít písemné potvrzení, aby založilo odpovědnost podle § 5 odst. 1, to znamená, že neoznačuje nepochybně předmět, který byl zaměstnanci svěřen, a není tu ani zachována písemná forma, neboť zaměstnanec nepotvrdil převzetí předmětu svým podpisem. V takovém případě odpovídá zaměstnanec toliko za podmínek § 2 a v rozsahu § 6.

Jestliže však při převzetí známky se vydá zaměstnanci písemné potvrzení a tento je současně upozorněn na to, že nevrácení svěřeného předmětu jej zavazuje k náhradě škody podle § 5 odst. 1, pak jde nepochybně o písemné převzetí závazku a o vznik odpovědnosti podle § 5 odst. 1. Vydání známky samotné je nutno v tomto případě posuzovat jako prostředek k usnadnění manipulace s předměty uvedenými v § 5.

Obdobná situace je i v případě, že zaměstnanec potvrdí v písemném potvrzení, že převezme v každý pracovní den určitý nástroj, ochranný oděv nebo jiný předmět potřebný k výkonu povinností vyplývajících z pracovního poměru (z potvrzení musí být patrné, jaký předmět se zaměstnanci svěřuje) a že po skončení pracovní směny obdrží jako důkaz o jejich vrácení známku. I tu jde o zvýšenou odpovědnost podle § 5 odst. 1, k jejímuž založení směřoval také úmysl účastníků pracovní smlouvy (§ 31 obč. zák.). Trvat na požadavku každodenního písemného potvrzování téhož nástroje nebo téhož ochranného oděvu by bylo formalistické a znamenalo by jen zatížení podniku další administrativní agendou.

Písemná forma byla splněna i v případě, že bylo použito typových vzorů prvotní evidence materiálně technického zásobování podle Ú. l. částka 96/1954 (výdejka a osobní list na nástroje a pracovní oděvy), které je ovšem nutno doplnit upozorněním, že při ztrátě svěřených předmětů má zaměstnanec zvýšenou odpovědnost (pokud neprokáže, že ztrátu nezavinil).

Zvýšená odpovědnost zaměstnance podle § 5 odst. 1, pokud jde o nástroje, ochranné oděvy a jiné předměty, které mu byly svěřeny nikoliv k vyúčtování, nýbrž jen k užívání, platí však jen při ztrátě těchto předmětů a nikoliv při jejich poškození (na rozdíl od zvýšené odpovědnosti podle § 4 odst. 1, kdy jde o poškození hodnot svěřených k vyúčtování a na rozdíl od odpovědnosti za části ubikačního zařízení, kdy odpovídá podle § 415 obč. zák. rovněž i za poškození). Za poškození těchto předmětů, i když je zaměstnanec převzal na písemné potvrzení, odpovídá jen za podmínek § 2 (§ 5 odst. 2).

Rozsah náhrady škody se řídí v prvním případě ust. § 8 a v druhém případě ust. § 6. Výkladem těchto ustanovení nutno řešit také otázku výše náhrady škody v případě ztráty, resp. zničení a v případě poškození předmětů uvedených v § 5. Podle § 6 odst. 1 a podle § 8 věta první a druhá je zaměstnanec povinen nahradit skutečnou škodu. Skutečnou škodou se obecně myslí zmenšení hodnoty majetku podniku (srov. důvodovou zprávu k § § 6 a 10), tedy zmenšení majetku existujícího již v podniku. Jde nyní o to, co je skutečnou škodou, kterou má zaměstnanec nahradit v případě ztráty, zničení nebo poškození předmětů svěřených mu podle § 5:

V případě předmětů svěřených zaměstnanci podle § 5 odst. 1 skutečná škoda je omezena na skutečnou újmu, která tu nastala na majetku podniku a nelze do ní zahrnout to, co podnik ztratil, tedy ušlý zisk (§ 6 odst. 1). Skutečnou škodou se rozumí běžná cena (§ 8 věta druhá), tj. podle důvodové zprávy zpravidla státní maloobchodní cena nebo tzv. spotřebitelská cena zjistitelná podle ceníku maloobchodních cen. Jestliže hodnota předmětu není určena v maloobchodní ceně, zjistí se

skutečná hodnota tak, že se k pořizovacím nákladům připočte daň z obratu. Není-li ani takto možno hodnotu předmětu zjistit, určí soud výši náhrady škody podle volného uvážení (§ 94 o. s. ř.). Pomůckou v těchto případech je stanovení výše škody podle srovnatelných druhů výrobků. Takto zjištěná skutečná hodnota se hradí v plné výši u nových předmětů, kdežto u starších předmětů se tato hodnota sníží o hodnotu představující opotřebení. Při stanovení výše opotřebení nutno vycházet ze skutečného opotřebení předmětu; podpůrně lze použít údajů operativně technické evidence a inventurních údajů o pořízení předmětů, o běžných, případně generálních opravách atd.; jako pomůcky lze použít také opotřebení vyjádřené opravkou v účetní evidenci podle § 50 vyhl. min. fin. č. 102/1958 Ú. l., pokud ovšem jsou stanoveny obecné normy odpisů (tj. podle vyhl. min. fin. č. 65/1958 Ú. l. jen pro hospodářské a nikoliv rozpočtové organizace; srov. též § 43 vyhl. č. 102/1958 Ú. l. a částku 55/1958 Ú. l.) a pokud oprávka učiněná v účetní evidenci by nebyla patrně v rozporu se skutečným opotřebením. Zjištění výše opotřebení je ovšem zpravidla věcí znaleckou, neboť vyžaduje zvláštních odborných znalostí a zkušeností (§ 108 o. s. ř.) (Srov. rozh. č. 39/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR).

Při opravitelném poškození svěřeného předmětu podle § 5 skutečnou škodu představuje náklad na nutnou opravu potřebnou k tomu, aby se věc uvedla do stavu, v jakém byla před poškozením. Škodou je tu částka, za kterou si může kdokoli dát poškozenou věc opravit a nezáleží proto na tom, že si snad poškozený může věc ve vlastní dílně opravit s menším nákladem (srov. rozh. č. 18/58 Sbírky rozh. čs. soudů). Nebude-li opravou odstraněno nastalé znehodnocení, je možno požadovat i další náhradu z tohoto důvodu.

Shora uvedené zásady týkající se zjištění výše škody platí zásadně i pro ostatní případy náhrady škody podle zák. č. 71/1958 Sb., i když sporné otázky v praxi soudů se soustředily na zjišťování škody způsobené ztrátou předmětů uvedených v § 5.

V závěru části jednající o odpovědnosti podle § 5 zák. č. 71/1958 Sb. je třeba zodpovědět ještě další otázku, spornou v praxi soudů, totiž jak posuzovat odpovědnost zaměstnance za předměty svěřené mu na základě písemného potvrzení tehdy, jestliže dojde ke ztrátě těchto předmětů v souvislosti s tím, že zaměstnanec byl vzat do vazby nebo byl odvezen do nemocnice, případně utrpěl pracovní úraz apod., a v důsledku toho předměty tyto neodevzdal, ačkoliv je měl uložené ve skříňce; odevzdání v pozdější době nelze provést (např. neznámý pachatel tyto předměty odcizil).

K této otázce je třeba uvést, že zaměstnanec má v těchto případech zvýšenou odpovědnost podle § 5 odst. 1 cit. zák., pokud neprokáže, že škodu nezavinil. Jde tu tedy o důkazní břemeno ohledně zavinění.

Zaměstnanec musí prokázat, že ztrátu nezavinil. V tom směru stačí, když prokáže, že např. věci měl v uzamčené skříňce, nebo že zaměstnavatel mu nedal objektivní předpoklady pro plnění smluvních závazků (např. neposkytl zaměstnanci zamykatelnou skříňku k uložení jeho věcí) nebo když v důsledku utrpěného pracovního úrazu se nemohl o věci postarat. Zaměstnavatelova odpovědnost za věci zaměstnancovy uložené ve skříňce se tu posuzuje podle stanoviska občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu uveřejněného pod č. 77/1958 Sbírky rozh. čs. soudů. Je tedy na žalovaném zaměstnanci, aby opatřoval a označoval důkazy prokazující, že škodu nezavinil. Nepodaří-li se mu tyto okolnosti prokázat, musí být žalobě podniku na náhradu škody vzniklé ztrátou předmětu svěřeného zaměstnanci podle § 5 odst. 1 cit. zák. vyhověno. Jde tu tedy o věc důkazů v každém jednotlivém případě, o jejich hodnocení a zjištění věci podle § 93 o. s. ř.

5. Úroky z prodlení:

V praxi je sporná také otázka, zda podniky vůbec jsou oprávněny požadovat na zaměstnancích způsobivších škodu podle zák. č. 71/1958 Sb. zákonné úroky z prodlení, když zák. č. 71/1958 Sb. sám

nemá v tom směru výslovné ustanovení a zda tu snad nejde o ušlý zisk ve smyslu ust. § 6 zák. č. 71/1958 Sb.

V této otázce zastává Nejvyšší soud stanovisko, že podnik je oprávněn požadovat na zaměstnanci způsobivším škodu podle zák. č. 71/1958 Sb. (včetně mank) zákonné 5 % úroky z prodlení podle § 1 nař. č. 37/1955 Sb. (srov. čl. 28, 39 vyhl. č. 205/1958 Ú. l.), /45/ a to z částky, kterou je povinen zaměstnanec podniku nahradit. K odůvodnění tohoto stanoviska se uvádí:

Zákon č. 71/1958 Sb., i když speciálním způsobem upravuje otázku náhrady škody vzniklé porušením povinností z pracovního poměru, se nedotkl obecné úpravy platné pro případ, že dlužník je v prodlení se splněním svého závazku. Pokud jde o zákonné úroky z prodlení (srov. nař. č. 37/1955 Sb.), nelze tyto považovat za něco, co podniku ušlo (§ 6 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb.), neboť při prodlení dlužníkově má věřitel nárok na zákonné úroky z prodlení i v tom případě, když mu žádná škoda nevznikla a náhrady škody z důvodu prodlení dlužníkově se může domáhat věřitel pouze v tom případě, že tato škoda přesahuje zákonné úroky z prodlení (§ 253 odst. 1 věta druhá, § 255 obč. zák.) (Srov. stanovisko Nejvyššího soud 1 Ec 3/59 – 3, uveřejněné ve „Výběru“ pod č. 42/59).

Toto stanovisko je v souladu i s vyhl. min. fin. č. 205/1958 Ú. l., /46/ kterou se provádí vl. nař. o správě národního majetku; ustanovení cit. vyhl. ukládají přímo povinnost tyto úroky požadovat (srov. čl. 28 a 39 cit. vyhl.).

Pokud jde o výši úroků, upozorňuje se na to, že od 13. srpna 1955 zák. úroky z prodlení činí 5 % podle § 1 nař. č. 37/1955 Sb. (zák. úroky do 12. srpna 1955 činily podle § 7 nař. č. 157/1950 Sb. 2,5 %). Poněvadž vyšší úroky požadovat nelze, leč jen za podmínek náhrady škody podle § 253 obč. zák., ovšem pouze jako jistinu částkou, která už podniku ušla, nikoli jako úroky z prodlení ve vyšší sazbě, než je sazba zákonná (srov. rozh. Nejvyššího soudu č. Cz 538/54), přicházejí prakticky vzhledem k ust. § 6 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb., podle něhož podnik nemůže požadovat ušlý zisk, při pohledávkách na náhradu škody podle cit. zák. v úvahu zásadně úroky 5 % (příp. nižší, byly-li sjednány). Ustanovení o úrocích z prodlení je ustanovením kogentním a proto ani smírem nemohou být smlouveny vyšší úroky z prodlení než úroky zákonem určené, nýbrž jen úroky nižší, jak výslovně uvádí § 255 obč. zák.

Otázka, od kdy je zaměstnanec povinen platit úroky z prodlení, souvisí s otázkou splatnosti (dospělosti) závazku k náhradě škody. Den splatnosti je buď určen smluvně nebo zákonem. Není-li čas splnění určen ani smluvně ani zvláštním zák. ustanovením, pak může podle § 306 obč. zák. věřitel požadovat plnění ihned a na jeho požádání musí potom dlužník splnit nejpozději v den následující po tom, kdy byl požádán o splnění. Nastává tedy den dospělosti, resp. splatnosti pohledávky dnem následujícím po tom, kdy byl dlužník o splnění požádán. Nebyl-li požádán, nýbrž přímo žalován, nastává splatnost v den po doručení žaloby, neboť v takovémto případě třeba žalobu považovat za kvalifikovanou upomínku. Uplynutím tohoto dne se dostane dlužník do prodlení ve smyslu § 252 obč. zák., takže po té je povinen zaplatit zákonné úroky z prodlení podle § 255 obč. zák. (srov. rozh. č. 35/1961 Sbírky sdělení a rozhodnutí soudů ČSSR).

Při povolení splátek nastává povinnost platit úroky z prodlení teprve tehdy, jestliže zaměstnanec neplní ve lhůtě stanovené pro splátky. Platí-li splátky ve lhůtách, nepřichází v úvahu placení úroků. V této souvislosti se poznamenává, že srážky ze mzdy zaměstnance může zaměstnavatel podle § 13 provádět jen tehdy, jestliže zaměstnanec závazek písemně uznal a stejným způsobem dohodl i výši srážek.

V.

Odpovědnost za škodu způsobenou zaměstnancem cizímu podniku nebo třetí osobě:

1. Zásady odpovědnosti za škodu způsobenou zaměstnancem cizímu podniku nebo třetí osobě:

Původní stanovisko zaujaté v této otázce (srov. rozh. č. 1/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů) revokoval Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí 4 Cz 48/60 uveřejněném pod č. 46/1960 Sbírky rozhodnutí čs. soudů. V tomto rozhodnutí dospívá Nejvyšší soud k závěru, že i při nedostatku výslovného ustanovení zák. č. 71/1958 Sb. v tom směru, že zavinění zaměstnance se považuje vždy za zavinění podniku (srov. ust. § 28 zák. č. 69/1958 Sb., které již samo o sobě svědčí tendenci v zákonodárství v tomto směru pronikající), nutno dospět k závěru, že cizí podnik nebo třetí osoba (např. spoluzaměstnanec), která uplatňuje nárok na náhradu škody proti zaměstnanci, kterou způsobil z nedbalosti při výkonu svého zaměstnání porušením povinností z pracovního poměru, může takový nárok uplatnit toliko vůči podniku, který je zaměstnavatelem takového zaměstnance. Podnik je pak povinen podle § 3 odst. 2 věta druhá zák. č. 71/1958 Sb. požadovat náhradu škody, která podnik postihuje, na zaměstnanci, který ji zavinil.

Toto stanovisko odůvodnil Nejvyšší soud v podstatě tím, že dopustit, aby cizí podniky nebo třetí osoby mohly uplatňovat proti zaměstnanci nárok na náhradu škody, kterou tento způsobil při výkonu zaměstnání porušením závazků z pracovního poměru, bez zřetele na podmínky a rozsah náhrady škody, jak jsou stanoveny zákonem č. 71/1958 Sb., by ve svých důsledcích mařilo cíle, které zákon sleduje a vedlo by k obcházení tohoto zákona. Rozsah odpovědnosti by byl určen tou nahodilou okolností, proti komu třetí osoba nárok uplatňuje. Znamenalo by to ve svých důsledcích, že by podáním žaloby třetí osobou proti zaměstnanci, ač šlo o porušení závazků z pracovního poměru při výkonu zaměstnání zaměstnancem, byla tato náhrada škody vylučována z aplikace ustanovení speciální zákonné úpravy a dopadala by na ni ustanovení občanského zákoníku, jež na takový případ nedopadají.

Pokud zákon č. 71/1958 Sb. chtěl podrobit určité poměry, kdy došlo ke škodě způsobené zaměstnancem při výkonu zaměstnání, občanskému zákoníku, pak to výslovně stanovil (§ 16 odst. 1 cit. zák.). Kdyby byl připuštěn názor, že nároky třetích osob je posuzovat co do podmínek a rozsahu v případech, o něž jde, podle občanského zákoníku, vedlo by to k závěrům zcela nepřijatelným, totiž že zaměstnanci, kteří se dopustili porušení povinností vyplývajících z pracovního poměru toliko z nedbalosti, by byli co do rozsahu povinnosti k náhradě škody postaveni na roveň osobám, které se dopustily takového porušení úmyslným jednáním nebo v opilosti v případě, že by třetí osoba se rozhodla uplatnit svůj nárok proti zaměstnanci.

Shora uvedené zásady platí i v řízení trestním (v řízení adhezním). Uplatnění nároku na náhradu škody cizím podnikem nebo třetí osobou jako poškozeným nelze připustit ani v tomto řízení. Takový podnik nebo osobu soud jako poškozeného nepřipustí (§ 219 odst. 3 tr. ř.).

V závěru nutno zdůraznit, že zaměstnanec odpovídá jako přímý škůdce podle obč. zákoníku (§ § 337 a násl.), způsobil-li škodu úmyslně nebo v opilosti (§ 16 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb.) a stejně odpovídá i za škodu způsobenou mimo výkon zaměstnání [např. úkonem, který neznamená plnění pracovního závazku pro podnik, např., pracuje-li zaměstnanec pro sebe a poškodí stroj; srov. i rozh. č. 57/1961 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, podle něhož zásady vyslovené shora (str. 252) nelze použít v případě, kdy jde o vybočení zaměstnance z povinností vyplývajících z pracovního poměru]. Jde-li o škodu způsobenou náhodou, k níž zaměstnanec nedal ze své viny podnět (§ 341 obč. zák.), není dána odpovědnost ani zaměstnance a tedy ani jeho zaměstnavatele podle zásad ražených shora; v případě škody způsobené náhodou, k níž dal podnět zaměstnanec, odpovídá jeho zaměstnavatel podle zásad uvedených shora, neboť jde o nedbalost a tím o škodu podle zák. č. 71/1958 Sb. za předpokladu splnění i ostatních podmínek cit. zákona.

2. Regresní nároky:

Stanovisko zaujaté sub 1. shora vychází ze dvou základních zásad:

za porušení povinností z nedbalosti – došlo-li k němu při výkonu zaměstnání – odpovídá zaměstnanec vždy jen svému zaměstnavateli (a to za podmínek a v rozsahu zák. č. 71/1958 Sb.),

zavinění zaměstnance se považuje za zavinění podniku.

Pod zorným úhlem těchto zásad je nutno řešit sporné otázky, které vznikly v praxi v souvislosti s některými regresními nároky.

Jde o tyto regresní nároky:

a.) Regresní nároky podle § 13 zák. č. 58/1956 Sb.:

aa) Nároky státu na náklady léčebné péče podle § 13 zák. č. 58/1956 Sb., které uplatňuje státní zdravotní správa prostřednictvím příslušných ústavů národního zdraví (srov. instrukci min. zdrav. poř. č. 33/1957 Sbírky instrukcí pro výkonné orgány národních výborů ve znění instrukce poř. č. 36/1958 Věstníku min. zdrav.);

bb) nároky státu na dávky nemocenského pojištění podle § 13 zák. č. 58/1956 Sb., které uplatňuje Revoluční odborové hnutí prostřednictvím krajských správ nemocenského pojištění při KOR (v Praze prostřednictvím Pražské správy nemocenského pojištění při Pražské odborové radě);

cc) nároky státu na dávky důchodového zabezpečení podle § 13 zák. č. 58/1956 Sb., které uplatňuje Státní úřad sociálního zabezpečení.

Při posuzování všech těchto nároků nutno vzhledem k pozdější speciální úpravě odpovědnosti zaměstnance podle zák. č. 71/1958 Sb., vyjít ze zásad uvedených sub 1. shora. I při posuzování této odpovědnosti nutno tedy vyjít ze zásady, že zavinění zaměstnance, který z nedbalosti způsobil při výkonu zaměstnání porušením povinností z pracovního poměru škodu třetí osobě, se považuje za zavinění podniku. Opačný výklad, jde-li o nárok opřený o ustanovení § 13 zák. č. 58/1956 Sb., by byl vzhledem k tomu, co bylo uvedeno k odůvodnění stanoviska zastávaného sub 1. shora, nedůsledný a mohl by vést k obcházení zák. č. 71/1958 Sb. a cílů tímto zákonem sledovaných. Z těchto důvodů není ve sporu o náhradu škody podle § 13 zák. č. 58/1956 Sb. pasívně legitimován zaměstnanec, který úraz zavinil, nýbrž jeho zaměstnavatel.

Poněvadž zaměstnavatel odpovídá vždy za zavinění zaměstnance, nutno podmínky regresního nároku Čs. státu posuzovat z hlediska zavinění zaměstnance. Opačné stanovisko by mělo ten důsledek, že Čs. stát by mohl regresní nároky uplatnit jen v těch případech, kdy došlo k porušení bezpečnostních předpisů ze strany zaměstnavatele.

Toto stanovisko platí analogicky i pro případy regresních nároků Státního úřadu sociálního zabezpečení, které byly uplatněny se zřetelem na ust. § 110 zák. č. 99/1948 Sb., jak bylo vyloženo v rozh. č. 11/1961 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR.

Jak v případě nároků podle § 13 zák. č. 58/1956 Sb., tak i v případě nároků podle § 110 zák. č. 99/1948 Sb. jde o nepřímou škodu (na rozdíl od přímé škody, která byla způsobena některému zaměstnanci) způsobenou státu tím, že v důsledku úrazu vynaložil náklady léčebné péče a dávky nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení. V obou případech platí zásada, že za škodu způsobenou zaměstnanci pracovním úrazem, který zavinil jeho spoluzaměstnanec porušením povinností z pracovního poměru z nedbalosti, odpovídá vždy zaměstnavatel. Rozdíl je jen v tom, že v

případě § 110 zák. č. 99/1948 Sb. (a stejně § 36 vyhl. č. 100/1953 Sb.) pojišťovna (odborové svazy) neměly přímý nárok na náhradu vůči škůdci (dnes jeho zaměstnavateli), zatímco podle § 13 zák. č. 58/1956 Sb. jde o přímý nárok státu na náhradu nákladů léčebného a dávek (srov. rozh. č. 3/1958 Sbírky rozh. čs. soudů), který se promlčuje ve třech letech podle § 13 zák. č. 58/1956 Sb. (srov. rozh. č. 52/1961 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR).

b.) Regresní nároky Státní pojišťovny:

Také v ustanoveních o regresních nárocích Státní pojišťovny z pojistného poměru se promítá zásada uvedená shora sub 1. (srov. rozh. č. 46/60 Sbírky rozh. čs. soudů):

Jde o tyto regresy:

aa): Regres pojišťovny v případě škody na pojištěném majetku (§ 33 zák. č. 189/1950 Sb.):

V případě, že zaměstnanec způsobí škodu na pojištěném majetku cizího podniku nebo třetí osoby, odpovídá podle zásad uvedených shora sub 1. za tuto škodu zaměstnavatel; pojišťovna nemůže škodu uplatnit proti samotnému zaměstnanci (§ 33 odst. 1 zák. č. 189/1950 Sb.).

Způsobí-li škodu na pojištěném majetku vlastního zaměstnavatele, nutno případ posuzovat podle ustanovení § 33 odst. 1 zák. č. 189/1950 Sb., vyloženého v souladu se zákonem č. 71/1958 Sb. Podle § 33 cit. zák. nároky pojistníka nebo pojištěného na náhradu škody způsobené pojistnou příhodou vůči třetí osobě přecházejí na pojišťovnu, pokud nahradila škodu. Toto ustanovení nutno vykládat v souladu s hlavní zásadou zákona č. 71/1958 Sb., že za škodu způsobenou zaměstnancem z nedbalosti při plnění jeho pracovních povinností odpovídá zaměstnanec vždy jen svému zaměstnavateli. Nárok pojišťovny podle § 33 cit. zák. je pouze nárokem odvozeným (a nikoli primérním nárokem pojišťovny, kdy by bylo nutno postupovat podle § 28 zák. č. 69/1958 Sb. vzhledem k tomu, že by šlo o vztah mezi Státní pojišťovnou a pojištěnou zaměstnavatelskou organizací). Tento nárok pojišťovny nemůže být ani jiný ani vyšší než nárok pojištěného zaměstnavatele vůči jeho zaměstnanci. Protože jde o jediný nárok, který pojištěný zaměstnavatel z titulu vzniklé mu škody proti svému zaměstnanci má a který jediné může a je také povinen výhradně sám vymáhat, a protože se uplatněním tohoto svého jediného nároku také sám z náhrady placené jeho zaměstnancem co do části škody uspokojí, projeví se to ve vztahu pojišťovny k pojištěnému zaměstnavateli tak, že pojišťovna mu uhradí jako skutečnou majetkovou škodu (§ 28 zák. č. 189/1950 Sb.) rozdíl mezi výší celkové škody a výší škody, kterou je povinen nahradit zaměstnavateli jeho zaměstnanec podle zákona č. 71/1958 Sb. (§ § 2, 6) a kterou je zaměstnavatel také povinen na zaměstnanci vymáhat (§ 3 odst. 2).

Škodou, kterou je zaměstnanec povinen nahradit zaměstnavateli podle zákona č. 71/1958 Sb., je škoda určená rozhodnutím soudu nebo rozhodčího orgánu, resp. určená v řízení podle § 12, a to s přihlédnutím k § 7.

Tím se nemění nic na možnosti pojišťovny snížit náhradu škodu podle § 18 zák. č. 189/1950 Sb., pokud jsou splněny podmínky tohoto ustanovení.

Analogicky je třeba postupovat i v těch případech, kde škodu způsobí z nedbalosti člen družstva při plnění úkolů pro družstvo (pokud jde o výrobní družstva srov. Směrnice ÚSVD ze dne 17. prosince 1958 pro uplatňování zákona o závazcích k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru ve výrobním družstevnictví, Sbírka usnesení, směrnic a pokynů ÚSVD, poř. č. 179; pokud jde o členy JZD srov. § § 40-46 zák. č. 49/1959

Sb. a vyhl. č. 211/1959 Ú. l. o povinném pojištění JZD).

bb): Regres pojišťovny v případě vyplacené náhrady v pojištění zákonné odpovědnosti za provoz

motorového vozidla (§ 6 vyhl. č. 38/1957 Ú. l.):

Za vyplacenou náhradu v pojištění zákonné odpovědnosti za provoz motorového vozidla má pojišťovna postih podle § 6 vyhl. č. 38/1957 Ú. l. vůči osobě užitá v provozu, tj. zaměstnanci (členu) organizace (řidiči, závozníkovi). Pojišťovna uplatní tento postih podle zásad uvedených shora sub aa) vůči organizaci a organizace se vypořádá se svým zaměstnancem podle zvláštních předpisů (zákon č. 71/1958 Sb.).

Způsobil-li zaměstnanec škodu jako osoba užitá v provozu v opilosti, nelze užít zákon č. 71/1958 Sb. a zaměstnanec odpovídá za škodu podle občanského zákoníku (§ 16 odst. 1); nelze také použít zásad uvedených shora sub 1. (srov. rozhodnutí č. 46/60 Sbírky rozh. čs. soudů), které platí jen v těch případech, kdy jsou splněny podmínky zákona č. 71/1958 Sb., to je zejména podmínka, aby škoda byla způsobena z nedbalosti a nikoli v opilosti. Pojišťovna uplatní proto postih přímo vůči zaměstnanci, případně i vůči organizaci, jestliže tato svěřila řízení motorového vozidla zaměstnanci (členu), o kterém věděla nebo vědět musela, že je nezpůsobilý k řízení motorového vozidla, zejména pro opilství (Jde tu o solidární závazek).

V souvislosti s otázkou regresních nároků Státní pojišťovny vznikly pochybnosti ohledně zániku nároků z pojistného poměru vzhledem k obsahu rozhodnutí uveřejněného pod č. 46/60 Sbírky rozh. čs. soudů.

K sjednocení praxe zaujal Nejvyšší soud toto stanovisko (srov. č. 14/61 „Výběru“):

Podle zákona č. 85/1952 Sb. a statutu Státní pojišťovny z 10. října 1958 č. Poj. 210.198/58-S/1192 (bod 27) Státní pojišťovna je hospodářskou organizací; hospodaří s majetkem, který má ve správě, podle předpisů platných pro hospodářské organizace státního socialistického

sektoru. Vztahují se proto na ni ustanovení zákona č. 69/1958 Sb.

Pokud jde o zánik práv z pojistného poměru, platí ustanovení § 85 zák. č. 69/1958 Sb., podle něhož ustanovení zvláštních předpisů nebo pojistných smluv o počátku lhůt pro zánik práva a o jejich běhu nejsou tímto zákonem dotčena. Primárně platí tedy o zániku práv z pojistného poměru ust. § 22 zák. č. 189/1950 Sb. a ustanovení pojistných podmínek o zániku práv z pojistného poměru. Subsidiárně (v případech zániku práv z pojistného poměru zákonem č. 189/1950 Sb. a pojistnými podmínkami neupravených) platí ustanovení § 82 zák. č. 69/1958 Sb. (pokud jde o pohledávky vůči hospodářským organizacím). Pokud jde o pohledávky vůči občanům a JZD, platí ustanovení § § 86 a násl. obč. zák.).

Prekluzivní lhůta podle § 82 zák. č. 69/1958 Sb. platí i v případě regresních nároků Státní pojišťovny podle § 33 zák. č. 189/1950 Sb. a § 6 vyhl. č. 38/1957 Ú. l., které vzhledem k zásadám uvedeným shora sub 1. (srov. rozhodnutí č. 46/60 Sbírky rozh. čs. soudů) uplatňuje pojišťovna vůči zaměstnavateli toho zaměstnance, který způsobil z nedbalosti škodu porušením povinností z pracovního poměru.

V těch případech, kdy podle dřívější praxe nárok proti škůdci nebyl promlčen, podle rozhodnutí č. 46/60 Sbírky rozh. čs. soudů se však prakticky promlčecí lhůta proti škůdci přeměnila v prekluzivní lhůtu 18měsíční proti zaměstnavateli škůdce a tato kratší lhůta již v době publikace shora uvedeného rozhodnutí uplynula, došlo již k zániku nároků a závazků jim odpovídajících.

Ze shora uvedeného plyne, že stanovisko zastávané sub 1. shora se projevuje ve všech shora sub 2. uvedených případech těmi důsledky, že tyto nároky ztrácejí charakter regresních nároků proti škůdci; v případě nároku podle § 33 odst. 1 zák. č. 189/1950 Sb. se ztrácí vůbec charakter regresního nároku (srov. i § 6 vyhl. č. 38/1957 Ú. l.) a v případě nároku podle § 13 zák. č. 58/1956 Sb. regresní nárok lze uplatnit nikoli proti škůdci samotnému, nýbrž proti jeho zaměstnavateli.

[Srov. také část IX. referátu, v níž se uvádí, že zásady uvedené sub 1. shora se vztahují i na příslušníky ozbrojených sil v činné službě a příslušníky ozbrojených sborů z povolání v oboru ministerstva vnitra; srov. i část I. bod 2. písm. bb) referátu, podle níž platí uvedené zásady i pro advokáty - členy advokátních poraden, pokud způsobili škodu porušením závazků z převzetí právního zastoupení; pokud jde o odpovědnost zaměstnanců za škody způsobené při plnění pracovního závazku jiným organizacím v oboru ministerstev zdravotnictví a školství a kultury a v oboru působnosti SÚSZ srov. také instrukci min. zdravotnictví ze dne 24. května 1961 čj. OP-0701 25. dubna 191 uveřejněnou pod č. 30/1961 Věstníku ministerstva zdravotnictví, částka 11.]

VI.

Spoluzavinění podniku a tzv. objektivní příčiny:

1. K výkladu spoluzavinění a tzv. objektivních příčin:

Pracovní smlouva ukládá oběma smluvním stranám řadu povinností. Předpokladem řádného plnění povinností ze strany zaměstnance je, aby podnik sám plnění těchto povinností zajistil. Proto také ustanovení § 3 odst. 1 a § 4 odst. 3 zák. č. 71/1958 Sb. ukládají podniku jako povinnost vytvářet zaměstnanci pracovní podmínky, které by mu umožňovaly správný výkon jeho povinností. Obě povinnosti jsou smluvní povinnosti na sobě závislé. Poruší-li proto podnik ze své strany základní své povinnosti, které jsou předpokladem pro to, aby zaměstnanec vůbec mohl řádně plnit pracovní smlouvu a vznikne-li z tohoto důvodu škoda, které zaměstnanec nemůže ani při obvyklé opatrnosti zabránit, pak nejde již o škodu, za kterou odpovídá zaměstnanec, nýbrž o škodu, kterou nese podnik sám, a to buď z důvodu svého spoluzavinění (vznikla-li škoda také zaviněním podniku) anebo jako tzv. objektivní příčiny (vznikla-li škoda bez zavinění podniku, podnik ji však nese sám jako riziko podnikání). Předpokladem ovšem je, že nevytvoření pracovních podmínek zaměstnanci mělo za následek škodu a že škoda je v příčinné souvislosti s nevytvořením těchto podmínek.

Aby podnik mohl splnit svoji povinnost vytvářet zaměstnanci pracovní podmínky, které by mu umožňovaly správný výkon jeho povinností, ukládá zákon současně zaměstnanci povinnost oznamovat svému nadřízenému závady, jakmile je zjistí (§ 3 odst. 1, § 4 odst. 3). Toto ustanovení nutno vykládat tak, že v těch případech, kdy je zcela jasně a prokazatelně zjištěno, že závada byla podniku známa, není třeba, aby zaměstnanec ji formálně zvlášť hlásil (např. závada je podniku známa z hlášení inventurní komise nebo z písemného oznámení občanského kontrolora) (srov. rozhodnutí č. 42/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR).

Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích a stanoviscích (srov. např. Ec 359/54, 1 Ec 86/56) vedl soudy k rozlišování mezi spoluzaviněním podniku a tzv. objektivními příčinami.

Škoda způsobena spoluzaviněním podniku předpokládá vznik škody, subjektivní zavinění na straně podniku (tj. způsobení škody zaviněným protiprávním úkonem - pokud ovšem není dána podle zvláštních předpisů odpovědnost bez ohledu na zavinění) a příčinnou souvislost mezi protiprávním úkonem a vzniklou škodou. V správném posuzování určitých okolností jako důvodu spoluviny je praxe soudů konstantní. jako důvody spoluviny jsou správně uváděny zejména tyto okolnosti: Pověření funkcí nekvalifikovaných zaměstnanců (při kolektivní hmotné odpovědnosti bude mít pověření nekvalifikovaného vedoucího a jeho zástupce vzápětí, že ostatní účastníci smlouvy o kolektivní hmotné odpovědnosti se vyvinili v celém rozsahu, neboť vedoucí mají řídit jejich práci, vykonávat dozor nad jejich prací a odpovídají za provoz podniku), ustanovení nespolehlivých 47) zaměstnanců, jakmile se podnik o jejich nespolehlivosti dověděl, nevyměnění hmotně odpovědného zaměstnance, na jehož prodejně byla zjištěna opakující se neúměrná 48) manka, nedostatečné vybavení prodejen, nevyhovující skladové prostory, špatná administrativa podniku, nedostatečné obsazení prodejen

pracovními silami (srov. rozhodnutí č. 22/1959 Sbírky rozh. čs. soudů), nedostatek potřebného /49/ školení zaměstnanců, neseznámení hmotně odpovědných zaměstnanců s novým způsobem prodeje samoobsluhou (srov. rozhodnutí č. 33/60 Sbírky rozh. čs. soudů, jehož zásady pokud jde o požadavek školení nejsou správné). V této souvislosti se uvádí, že u zaměstnanců ustanovovaných do prodejen se samoobsluhou a do prodejen průmyslového zboží s volným výběrem jde jen o seznámení se s novým způsobem prodeje. Jde o zaměstnance zpravidla vyučené, odborně zdatné, s delší praxí, kteří se již před ustanovením do prodejen se samoobsluhou nebo do prodejen průmyslového zboží s volným výběrem o tuto formu prodeje zajímají jako odborníci. Není tedy potřebné zvláštní odborné školení. 50)

Naproti tomu se v praxi soudů vyskytují případy, kdy soudy aplikují ustanovení § 3 odst. 1 a § 4 odst. 3, ač nejde o spoluzavinění podniku. Tak zejména neprovedení řádné inventury přejímací a předávací nemůže být pokládáno za spoluvinu podniku, protože provedení těchto inventur je předpokladem pro zjištění, zda tu je vůbec manko a v jaké výši a jejich neprovedení znamená ztrátu důležitého důkazního prostředku, což může mít v nedostatku jiných důkazů vzápětí zamítnutí žaloby na zaplacení manka z toho důvodu, že se podniku nepodařilo prokázat, že tu manko vůbec vzniklo. Obdobná situace je také v případech, kdy inventurní zápis vykazuje závady (např. přepisování, vymazávání) a kdy není dostatečným důkazem o vzniku manka; i tu se pak podnik dostává do důkazní nouze a protože jiný důkaz o vzniku manka bude zpravidla velmi obtížný, a dokonce nemožný, bude docházet k zamítnutí žalob z toho důvodu. Také okolnost, že hmotně odpovědný zaměstnanec nebyl pozván k provádění některých ze shora uvedených inventur, nemůže být posuzována jako spoluzavinění podniku, neboť tu není příčinná souvislost mezi zjištěným mankem a touto skutečností. Rovněž tak nutnost zvýšených pracovních úkolů po přechodnou dobu nelze – s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu – přičítat podniku ke spoluvině (srov. rozhodnutí č. 48/59 Sbírky rozh. čs. soudů); jestliže však zvýšené pracovní úkoly byly zaviněny špatnou organizací práce nebo jiným zanedbáním podniku, může jít o spoluzavinění podniku.

Pokud jde o otázku spoluzavinění podniku, nutno také uvést, že podnik je právnickou osobou, u které může zavinění záležet jen v jednáních fyzických osob, které jednájí zaň v mezích svého oprávnění. V poměru distribučního podniku k vedoucímu prodejny jsou to nejen orgány podniku v užším smyslu, nýbrž všechny osoby, kterých distribuční podnik používá k tomu, aby v jeho zastoupení provedly podniku náležející úkoly ve styku podniku jako zaměstnavatele s vedoucím prodejny jako zaměstnancem.

Zavinění těchto osob je tudíž zásadně zaviněním podniku. Jestliže škoda byla takto spoluzaviněna poškozeným podnikem, nutno použít ustanovení § 3 odst. 2 a § 4 odst. 1, podle nichž v takovém případě poškozený nese škodu poměrně.

K úplnosti se poukazuje na rozhodnutí č. 137/54 a č. 1/55 Sbírky rozh. čs. soudů, v nichž došla výrazu zásada týkající se výkladu § § 348 a 358 obč. zák., ale platná obdobně i pro zákon č. 71/1958 Sb., podle níž nelze zaměňovat užívání ustanovení o spoluzavinění a ustanovení o snížení náhrady škody, dále na rozhodnutí č. 2/56 Sbírky rozh. čs. soudů, podle něhož ustanovení o spoluzavinění nelze použít v případě, že zaměstnanec byl odsouzen pro úmyslný trestný čin (zásady rozhodnutí č. 87/58 Sbírky rozh. čs. soudů tu nelze aplikovat) a na rozhodnutí č. 12/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, kde byla vyřešena otázka přiměřenosti poměrného určení náhrady škody.

Shora již bylo uvedeno, že spoluvina podniku předpokládá jeho zavinění. Nastanou-li na straně podniku takové okolnosti, že jimi byla způsobena škoda, za které však nelze činit zodpovědným podnik, resp. jeho orgány, takže tu chybí zavinění podniku, pak nelze mluvit o spoluzavinění podniku. Jde tu o objektivní příčiny, které způsobily škodu. Za takovou škodu neodpovídá hmotně odpovědný zaměstnanec, nýbrž taková škoda je podnikovým rizikem.

2. Rozkrádání ze strany zákazníků v prodejnách se samoobslouhou a v prodejnách průmyslovým zbožím s volným výběrem:

Zvláštní pozornosti zasluhuje otázka, zda nezjištěné rozkrádání ze strany zákazníků lze posuzovat také jako spoluzavinění podniku, anebo zda má být posuzováno jako objektivní příčina. Tato otázka je aktuální zejména v prodejnách se samoobslouhou a prodejnách průmyslovým zbožím s volným výběrem, kde se vyskytují drobná rozkrádání, zejména z řad školní mládeže. V praxi soudů se zastává převážně stanovisko tlumočené v rozhodnutí č. 31/59 Sbírky rozh. čs. soudů, podle něhož rozkrádání ze strany zákazníků v prodejnách se samoobslouhou nutno hodnotit jako spoluzavinění podniku, který prodejnu řádně před krádežemi nezabezpečil. Vzhledem ke zvláštní povaze prodeje se samoobslouhou a prodeje průmyslového zboží s volným výběrem, kde nelze prodejnu bezpečně zajistit proti rozkrádání ze strany zákazníků ani vhodným zařízením prodejny po stránce technické, ani přidělením odborně zdatných a spolehlivých zaměstnanců, jejichž náplň práce spočívá nikoli v obsluze zákazníků, ale převážně v pozorování provozovny, je však vhodnější posuzovat rozkrádání ze strany zákazníků v prodejně se samoobslouhou jako tzv. objektivní příčiny a škodu takto vzniklou jako podnikové riziko, které nese podnik (např. případy vypnutí elektrického proudu v prodejně se samoobslouhou), a to do výše určené soudem volnou úvahou (§ 94 o. s. ř.) s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu. Pomůckou pro stanovení rozsahu tohoto podnikového rizika jsou i normy mank, pokud byly stanoveny příslušnými k tomu orgány.

Vývoj směřuje k tomu, aby drobnější rozkrádání v samoobsluze a v prodejně průmyslového zboží s volným výběrem bylo posuzováno v předpisech o normách mank analogicky jako manka vznikající přirozeným úbytkem množství nebo jakosti zboží. Tyto normy přípustné výše mank vznikajících drobným rozkrádáním v prodejnách se samoobslouhou a v prodejnách průmyslového zboží s volným výběrem, budou pak mít význam domněnky, že zjištěná škoda nepřevyšující maximální hranici normy vznikla drobným rozkrádáním; tato domněnka by však platila jen potud, pokud by nebyl prokázán opak. Hmotně odpovědný zaměstnanec by tedy odpovídal za škodu nepřevyšující normální hranici stanovené normy, pokud se nevyvinil, a naopak by neodpovídal za škodu převyšující tuto maximální hranici, zjistilo-li by se, že se tak stalo z příčin, za něž neodpovídá.

3. Určení poměru spoluzavinění k objektivním příčinám v odůvodnění rozhodnutí soudu:

V dřívějších stanoviscích 51) dospěl Nejvyšší soud k závěru, podle něhož při stanovení podílu manka připadajícího na žalovaného není třeba v řízení o žalobě podniku proti hmotně odpovědnému zaměstnanci zabývat se též otázkou poměru mezi spoluzaviněním zaměstnavatele a objektivními příčinami, když zaměstnanec odpovídá jen za díl škody odpovídající jeho zavinění; stačí uvede-li soud, že žalující podnik nesplnil své povinnosti a neumožnil tak žalovanému beztrátový výkon jeho funkce, čímž se podílí i na vzniklé škodě.

S tímto stanoviskem, pokud jde o rozlišování mezi spoluzaviněním a objektivními příčinami, některé krajské soudy nesouhlasily a vytýkají podřízeným soudům, že sice zjistí, že škoda byla způsobena spoluzaviněním podniku nebo objektivními příčinami, nehodnotí však vůbec výši spoluviny podniku nebo objektivních příčin. Tento postup označovaly za nesprávný, protože vylučuje použití ustanovení § 3 odst. 2, které ukládá podniku povinnost požadovat náhradu, která podnik postihuje, na zaměstnanci, který ji zavinil. Proto dospívají k závěru, že soud má hodnotit výši spoluviny a objektivních příčin a nikoli tyto směřovat.

Po novém uvážení věci dospěl Nejvyšší soud k těmto závěrům:

Doporučuje se, aby v případech, kde výsledky řízení tvoří bezpečný podklad pro určení míry spoluzavinění podniku, byl v odůvodnění rozhodnutí vyjádřen poměr tohoto spoluzavinění k objektivním příčinám. Rozlišování mezi důvodem exkulpce zaměstnance spočívajícím ve

spoluzavinění podniku a mezi vyvíňujícím důvodem spočívajícím v objektivních příčinách, jakož i stanovení poměru spoluzavinění k objektivním příčinám je nejen v souladu se systémem zákona (srov. odst. 1 a 2 § 3, kde se rozlišuje mezi zaviněným a nezaviněným nevytvořením pracovních podmínek), ale umožňuje také řádné přezkoumání rozhodnutí soudu, které ostatně není v souladu se zákonem tam, kde částečné zamítnutí žaloby na náhradu škody je odůvodněno ustanovením o spoluzavinění podniku, ač ze zjištěného skutkového stavu plyne, že je dán i exkulpační důvod spočívající v objektivních příčinách. Nadto zachování doporučeného postupu budou vytvořeny podmínky pro splnění povinnosti podniku podle § 3 odst. 2 věta druhá (uplatňování náhrady škody proti zaměstnanci, který ji zavinil) a případně se odklidí spor regresní anebo aspoň pro tento regresní spor bude moci být použito výsledků základního sporu o náhradu škody; přitom rozhodnutí v základním sporu nebude prejudiciálním pro případný spor regresní, když poměr spoluzavinění k objektivním příčinám by byl určen jen v odůvodnění rozhodnutí. Doporučený postup znamená i usnadnění dalšího postupu podniku (odepsání částky reprezentující exkulpací z objektivních příčin, omezení regresní žaloby na částku odpovídající spoluzavinění podniku).

VII.

Projednání náhrady škody (§ 12):

1. Povaha řízení podle § 12 a postup soudů v případě, že podání žaloby nepředcházelo řízení podle § 12:

Řízení podle § 12 zák. č. 71/1958 Sb. je jedním z prvků prohlubování socialistické demokracie, jehož účelem je jednak zapojit společenskou organizaci do plnění výchovné funkce, kterou má plnit podnik (resp. státní orgán) při používání ustanovení zák. č. 71/1958 Sb. a jednak umožnit její účast při určení výše škody vedením podniku. Jde tu tedy o účast ROH na řízení socialistických organizací, jak má na mysli čl. 11 odst. 3 Ústavy.

Projednání náhrady škody se závodním výborem ROH a zaměstnancem podle § 12 je obligatorní. Meritorní projednání před soudem není možno připustit, pokud se věc s odborovými orgány neprojednává. Projednání určení výše škody vedením podniku s odborovým orgánem a zaměstnancem je proto procesním předpokladem pro zahájení soudního sporu. Vliv nezachování postupu předepsaného v § 12 na soudní řízení se potom projeví v tom, že soud odmítne žalobu podle § 57 odst. 1 písm. b) o. s. ř. (srov. stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu 1 Ec 41/59, uveř. pod č. 34/59 Sbírky rozhodnutí čs. soudů).

Toto stanovisko není možno chápat úzce formalisticky a proto dojde-li na soud žaloba, z které není vůbec zjevné, zda byl dodržen postup podle § 12 cit. zák., anebo z které je zjevné, že se tak nestalo, pokusí se soud tento nedostatek odstranit (§ § 1, 45 o. s. ř.) v rámci přípravy ústního jednání; přitom poučí vedení podniku, jakým způsobem je třeba postupovat při určení náhrady škody. Nepodaří-li se soudu v poskytnuté lhůtě tento nedostatek odstranit, žalobu odmítne, a to aniž by nařídil ústní jednání (srov. rozh. č. 43/60; zásadu vyslovenou zde pro účely rozkazního řízení nutno chápat jako obecnou zásadu, která platí i pro ostatní řízení). Bude-li však doklad o projednání věci podle § 12 předložen sice po lhůtě, ale dříve, nežli soud vydá usnesení o odmítnutí, soud žalobu neodmítne.

Shora uvedené zásady platí i pro odvolací soud. I odvolací soud učiní v rámci přípravy ústního jednání opatření, aby nedostatek projednání věci ve smyslu § 12 zák. č. 71/1958 Sb. byl odstraněn. Pokud tento nedostatek bude odstraněn, bude odvolací soud z tohoto stavu vycházet a v jednání pokračovat. Jestliže teprve v odvolacím řízení bude zjištěno, že věc nebyla předepsaným způsobem projednána a podnik tento nedostatek ani ve lhůtě dané odvolacím soudem neodstraní, odvolací soud zruší dosavadní řízení a žalobu odmítne.

2. Platnost ustanovení § 12 v rozkazním řízení a při schvalování smíru:

Ustanovení § 12 zák. č. 71/1958 Sb. o projednání náhrady škody se závodním výborem ROH platí i v rozkazním řízení, jak bylo uvedeno již v rozh. č. 43/1960 Sbírky rozhodnutí čs. soudů. Podle odůvodnění tohoto rozhodnutí nemůže dojít k vydání platebního rozkazu z toho důvodu, že jde o nárok, který už podle tvrzení žaloby je třeba posoudit podle zák. č. 71/1958 Sb. Tento zákon ukládá totiž, aby náhrada škody byla projednána se závodním výborem ROH a se zaměstnancem (§ 12 cit. zák.). Toto projednání je obligatorní. Tohoto ustanovení je třeba dbát i v rozkazním řízení. Ze zákona samého vzhledem k jeho znění a účelu není možno najít podklad pro závěr, že by v případě rozkazních žalob, které představují jen jinou formu uplatnění nároku před soudem, ustanovení § 12 nemělo být použito. Výklad, podle kterého by i v případě, kdy je uplatňován nárok podle zák. č. 71/1958 Sb. nebylo třeba předcházejícího projednání podle § 12 zák. č. 71/1958 Sb., by vedl k obcházení citovaného ustanovení a zužoval by způsobem, který by byl v rozporu s cílem, který zákon sleduje, dosah uvedeného ustanovení. Je proto třeba ustanovení § 425 o. s. ř. vykládat v souvislosti s ustanovením § 12 zák. č. 71/1958 Sb. Praktický důsledek toho se projeví tím, že nebude-li podán s návrhem na vydání platebního rozkazu bezpečný důkaz o tom, že věc byla projednána způsobem předepsaným ustanovením § 12, soud se pokusí tento nedostatek odstranit (§ § 1, 45 o. s. ř.), v rámci přípravy ústního jednání. Přitom poučí vedení podniku, jakým způsobem je třeba postupovat při určení náhrady škody. Nepodaří-li se soudu v poskytnuté lhůtě tento nedostatek odstranit, žalobu odmítne dle § 57 odst. 1 písm. b) o. s. ř. Jestliže naproti tomu byla vzhledem k výzvě soudu (§ 1, § 45 o. s. ř.) věc v závodním výboru ROH projednána, a to bezvýsledně, nařídí ve věci ústní jednání.

Splnění podmínky § 12 musí soud zkoumat i při schvalování smíru. Nebyla-li věc projednána v závodním výboru ROH podle § 12, neschválí soud podle zásad ustanovení § § 7, 40, 76 o. s. ř. soudní smír, ať již jde o smír podle § 40 o. s. ř. nebo o smír podle § 76 o. s. ř. (srov. stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu 1 Ec 41/59, uveř. pod č. 34/59 Sbírky rozh. čs. soudů; srov. i rozh. Nejvyššího soudu č. 4 Cz 4/61).

3. Účast zaměstnance v řízení podle § 12; možnost postupného projednání věci:

Pokud jde o účast zaměstnance v řízení podle § 12, došlo občanskoprávní kolegium Nejvyššího soudu ve svém stanovisku 1 Ec 41/59 uveř. pod č. 34/59 Sbírky rozhodnutí čs. soudů k závěru, že požadavek projednání podle § 12 bude třeba považovat ve všech případech za splněný tím, že podnik dá zaměstnanci příležitost, aby se projednání se závodním výborem zúčastnil. Vychází se tedy z názoru, že zaměstnanec se má projednání zúčastnit a že požadavek projednání podle § 12 je splněný, když se projednání zúčastní též zaměstnanec, případně když zaměstnanec byl alespoň k projednání podle § 12 podnikem pozván. Toto stanovisko vychází z toho, že k projednání výše náhrady škody dochází současně s podnikem, se závodním výborem ROH a zaměstnancem. Pokud jde o účast zaměstnance v tom případě, že podnik projedná věc postupně se závodním výborem ROH a poté se zaměstnancem, srov. rozh. č. 5/61 Sbírky rozh. a sdělení soudů ČSSR, o němž se pojednává dále.

V praxi spornou otázku, zda výše uvedené stanovisko o účasti zaměstnance na projednání podle § 12 platí jen v případě, kdy podnik projednal výši škody se závodním výborem ROH a se zaměstnancem současně, anebo i v případě, když takovéto projednání výše škody se uskuteční postupně se závodním výborem ROH a potom se zaměstnancem, vyřešil Nejvyšší soud ve svém rozh. č. 4 Cz 42/60, uveř. pod č. 5/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR tak, že připustil jen výjimečně projednání náhrady škody postupně se závodním výborem ROH a poté se zaměstnancem a zásadně trval na současném projednání náhrady škody se závodním výborem ROH a zaměstnancem, jakož i vedením podniku.

K odůvodnění tohoto stanoviska bylo uvedeno:

Smyslem ustanovení § § 12 a 13 zák. č. 71/1958 Sb. je, aby bylo umožněno zaměstnanci vyjádřit své stanovisko, obhájit je a osvětlit příčiny vzniku škody, dále zabránit soudním sporům docílením uznání důvodného závazku ze strany zaměstnance. Význam součinnosti odborové organizace spočívá na jedné straně v ochraně socialistického majetku, avšak na druhé straně též v ochraně zaměstnance před neuváženým smírem a zejména ve výchovné stránce jejího působení.

Má-li být účel zákona splněn, je žádoucí, aby vedení podnik projednalo výši náhrady škody se závodním výborem a se zaměstnancem současně. V takovém případě lze totiž nejlépe a nejúsporněji splnit výchovný cíl zákona, objasnit příčiny způsobené škody a docílit uznání závazku zaměstnancem. Mohou však nastat situace, kdy k takovému současnému projednání nedojde. I když proto z uvedených důvodů mělo by být pravidlem současné projednání výše náhrady škody, nelze ze zákona dovodit požadavek takového současného projednání. Nutno proto zastávat názor, že postačí, když takové projednání výše škody se uskuteční postupně se závodním výborem ROH a poté se zaměstnancem. Za účelem projednání mezi podnikem a zaměstnancem se ovšem vyžaduje, aby zaměstnanci byla podnikem dána reálná možnost se projednání zúčastnit (pozvání k projednání podle § 12).

Pokud jde o požadavek, aby zaměstnanci byla dána možnost zúčastnit se projednání výše náhrady škody v závodním výboru ROH, není právem ani povinností podniku, aby činil opatření k zajištění řádného projednání škody v závodním výboru ROH. Bylo by to zasahováním do pravomoci odborové organizace, které přísluší v zájmu dodržení zásad odborářské demokracie zajistit účast svého člena na schůzi závodního výboru ROH. Jde tu ve smyslu čl. 2 písm. f) stanov ROH o uplatnění práva člena ROH žádat o osobní účast v případech, kde základní organizace rozhoduje o jeho činnosti nebo chování. Jde tedy o právo člena ROH a nikoli o povinnost podniku vytvářet podmínky proto, aby zaměstnanec jako člen ROH mohl uvedené právo uplatnit.

Nemůže proto tvořit překážku úspěšného uplatnění nároku z náhrady škody podnikem vůči zaměstnanci, nebyl-li tento závodním výborem ROH na schůzi k projednání výše náhrady pozván. Postačí, jestliže došlo v případě postupného projednání k určení výše škody po projednání mezi podnikem a zaměstnancem (za předpokladu, že zaměstnanec byl k tomuto projednání podnikem aspoň pozván) a mezi podnikem a závodním výborem ROH (bez ohledu na to, zda zaměstnanec byl či nebyl závodním výborem ROH k projednání pozván). Jestliže závodní výbor ROH opomenul zaměstnance pozvat k projednání výše škody, nelze již proto žalobu podniku odmítnout podle § 57 odst. 1 písm. b) o. s. ř.

4. Řízení podle § 12 s bývalými zaměstnanci; postup v případě, že v podniku není závodní výbor ROH:

Projednání výše náhrady škody podle § 12 je – jak bylo uvedeno shora sub 1. – obligatorní a je procesním předpokladem pro zahájení soudního sporu. Proto postup předepsaný v § 12 je nutno zachovat i v případě, že škodu způsobil zaměstnanec, s nímž byl již v době uplatnění nároku pracovní poměr zrušen. Účelem ustanovení § 12 je předejít soudním sporům tím, že věc bude vyřízena mimosoudně. Důvod tohoto způsobu řešení spočívá ve zvláštní povaze poměru, z něhož škoda vznikla. Tím, že v době uplatnění nároku pracovní poměr mezi poškozeným a škůdcem už neexistuje, se nic nezměnilo na specifichosti nároku dané poměrem, za jehož trvání nárok vznikl. Nadto citované ustanovení zajišťuje i kontrolu postupu podniku odborovou organizací při určení výše náhrady škody a tím i ochranu zaměstnance, jíž by byl zbaven, kdyby se podnik mohl po zániku pracovního poměru domáhat náhrady bez předchozího projednání věci podle § 12.

Výše náhrady škody se v tomto případě projedná podle § 12 se závodním výborem zřízeným u bývalého zaměstnavatele, jemuž byla škoda zaměstnancem způsobena. Tento závodní výbor zná totiž okolnosti, za kterých ke škodě došlo a může také posoudit odůvodněnost a přiměřenost uplatněných nároků a dát tak nejen oprávněným požadavkům poškozeného plnou podporu, ale vést také

zaměstnance přesvědčováním k tomu, aby oprávněné nároky uspokojil mimosoudně.

V těch případech, kdy závodní výbor ROH ustanovený u bývalého zaměstnavatele již neexistuje (např. podnik zanikl likvidací), řízení podle § 12 neodpadá; k projednání podle § 12 dojde s přísl. místní organizací ROH, příp. jejím místním výborem (srov. čl. 3 usnesení IV. všeodborového sjezdu, zák. č. 37/1959 Sb.); pokud snad nebyly ještě ustanoveny, řízení podle § 12 odpadá. Obdobná situace je v případech, kdy závodní výbor ROH v podniku vůbec není (např. pro zaměstnance závodu nebyl závodní výbor ROH ustaven, tj. jde-li o zaměstnance v závodech, kde je sice ustavena základní organizace, ale počet jejich členů nedosahuje 20, takže se tam volí místo závodního výboru pouze závodní důvěrník).

5. Případy, kdy se řízení podle § 12 neprovádí:

a.) Řízení ve věcech zahájených podáním žaloby u soudu před účinností zák. č. 71/1958 Sb.:

Již ve stanovisku občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu č. 1 Ec 41/59, uveř. pod č. 34/59 Sbírky rozhodnutí čs. soudů bylo uvedeno, že ve věcech zahájených podáním žaloby u soudu již před účinností zákona č. 71/1958 Sb., tj. před 10. listopadem 1958, nelze trvat na požadavku, aby věc byla dříve projednána ve smyslu § 12 v podniku za účasti závodního výboru ROH a zaměstnancem.

K odůvodnění tohoto stanoviska bylo uvedeno:

Ustanovení § 12 o projednání náhrady škody se závodním výborem ROH a zaměstnancem je ustanovením procesním. Nejde však o ustanovení všeobecné povahy, které by se vztahovalo na všechny případy náhrady škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru, tj. na případy náhrady škody nastalé jak za účinnosti zákona č. 71/1958 Sb., tak i před jeho účinností, tedy za platnosti starých předpisů, ale jde o speciální procesní ustanovení, které má omezenou platnost pro nároky vyvozované ze zákona č. 71/1958 Sb.

Opačné stanovisko, podle něhož by ustanovení § 12 bylo třeba užít i tehdy, jde-li o náhradu škody, která byla uplatněna již podáním žaloby u soudu před účinností zákona č. 71/1958 Sb., by bylo v rozporu se zásadou hospodárnosti řízení a vedlo by v praxi k nesrovnalostem. Tak zejména u věcí zahájených a projednávaných odvolacím soudem by muselo být dosavadní řízení zrušeno a žaloba odmítnuta podle § 57 odst. 1 písm. b), čímž by docházelo ke zbytečným procesním tvrdostem a někdy i ke zmaru celého snad již provedeného řízení (event. důkazy znalcem). Tím by bylo zmařeno i splnění požadavku vyjádřeného v důvodové zprávě k § 12 cit. zák., že totiž otázky náhrady škody musí být řešeny rychle a bez zbytečných průtahů a že jen rychlé a správné řešení dává zaměstnanci jistotu v jeho hmotných zájmech.

Ve věcech zahájených podáním žaloby již před účinností zákona č. 71/1958 Sb., tj. před 10. listopadem 1958, nelze proto trvat na požadavku, aby věc byla dříve projednána ve smyslu § 12 v podniku za účasti závodního výboru ROH a zaměstnance. V těchto případech účel zákona, omezit spory o náhradu škody a zkrátit jejich projednání, již ani nelze dobře aplikovat (Srov. i rozhodnutí č. 22/1959 Sbírky rozhodnutí čs. soudů, které předpokládá, že řízení podle § 12 není ve shora uvedených případech třeba provádět).

b.) Uplatnění nároku na novou úpravu srážek podle § 15:

Také v případě uplatnění nároku na novou úpravu srážek podle § 15 není třeba provádět řízení podle § 12:

Zákon č. 71/1958 Sb. nestanoví totiž v případě uplatnění nároku na novou úpravu srážek podle § 15

podobný postup jako v § 12 pro určení výše náhrady škody. Nová úprava srážek ze mzdy odůvodňovaná podstatnou změnou poměrů, které byly rozhodující pro stanovení jejich výše, je však nepochybně důležitou věcí, která má být podle čl. 4 písm. h) usnesení IV. všeodborového sjezdu (zák. č. 37/1959 Sb.) projednána se závodním výborem ROH. Nebyla-li však otázka nové úpravy srážek podle § 15 projednána předem se závodním výborem ROH, není tato nová úprava neplatná (§ 36 obč. zák.). Opomíjení závodního výboru ROH v tomto případě bude jen důvodem k postupu podle čl. 23 usnesení IV. všeodborového sjezdu (zák. č. 37/1959 Sb.).

Soudní uplatnění nároku na novou úpravu srážek podle § 15 se bude dít žalobou podle hlavy XI. druhé části občanského soudního řádu (§ 404 odst. 1 o. s. ř.), neboť věc nepatří do žádné z předchozích hlav druhé části a podle ustanovení první části ji projednat nelze, poněvadž nejde ani o případ § 404 odst. 2 o. s. ř.

Žaloba podniku bude znít na povinnost žalovaného zaměstnance trpět provádění vyšších srážek, žaloba zaměstnance pak na povinnost žalovaného podniku zdržet se provádění srážek nad míru žalobcem požadovanou. Jde tedy v obou případech o žalobu na plnění. Rozsah požadovaného zvýšení, resp. snížení srážek musí být v žalobní žádosti přesně určen (§ 405 o. s. ř.), soud ovšem může uznat na menší zvýšení, resp. snížení, než bylo navrženo, a v rozdílu pak žalobu zamítnout.

c.) Uplatnění nároku na úroky z prodlení z pohledávek na náhradu škody podle zák. č. 71/1958 Sb.:

Uplatňuje-li podnik žalobou proti svému zaměstnanci dodatečně zaplacení úroků z prodlení z pohledávky na náhradu škody podle zák. č. 71/1958 Sb., není nutné již projednání podle § 12. Nejde tu již o nárok, který by byl upraven zák. č. 71/1958 Sb., nýbrž o nárok občanskoprávní, pro nějž platí obecná úprava daná pro případ, že dlužník je v prodlení se splněním svého závazku (srov. nař. č. 37/1955 Sb., srov. i § 253 odst. 1 věta druhá, § 255 obč. zák.); (srov. i část IV. bod 5. referátu).

d.) Náhrada škody způsobena zaměstnancem podniku úmyslně nebo v opilosti: 52)

Občanskoprávní kolegium Nejvyššího soudu došlo ve stanovisku č. 1 Ec 99/59, uveř. pod č. 1/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů k závěru, že ustanovení § 12 se vztahuje na všechny případy náhrady škod způsobených zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru, tedy i na případy škod způsobených úmyslně nebo v opilosti.

O správnosti tohoto stanoviska, jež vycházelo z všeobecné tendence pracovně právního zákonodárství sledující zajištění účasti odborové organizace na řádném postupu a rozhodnutí ve věci a posílení autority odborové organizace, vznikly pochybnosti, a to zejména i vzhledem k poznatkům, vyplývajícím z aplikace zákona v praxi.

V poslední době pak trestní kolegium Nejvyššího soudu zaujalo pod Tp 20/61 stanovisko, že jde-li o způsobení škody trestným činem úmyslným nebo v opilosti, není podmínkou rozhodnutí soudu o nároku poškozeného projednání náhrady škody podle ust. § 12 zák. č. 71/1958 Sb. Výslovně se v tomto stanovisku uvádí, že stanovisko zaujaté občanskoprávním kolegiem nelze pro adhezní řízení uplatňovat.

Za tohoto stavu věci zabýval se Nejvyšší soud tím, zda má být setrváno na původním stanovisku nebo zda má dojít k jeho změně.

Při úvaze v tomto směru bylo nutno především vycházet z toho, že podle ustanovení § 16 odst. 1 zák. č. 71/1958 Sb. způsobí-li zaměstnanec škodu úmyslně nebo v opilosti, odpovídá za ni podle občanského zákoníku.

Ustanovení § 12 je v zákoně samém také umístěno v oddíle prvním zákona, který upravuje otázku

náhrady škody zaměstnancem způsobené při výkonu zaměstnání z nedbalosti.

Ustanovení § 12, jak bylo již ve stanovisku občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu č. 1 Ec 41/59, uveř. pod č. 34/59 Sbírky rozhodnutí čs. soudů a č. 1 Ec 99/59, uveř. pod č. 1/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů dovozeno, je ustanovením procesním. Z této jeho povahy vyplývá, že je prostředkem směřujícím k prosazení a zajištění hmotně právních ustanovení zákona č. 71/1958 Sb., podle něhož se však neposuzuje škoda způsobená zaměstnancem úmyslně nebo v opilosti.

Nejzákladnějším smyslem tohoto ustanovení je tu určení výše náhrady škody, a to v souladu se zásadami zák. č. 71/1958 Sb. O takové určení výše náhrady škody, při němž by mělo být postupováno podle zásad zák. č. 71/1958 Sb. nejde tehdy, jestliže se nárok na náhradu škody dovozuje z jednání úmyslného nebo spáchaného v opilosti.

Skutečnost pak, zda i v případě úmyslně způsobené škody, resp. škody způsobené v opilosti, jde o pracovně právní věc či nikoliv, není z hlediska nutnosti zachování postupu podle § 12 zákona rozhodující. I kdyby v případě takto způsobené škody šlo o „pracovně právní věc ve smyslu vyhl. č. 184/1959 Ú. l. a § 405 a) o. s. ř., neplyne z toho ještě závěr, že by tu musel být zachován postup podle § 12 zák. č. 71/1958 Sb. Ani z ustanovení § 405 a) o. s. ř. ani z vyhlášky č. 184/1959 Ú. l. nelze také pro opačný závěr najít dostatečného podkladu.

Ze zákona nelze tedy vzhledem k tomu, co bylo řečeno, dovodit, že by projednání podle § 12 zák. č. 71/1958 Sb. bylo procesním předpokladem pro rozhodování o nároku na náhradu škody způsobené zaměstnancem v případě, kdy jde o škodu způsobenou úmyslně nebo v opilosti.

Vzhledem k tomu však, že závodní výbor by měl mít možnost i u těchto škod zjednat si co nejúplnější informace o stavu věci, aby mohl působit k zamezení podobných škod v budoucnosti, případně i k uznání nároku zaměstnancem, lze doporučit, aby i v těchto případech vedení podniku věc se závodním výborem ROH projednalo.

6. Důkaz o projednání náhrady škody podle § 12:

Dokazování o tom, že náhrada škody byla projednána podle § 12 (má se na mysli současné projednání vedení podniku se závodním výborem ROH a zaměstnancem, které je pravidlem), lze provést všemi důkazními prostředky podle občanského soudního řádu (srov. § § 88 a násl. o. s. ř.), zejména vyžádáním zápisu o schůzi závodního výboru ROH nebo potvrzením závodního výboru ROH o projednání věci podle § 12, případně výsledkem členů závodního výboru ROH jako svědků. Přitom soud zkoumá zejména, zda vedení podniku bylo při jednání zastoupeno, zda náhrada škody byla projednána v závodním výboru ROH jako v kolektivním orgánu (nestačí projednání v komisi závodního výboru ROH) a zda zaměstnanci byla poskytnuta ze strany podniku příležitost projednání (tj. projednání současného) náhrady škody se zúčastnit (srov. bod 3. shora).

7. Vztah ustanovení § 12 k rozhodčímu řízení podle vyhl. č. 184/1959 Ú. l.:

Jde tu prakticky o otázku, zda rozhodčímu řízení musí předcházet řízení podle § 12 zák. č. 71/1958 Sb. /53/

K této otázce se uvádí:

Projednání náhrady škody podle § 12 cit. zák. na jedné straně a rozhodčí řízení na druhé straně má navzájem rozličnou povahu a závodní výbor v nich vystupuje v různých funkcích. Projednání podle § 12 cit. zák. má za účel určit výši náhrady, kterou chce podnik po zaměstnanci požadovat, čili má za účel určit výši požadavku ze strany podniku. Účast závodního výboru na tomto určení představuje účast závodního výboru na správě závodu v rámci pravomoci závodního výboru zúčastnit se na

vyřizování významných věcí podniku (srov. usnesení IV. všeodborového sjezdu, zákon č. 37/1959 Sb.). Určení výše požadavku závodu je pak předpokladem pro vznik případného sporu mezi závodem a zaměstnancem a tím i předpokladem pro rozhodčí řízení, v němž závodní výbor má spor rozhodnout. Zde závodní výbor již nevystupuje jako orgán zúčastněný na správě (vedení) závodu, nýbrž jako společenský orgán rozhodující pracovní spor místo soudu, při čemž v této funkci může přirozeně přezkoumávat a popř. i revidovat svoje vlastní stanovisko, které v řízení podle § 12 cit. zák. zaujal jako společenský orgán zúčastněný na správě (vedení) závodu.

I když však z vyhl. č. 184/1959 Ú. l. samotné, zejména také z jejich přechodných a závěrečných ustanovení neplyne, že by ust. § 12 zák. č. 71/1958 Sb. bylo derogováno, nelze trvat na stanovisku, že soud, jemuž byla věc předložena pro bezvýslednost rozhodčího řízení, musí zkoumat, zda bylo učiněno zadost požadavku předchozího řízení podle § 12 zák. č. 71/1958 Sb. a v případě, že nebyl splněn tento požadavek že musí žalobu odmítnout. 54) Uplatňování tohoto stanoviska v praxi by znamenalo prodlužování délky řízení, a to v neprospěch pracujících. Rozhodčí orgán, jímž je závodní výbor ROH (případně dílenský výbor ROH), je povinen při projednávání uplatněného nároku v rozhodčím řízení zjistit všechny skutkové okolnosti a na jejich základě rozhodnout (srov. např. § 6 odst. 1 vyhl. č. 184/1959 Ú. l.). V celém řízení se musí také účinně snažit o to, aby spor byl vyřešen smírnou cestou (§ 8 cit. vyhl.). Jestliže vzdor tomu řízení zůstane bezvýsledné a věc bude předložena soudu, stěží lze očekávat, že by nové projednání v závodním výboru ROH, který prováděl rozhodčí řízení, vedlo k jiným výsledkům. Pokud tedy rozhodčí řízení zůstane bezvýsledným, je účelné, aby soud rozhodl bez toho, že by předcházelo řízení podle § 12 zák. č. 71/1958 Sb., když účelu sledovaného těmito ustanoveními bylo provedením rozhodčího řízení dosaženo (Srov. závěry občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu Cp 69/91, uveř. pod č. 62/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR).

8. Vliv zahájení řízení podle § 12 na promlčení:

Podle § 12 vedení podniku výši náhrady škody po jejím projednání se závodním výborem odborového svazu a zaměstnancem oznámí zaměstnanci, a to nejpozději do jednoho měsíce ode dne, kdy zjistilo škodu a osobu, která škodu způsobila. Tato jednoměsíční lhůta je sice podle důvodové zprávy lhůtou pořádkovou, avšak její účinky se projevují v běhu promlčecí doby, a to tím způsobem, že promlčecí lhůta k uplatnění nároku na náhradu škody počíná běžet dnem následujícím po dni, kdy vedení podniku výši náhrady škody určilo (§ 12), nejpozději však uplynutím jednoho měsíce od okamžiku, kdy vedení podniku zjistilo škodu a osobu, která za ni odpovídá.

Počátek běhu jednoměsíční lhůty podle § 12 navazuje totiž těsně na okamžik, kdy vedení podniku by jinak mohlo (kdyby totiž nebylo právě ustanovení § 12) domáhat se svého nároku u soudu. Takovémuto postupu ovšem brání ustanovení § 12 [§ 57 odst. 1 písm. b) o. s. ř.] a proto podnik může své právo u soudu uplatnit žalobou po prvé (§ 89 obč. zák.) teprve tehdy, až výši náhrady škody určil (§ 12 cit. zák.). S ohledem na to, že v okamžiku, kdy začíná jednoměsíční lhůta běžet, má vedení podniku všechny předpoklady pro určení výše náhrady škody (zná totiž jak výši škody, tak i škůdce) a nebrání mu tedy nic v tomto postupu, projevuje se význam této lhůty právě v tom, že promlčení počíná běžet nejpozději jejím uplynutím (srov. stanovisko OK Nejvyššího soudu č. 1 Ec 41/59, uveř. pod č. 34/59 Sb. rozhodnutí čs. soudů).

V závěru výkladu § 12 je třeba upozornit na to, že postup podle 12 nutno zachovat ovšem jen v tom případě, kdy škoda byla způsobena podniku zaměstnancem při výkonu zaměstnání, a to porušením závazku z pracovního poměru (srov. rozhodnutí č. 16/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR).

VIII.

Promlčení nároků na náhradu škody z pracovního poměru:

Pohledávky podniku na náhradu škody proti zaměstnanci podle zák. č. 71/1958 Sb. jsou zcizitelnými právy socialistických právnických osob (srov. § 97 obč. zák., podle něhož se nepromlčují jen nezcizitelná práva socialistických právnických osob) a jsou proto podrobeny promlčení podle obč. zák. 55)

Desetiletá promlčecí lhůta podle § 91 odst. 2 obč. zák. je praktická v případech uznání závazku podle § 13 zák. č. 71/1958 Sb., jehož hmotněprávní podmínkou je projednání s příslušným orgánem odborového svazu a písemná forma uznávacího projevu. Písemná forma je nejen podmínkou platnosti uznání závazku zaměstnancem podle zákona č. 71/1958 Sb. ale je současně také podmínkou toho, aby toto uznání mělo z hlediska promlčení účinky podle § 98 obč. zák., to znamená, aby zakládalo začátek běhu promlčecí doby. K založení účinků podle § 98 obč. zák. je však třeba uznání bezvýhradné. Závazek nelze totiž uznat s výhradou, tj. buď tak, že si zaměstnanec vyhradí určité námitky proti pohledávce zaměstnavatele na náhradu škody nebo že si vyhradí, že zaplatí dluh takto vzniklý jiným způsobem, než jak to požaduje zaměstnavatel. Takto formulované uznání nemá účinků, jaké má na mysli ust. § 98 obč. zák.; týká-li se jen doby placení, jde o uznání bez výhrady.

V této souvislosti se uvádí, že uznání závazku zaměstnancem ve výši určené zaměstnavatelem po projednání s přísl. orgánem odborového svazu má zpravidla povahu narovnání podle § 322 obč. zák.

Závazky k náhradě škody podle zák. č. 71/1958 Sb. může zaměstnanec uznat opětovně (tedy několikrát za sebou) s účinkem podle § 98 obč. zák. I pro tyto závazky platí tedy zásada ražená ve stanovisku občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu k některým sporným otázkám, týkajícím se promlčení, uveřejněném pod č. 1/1961 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR.

S účinkem § 98 obč. zák. lze uznat i nároky na úhradu škody z pracovního poměru přiznané rozhodnutím soudu (resp. rozhodčího orgánu v řízení podle směrnic ÚRO č. 184/1959 Ú. l.), úřadu nebo orgánu veřejné správy (srov. rozh. č. 1/1961 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR). Zaměstnancem uznaný nárok může podnik v desetileté promlčecí době vymáhat žalobou (návrhem v rozhodčím řízení), přičemž po právní moci rozsudku (rozhodnutí rozhodčího orgánu), jímž bylo žalobě (návrhu) vyhověno, počne běžet nová promlčecí doba, a to desetiletá (§ § 98, 91 odst. 1 obč. zák.).

Z otázek týkajících se promlčení nároků na náhradu škody z pracovního poměru činí největší potíže otázka výkladu § 89 obč. zák., tj. otázka, od kdy začíná promlčecí doba pro nároky podle zák. č. 71/1958 Sb.:

Podle § 89 obč. zák. počíná promlčecí lhůta plynout od doby, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé. U náhrady škody, tedy i u škody podle zák. č. 71/1958 Sb., může být z povahy věci právo vykonáno od toho okamžiku, kdy se poškozenému stala známou škoda a škůdce tak, že poškozený byl s to podat žalobu řádně odůvodněnou nejen co do osoby škůdce, ale i co do druhu a rozsahu škody. Nestačí tedy, že se snad poškozený podnik vůbec dověděl, že mu byla způsobena nějaká škoda a kdo takovou škodu způsobil, a také nestačí, že se poškozený podnik při pečlivém postupu mohl o škodu dovědět. Pro počátek promlčecí doby není tedy rozhodné, kdy škoda vznikla, protože teprve vědomost poškozeného podniku o škodě a škůdci dává mu možnost vykonat své právo ve smyslu § § 89 a 97 obč. zák. S těmito zásadami lze běžně vystačit u celé řady nároků podle zák. č. 71/1958 Sb. Určité modifikace ze shora uvedené zásady platí zejména pro tyto případy:

1. Promlčení nároků na zaplacení manka:

U žalob na zaplacení manka není možné mít za to, že žaloba mohla být podána již dnem vykonání inventury, protože tu podnik ještě nezná její výsledek. Východiskem pro řešení otázky jsou tu předpisy o účetní evidenci. Vlád. nařízením č. 30/1958 Sb., kterým se stanoví zásady pro účetní

evidenci, bylo ministerstvo financí zmocněno k provedení tohoto nařízení (srov. § 31 cit. vl. nař.). To se stalo vyhláškou č. 102/1958 Ú. l. Podle § 82 cit. vyhl. inventarizační rozdíly se musí vyúčtovat do 10 dnů po ukončení inventarizace, vždy však ještě do roku, do něhož spadá den, ke kterému byla inventarizace provedena. MVO vydalo pak v rámci zmocnění daného cit. vyhl. min. fin. (§ 85) směrnice pro inventarizaci rozvahových položek v podnicích státního obchodu (směrnice č. 22 uveř. ve Věstníku MVO č. 7/1959). Podle bodu 48 cit. směrnic výsledky inventarizace musí být vyúčtovány do 30 dnů po skončení fyzické inventury, vždy však v roce, jehož se inventarizace týká. Citovaná ustanovení, která jsou povahy velící, udávají zároveň dobu, kdy mohlo být právo vykonáno po prvé, tedy zásadně 31. den po skončení fyzické inventury (v podnicích státního obchodu) a 11. den po ukončení inventarizace v podnicích ostatních, pokud ovšem není odchýlná úprava speciální v rámci zmocnění podle § 85 vyhl. č. 102/1958 Ú. l. Speciální úprava platí např. pro výrobní družstva podle směrnic ÚSVD poř. č. 40, uveřejněných ve Věstníku ÚSVD č. 7/1960 (Směrnice pro inventarizaci hospodářských prostředků ve výrobním družstevnictví), podle níž definitivní výsledek inventarizace (včetně sepsání inventarizačního zápisu) musí být zjištěn do 35 dnů ve skladech, provozovnách apod. a do 25 dnů v maloobchodních prodejnách a sběrnách, a to od skončení fyzické inventury. Běh promlčecí lhůty začíná tedy ve výrobním družstevnictví 36. dnem (ve skladech apod.), event. 26. dnem (v distribuční síti). Ve spotřebním družstevnictví platí směrnice ÚSSD pro inventarizaci hospodářských prostředků v organizacích spotřebního družstevnictví č. j. EO 80.200/1959. Ze srovnání bodů 110 d) a 160 cit. směrnic a bodu 448 Směrnic MVO č. 22/1959 Věstníku MVO vyplývá, že promlčecí doba u žalob na zaplacení manka ve spotřebních družstvech počíná běžet 36. den po ukončení inventury. MVO udává lhůtu pro vyúčtování vcelku 30 dnů, naproti tomu ÚSSD lhůtu dělí a dává 25 dnů (podle vyhl. min. fin. č. 102/1958 Ú. l.) na vyúčtování. Jinou dobu, než shora uvedenou nelze připustit, protože pak by záviselo jen na libovůli podniku, jak stanoví počátek promlčecí doby.

2. Promlčení regresních nároků podniků proti zaměstnancům jednajícím za podnik, kteří škodu zavinili:

U regresních žalob podniků proti zaměstnancům jednajícím za podnik, kteří škodu zavinili, byly pochybnosti v tom směru, zda promlčecí lhůta začíná běžet od doby, kdy ve sporu proti zaměstnanci, který odpovídá za škodu, bylo pravomocným rozsudkem vysloveno, že část škody snáší podnik podle § 3 odst. 2 anebo zda promlčecí lhůta začíná plynout už dříve, např. od doby, kdy podnik zjistil, kdo je škůdcem. Jde tu zejména o případy, kdy ve sporu o zaplacení manka proti hmotně odpovědnému zaměstnanci bylo vysloveno spoluzavinění podniku a byla přiznána jen částečná náhrada.

Znalost osoby škůdce by sama o sobě nestačila a výklad zastávající toto stanovisko by ve svých důsledcích vedl k tomu, že by byly podávány žaloby bez dostatečného podkladu, při jejichž podání by byl žalobce nucen počítat s tím, že mu teprve výsledek dokazování poskytne potřebný podklad k úpravě žaloby co do rozsahu uplatněného nároku, příp. by byl nucen žalobu vzít zpět. To by vedlo k tomu, že by docházelo k zbytečnému podávání žalob. Proto také rozh. č. 48/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů se postavilo na stanovisko, že běh promlčecí lhůty v případě uplatňování regresních nároků je třeba určit zásadně tím okamžikem, kdy otázka odpovědnosti zaměstnance je zjištěna, to znamená, kdy je pravomocně rozhodnuto o povinnosti k náhradě škody, příp. kdy se podnik smírem k náhradě škody zaváže.

Tento stav nastane tehdy, když ve sporu proti hmotně odpovědné osobě bylo pravomocně rozhodnuto jak o existenci nároku, tak i o rozsahu nároku na náhradu škody proti této osobě. Jen při tomto stanovisku lze zajistit, aby nebyla vydávána rozhodnutí, která by si navzájem odporovala.

Jde tu o případy, kdy porušení povinností ze strany vedení podniku vyjde najevo až v důsledku obrany hmotně odpovědného zaměstnance, který se může podle § 4 zprostit odpovědnosti, jestliže prokáže, že schodek vznikl bez jeho zavinění, zejména tím, že vedení podniku nevytvořilo pracovní podmínky, které by umožnily správný výkon jeho povinností. Za této situace je stanovisko vyslovené

v rozhodnutí č. 48/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů vzhledem k okolnostem konkrétního případu správné.

Bezvýhradné přijetí zásady, podle níž promlčecí lhůta u regresních nároků začne plynout od pravomocného rozhodnutí vydaného proti hmotně odpovědnému zaměstnanci by však mělo vzápětí, že tam, kde z jakýchkoli důvodů by nedošlo k podání žaloby proti hmotně odpovědnému zaměstnanci (např. že hmotně odpovědný zaměstnanec zemřel jako nemajetný), by nezačala vůbec plynout promlčecí lhůta pro regresní žalobu, ačkoliv by bylo zřejmé, že za škodu odpovídá zaměstnanec (3 odst. 2).

Vzhledem k tomu je třeba zásady vyslovené v rozhodnutí č. 48/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů upřesnit dále tak, že v těch případech, kdy podnik nabyl podle objektivně poznatelných skutečností vědomosti o svém spoluzavinění – vedle vědomostí o vzniku škody a osobě škůdce – a mohl podat řádně odůvodněnou žalobu, a to nejen pokud jde o osobu škůdce, ale také pokud jde o druh a rozsah vzešlé škody, začíná běh promlčecí lhůty již od toho okamžiku, kdy podnik takto skutečně nabyl vědomosti o svém zavinění.

Pokud jde o regresní nároky proti zaměstnancům jednajícím za podnik, je proto třeba přijmout obecnou zásadu, že běh promlčecí lhůty je třeba určit zásadně tím okamžikem, kdy podnik nabyl vědomosti o vzniku škody, osobě škůdce a svém spoluzavinění na vzniklé škodě tak, aby mohl žalobu proti zaměstnancům jednajícím za podnik řádně odůvodnit, a to nejen co do osoby škůdce, ale také co do druhu a rozsahu vzešlé škody; často tomu bude až tehdy, když je pravomocně rozhodnuto o povinnosti hmotně odpovědného zaměstnance k náhradě škody (kdy se zaměstnanec smírem k náhradě škody zaváže).

Toto stanovisko je v souladu s povinností podniku snášet škodu poměrně podle § 3 odst. 2 v případě, že byla způsobena také porušením povinností ze strany vedení podniku a požadovat náhradu škody, která podnik postihuje, na zaměstnanci, který ji zavinil, a je také v souladu s povinnostmi podniku s tím souvisejícími zkoumat při uplatnění nároků proti hmotně odpovědnému zaměstnanci příčiny vzniku škody a zjišťovat, zda zaměstnanec, proti němuž chce uplatnit nárok na náhradu škody, odpovídá skutečně za celou škodu, anebo zda tu není i zavinění podniku.

V této souvislosti je třeba uvést, že Nejvyšší soud už ve svém stanovisku 1 Ec 99/59 uveřejněném pod č. 1/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů, vyslovil zásadu, že je možno v jedné žalobě uplatnit nárok na náhradu škody proti hmotně odpovědnému zaměstnanci a současně i nárok proti zaměstnanci jednajícímu za podnik, který škodu spoluzavinil [srov. rozh. č. 57/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů i rozhodnutí č. 51/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR; srov. i instrukce min. zdrav. poř. č. 63/1959 Věstníku min. zdrav., podle nichž v případě, kdy podnik škodu spoluzavinil a má ji nést poměrně (§ 3 odst. 2), musí podnik podíl na něho připadající odpočíst dříve, nežli bude zbývající část požadovat od osoby odpovědné].

K případům, kdy výklad § 89 obč. zák. činí při stanovení počátku běhu promlčecí lhůty potíže, patří i promlčení nároků na náhradu škody vzniklé zaplacením pokuty (event. čtyřnásobku evidenční ceny) za včas nevrácené obaly. O této otázce bylo pojednáno v části IV.) bodu 3. referátu, na které se v tomto směru odkazuje.

Spornou otázku, kdy jde o „domáhání se nároku“ a „náležité pokračování“ v uplatnění nároku podle § 97 obč. zák., vyřešil Nejvyšší soud ve svém stanovisku č. 1 Ec 16/58, uveřejněném ve „Výběru“ pod č. 13/59, kde uvedl:

Domáhání se nároku podle § 97 obč. zák. je uplatnění nároku žalobou na soudě, a to buď v řízení

občanskoprávním (§ 404 odst. 1 o. s. ř.), resp. před rozhodčím orgánem podle vyhlášky č. 184/1959 Ú. l., anebo v řízení trestním podle § 164 tr. ř., přičemž podmínkou je, že se v řízení náležitě pokračuje. Nestačí uplatnění nároku u veřejné bezpečnosti nebo u prokuratury. Byl-li nárok uplatněn u soudu v trestním řízení, je od okamžiku, kdy oprávněný požádal o přiznání nároku v trestním řízení, promlčení přerušeno podle obč. zák. Odkáže-li trestní soud poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, musí oprávněný svůj nárok uplatnit u občanskoprávního soudu ve lhůtě, která se v konkrétním případě zdá přiměřenou, takže je možno mít za to, že oprávněný v uplatňování nároku náležitě pokračuje. Jde tedy vždy o posouzení okolností konkrétního případu jako při klidu řízení.

3. Promlčení úroků z prodlení z pohledávek podle zák. č. 71/1958 Sb.:

Již v části IV. referátu bylo uvedeno, že podniky jsou oprávněny požadovat na zaměstnancích způsobivších škodu podle zák. č. 71/1958 Sb. (včetně mank) zákonné 5 % úroky z prodlení podle § 1 nař. č. 37/1955 Sb. (srov. čl. 28, 39 vyhl. č. 205/1958 Ú. l.), a to z částky, kterou je povinen zaměstnanec podniku nahradit. V cit. části referátu byla také vyřešena otázka, od kdy je zaměstnanec povinen platit úroky z prodlení.

V této části zbývá vyřešit otázky, týkající se promlčení úroků.

Pokud jde o promlčení úroků, zaujal Nejvyšší soud stanovisko v otázce promlčení úroků všeobecně již pod č. Ec 1117/55. Z tohoto stanoviska dá se vyvodit pro otázky úroků z pohledávek podle zák. č. 71/1958 Sb., že úroky již splatné a zaměstnancem uznané, které mají povahu kapitálu, se promlčují v deseti letech; úroky dospívající v budoucnu po tom, co došlo k jejich uznání zaměstnancem, podléhají tříleté promlčecí lhůtě (§ 91 odst. 2 věta druhá obč. zák.).

Pokud jde o promlčení úroků přiznaných rozhodnutím soudu (rozhodčího orgánu), úřadu nebo orgánu státní správy, nutno také rozlišovat, zda jde o úroky již dospělé nebo o úroky dospívající v budoucnu po vynesení rozhodnutí.

Úroky, které dospěly do vynesení rozhodnutí, se promlčují s jistinou v deseti letech. Jde zde o akcesorium hlavní pohledávky, která není pohledávkou plnění se opětujičích.

Úroky dospívající v budoucnu po vynesení rozhodnutí mají povahu opětujičích se plnění – a také jen proto s ohledem na ustanovení § 150 odst. 2 o. s. ř. mohou být přisouzeny do budoucna. Jako opětujičích se plnění ve smyslu ustanovení § 91 odst. 2 obč. zák. podléhají tříleté promlčecí lhůtě.

K úplnosti se upozorňuje na stanovisko Nejvyššího soudu v otázce vlivu podání návrhu na povolení exekuce na promlčení (účinky podle § 97 obč. zák., tj. stavění promlčení) (srov. rozh. č. 1/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR).

Nárok na náhradu škody cizího podniku proti zaměstnavatelskému podniku, jehož zaměstnanec škodu způsobil (srov. část V. bod 1. referátu), zaniká prekluzí podle § 82 zák. č. 69/1958 Sb. (srov. i § 83).

IX.

Speciální úpravy náhrady škody, obdobné úpravě podle zák. č. 71/1958 Sb.:

1. Členové JZD:

Zákon č. 53/1954 Sb. /56/ se nevztahuje na jednotná zemědělská družstva, jejichž právní poměry jsou upraveny zvláštními předpisy (zejména zákonem č. 49/1959 Sb. a dalšími, především pak vzorovými stanovami, publikovanými pod č. 49/1961 Sb.).

Z těchto předpisů plyne, že i když mezi členem a jednotným zemědělským družstvem nevzniká pracovní poměr, je tu analogie mezi pracovními vztahy v členském poměru a pracovním poměrem, a to právě vedlo zákonodárce k tomu, že náhradu škody, kterou způsobil družstevník z nedbalosti družstvu v souvislosti s plněním členských povinností, upravil obdobně jako náhradu škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru.

Ustanoveními § § 40-46 zákona č. 49/1959 Sb. o jednotných zemědělských družstvech byla zavedena nová instituce zemědělsko-družstevně právní odpovědnosti družstevníků za škodu, kterou způsobili z nedbalosti družstvu v souvislosti s plněním členských povinností. Jde tu o speciální úpravu, provedenou po vzoru úpravy podle zák. č. 71/1958 Sb., v podstatě s těmito odchylkami: Výše náhrady nesmí přesáhnout u jednotlivého družstevníka částku rovnající se polovině jeho ročního příjmu z družstva za poslední rok před zjištěním škody (§ 41 odst. 3). Náhrada škody může být při nepatrné míře zavinění prominuta (§ 41 odst. 4). Výši náhrady škody určuje a o snížení, popřípadě prominutí náhrady škody rozhoduje členská schůze (§ 42 odst. 1, věta první).

Jde-li o snížení nebo prominutí přesahující částku 500 Kčs, je třeba souhlasu výkonného orgánu okresního národního výboru (§ 42 odst. 1, věta druhá).

Podle této speciální úpravy rozhoduje podle § 42 odst. 1 – na rozdíl od zák. č. 71/1958 Sb. (§ 12) – o výši náhrady škody, o jejím snížení a prominutí členská schůze. Zákon tu plně respektuje, že jde o kolektivní hospodářství, v němž především sami členové družstva rozhodují o dispozici s produkty a majetkem družstva řídíce se stanovami a dbajíce celospolečenských zájmů.

Proto také projednávání náhrady škody členskou schůzí podle § 42 odst. 1 je procesním předpokladem uplatnění nároku před soudem [§ 57 odst. 1 písm. b) o. s. ř.]. Platí tu tedy o postupu soudů v případě, že nedošlo k projednání členskou schůzí podle § 42 odst. 1 cit. zák. to, co bylo uvedeno k výkladu § 12 zák. č. 71/1958 Sb. v části VII. Vliv nezachování postupu předepsaného v cit. ustanovení na soudní řízení se tedy projeví v tom, že soud odmítne žalobu podle § 57 odst. 1 písm. b) o. s. ř.; před tím však se pokusí tento nedostatek odstranit (§ § 1, 45 o. s. ř.) v rámci přípravy ústního jednání.

Ustanovení § 42 odst. 1 cit. zák., které svěřuje rozhodování o výši náhrady škody, o jejím snížení a prominutí do pravomoci členské schůze, založilo výlučnou pravomoc tohoto orgánu, a to ve vztahu k ostatním družstevním orgánům. Jestliže nedošlo k uznání závazku k náhradě škody družstevníkem podle rozhodnutí členské schůze, uplatní družstvo svůj nárok u soudu (§ 42/2, poslední věta).

Stanovisko, jaké zaujala členská schůze družstva v otázce určení výše náhrady škody a jejího snížení, popřípadě prominutí, může sice soudu dopomoci k správnému rozhodnutí, není však pro soud závazné.

Z toho plynou pro řešení dalších sporných otázek tyto závěry:

Rozhoduje-li o náhradě škody způsobené družstevníkem družstvu soud, a to na základě žaloby družstva podle § 42 odst. 2, podané proto, že nedošlo k uznání závazku k náhradě škody družstevníkem, není především soud vázán rozhodnutím členské schůze družstva v otázce, zda jde o škodu způsobenou nikoliv v souvislosti s plněním členských povinností (§ 40 odst. 1), resp. o škodu způsobenou úmyslně nebo v opilosti (§ 46). Dospěje-li k závěru, že škoda byla družstevníkem způsobena z nedbalosti v souvislosti s plněním členských povinností, rozhodne také sám o výši nároku, a to podle ustanovení § 41 odst. 3, 4, 5, § 45 odst. 3, 4.

Domáhá-li se však družstvo žalobou náhrady škody, kterou členská schůze posoudila podle podmínek § 40 odst. 1, soud však dospěje k závěru, že jde o škodu způsobenou nikoliv v souvislosti s členstvím,

resp. o škodu způsobenou úmyslně nebo v opilosti, nemůže sice přisoudit víc, než bylo uplatněno družstvem v žalobě, avšak podle § 7 o. s. ř. musí poučit družstvo, že rozhodnutí členské schůze nebrání tomu, aby družstvo žalobu rozšířilo. Pokud by tak družstvo neučinilo, upozorní soud na věc orgán pověřený státním vedením družstev (výkonný orgán ONV), resp. prokurátora, který může podle § 6 odst. 3 o. s. ř. podat samostatný návrh na přisouzení zbytku.

Soud není vázán rozhodnutím členské schůze ani v otázce určení výše náhrady škody, zejména v otázce snížení náhrady škody:

Shledá-li soud, že členská schůze družstva použila zmírňovacího práva v rozsahu nepřiměřeném se zřetelem na okolnosti konkrétního případu a na zákonem stanovená hlediska snížení náhrady škody, nemůže nad návrh účastníků přiznat vyšší náhradu škody, v rámci své povinnosti podle § 7 o. s. ř. upozorní však družstvo na tuto skutečnost a poučí je o možnosti rozšíření žaloby. I v tomto případě upozorní soud – pokud by družstvo setrvalo na původním žalobním návrhu – na věc orgán pověřený státním vedením družstev (případně prokurátora).

Shledá-li naproti tomu soud, že náhrada škody byla členskou schůzí snížena v menším rozsahu, než to odpovídá hlediskům uvedeným v § 41 odst. 5 a okolnostem konkrétního případu, může sám dále snížit náhradu škody družstvem jeho členskou schůzí již sníženou (srov. § 45 odst. 4, podle něhož může soud náhradu škody snížit i tam, kde družstevní orgán toto právo nemá; z toho plyne, že tím spíše může náhradu škody snížit ve větším rozsahu nežli členská schůze).

Ustanovení, podle něhož ke snížení nebo prominutí nad 500 Kčs je potřebný souhlas výkoného orgánu okresního národního výboru, váže jen JZD a nikoli soud.

Pokud jde o povinnost člena JZD platit úroky z prodlení z pohledávky na náhradu škody způsobené z nedbalosti v souvislosti s plněním členských povinností, platí to, co bylo řečeno v části IV., referátu o povinnosti zaměstnance platit úroky z prodlení s těmito odchylkami:

U člena JZD lze přistoupit ke srážkám z pracovního příjmu jakmile družstevník platně uznal svůj závazek; zvláštní dohodu o výši srážek zák. č. 49/1959 Sb. nepožaduje (na rozdíl od § 13 zák. č. 71/1958 Sb.). Pravidlem nicméně bude, že se družstvo s družstevníkem dohodne i o výši srážek; jinak platí za mlčky dohodnuté (§ 38 obč. zák.), že se nárok uspokojí srážkami z pracovního příjmu v mezích stanovených o exekuci na plat. Pokud se tedy tyto srážky provádějí ve výši buď výslovně nebo mlčky dohodnuté, není družstevník v prodlení a nemusí platit úroky z prodlení. Tato povinnost ho stihá tehdy, jestliže srážky provádět nelze (pro ztrátu členství).

Neuzná-li družstevník písemně svůj závazek nahradit škodu, uplatní JZD svůj nárok na náhradu škody před soudem. V takovém případě není družstvo při uspokojování svého nároku omezeno na pracovní příjem člena; může se na základě pravomocného soudního rozhodnutí uspokojit z jakéhokoliv zabavitelného majetku dlužníkovy. Bude tu také povinnost platit úroky z prodlení, a to ode dne, kdy výše náhrady škody byla dlužníkovi oznámena.

Ustanovení §§ 40-46 zák. č. 49/1959 Sb. platí ovšem jen v případech škody způsobené členem družstva. Jestliže škodu družstvu způsobil jeho zaměstnanec, nutno použít zák. č. 71/1958 Sb. v plném rozsahu. Půjde tu o ty z hlediska vzorových stanov výjimečné případy, kdy smějí být do pracovního poměru zaměstnaneckého přijati zaměstnanci do práce, které vyžadují zvláštních znalostí a odborné průpravy (agronom, účetní apod.) anebo dočasně zaměstnávány pracovní síly za mzdu tehdy, když členové družstva při plném pracovním využití nemohou samo včas vykonat špičkové práce anebo když se jedná o práce stavební, které není možno vykonat vlastními pracovními silami (čl. 15 odst. 2, 3 vzorových stanov).

Pokud došlo ke vzniku škody před vydáním zák. č. 49/1959 Sb., odkazuje se na stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu 1 Ec 99/59, uveřejněné pod č. 1/60 Sbírky rozh. čs. soudů, podle něhož se zák. č. 71/1958 Sb. na členy JZD nevztahuje.

2. Příslušníci ozbrojených sil v činné službě a příslušníci ozbrojených sborů z povolání v oboru ministerstva vnitra:

Podle ustanovení § 20 zák. č. 71/1958 Sb. se tento zákon nevztahuje na příslušníky ozbrojených sil v činné službě ani na příslušníky ozbrojených sborů z povolání v oboru ministerstva vnitra. Důvodová zpráva k zákonu č. 71/1958 Sb. vychází z ust. § 11 zák. č. 88/1952 Sb., o materiálním zabezpečení příslušníků ozbrojených sil. Cit. ustanovení v odstavci prvním uvádí, že za škodu, kterou způsobil státu příslušník ozbrojených sil na majetku ozbrojených sil, lze uložit náhradu podle předpisů, které vydá příslušný ministr a že o náhradě škody rozhoduje orgán, určený příslušným ministrem, přičemž rozhodnutí tohoto orgánu je vykonatelné soudní exekucí. Odst. 2 téhož paragrafu pak stanoví, že způsobil-li příslušník ozbrojených sil škodu trestným činem, rozhoduje o náhradě škody soud podle obecných předpisů.

Vzhledem ke zmocnění, které bylo ministrům národní obrany a vnitra dáno ustanovením § 11 zák. č. 88/1952 Sb. a s ohledem na znění § 20 zák. č. 71/1958 Sb., upravili oba ministři otázku náhrady škod způsobených na majetku ozbrojených sil a sborů jejich příslušníky vydáním speciálních předpisů. Na úseku MNO jde o rozkaz ministra národní obrany z 23. listopadu 1959, jímž se s účinností od 1. ledna 1960 vydává předpis „Řízení o náhradách škody“ s evidenční značkou Zákl.-3-3 a ruší se dosavadní předpis Fin-4-1. V oboru ministerstva vnitra jde o nařízení ministerstva vnitra z 1. srpna 1959, kterým se s účinností od 1. září 1959 vydává služební kniha „Předpis o náhradovém řízení“, MV-fin.-V-1 a ruší se dosavadní služební kniha MV-fin.-V-1.

Citované předpisy mají charakter obecných předpisů. V ust. § 11 odst. 2 zák. č. 88/1952 Sb. se dává oběma ministrům jednoznačné zmocnění upravit otázku náhradového řízení zvláštním předpisem. Protože zák. č. 88/1952 Sb. nezná jiné ustanovení, které by náhradové řízení upravovalo a zák. č. 71/1958 Sb. v § 20 vylučuje příslušníky ozbrojených sil a sborů z jeho působnosti a poněvadž ani jiná obecně závazná norma problematiku náhrady škod zaviněných příslušníky ozbrojených sil a sborů neupravuje, nutno předpisy RMNO Zákl.-3-3 a MV-fin.-V-1 považovat vzhledem k jejich vydání na základě zákonného zmocnění za obecné předpisy (srov. stanovisko vojenského kolegia Nejvyššího soudu z 30. srpna 1960 čj. Ntv 1/60-30, Sbírka pokynů NS-VK vojenským soudům, str. 261/268).

Podle předpisu Zákl.-3-3 platí zejména tyto zásady pro uplatňování nároků poškozených (vojenské správy či útvaru) na náhradu škody:

Čl. 51 vytyčuje zásady závazné pro příslušné velitele, kterými se řídí uplatňování nároků na náhradu škody. Jde především o zásadu, že škody, způsobené úmyslně a v opilství [písm. a)], musí být vojáky hrazeny v plné výši, včetně toho, co vojenské správě vznikem škody ušlo a že škody vzniklé z nedbalosti mimo rámec plnění služebních povinností [písm. b)] hradí voják v plné výši, ale již nikoliv to, co vojenské správě ušlo. Významná zásada, zakotvená v ustanovení písm. c) cit. článku stanoví, že způsobil-li voják škodu z nedbalosti při plnění služebních úkolů (povinností), nesmí výše náhrady přesáhnout v jednotlivém případě 2400 Kčs u mužstva a poddůstojníků základní služby (v záloze, na cvičení) a trojnásobek měsíčního služebního příjmu u ostatních vojáků v činné službě. Písm. d) čl. 51 Zákl.-3-3 pak podrobně uvádí možnost snížení nároku na náhradu škody vzhledem ke konkrétním okolnostem a stanoví maximální a minimální rozsah hmotné odpovědnosti při škodách, způsobených z nedbalosti při plnění služebních povinností. Posléze se v čl. 51 písm. e) stanoví, že za škodu způsobenou více vojáky se určuje výše náhrady škody pro každého vojáka zvlášť, podle míry jeho zavinění; upouští se tedy od zásady solidární odpovědnosti více viníků. Zmínky si zaslouží i čl. 61 a 63, které stanoví, že voják, který převzal odpovědnost za hodnoty svěřené k vyúčtování a za svěřené

předměty, je povinen nahradit skutečnou škodu, pokud za ni odpovídá, v plné výši.

Část B) předpisu Zákł.-3-3, která upravuje vymáhání náhrad za škody způsobené trestným činem, stanoví v čl. 68 až 77 způsob uplatňování nároku. Především je třeba poukázat na čl. 68, kterým je v předpise vyslovena zásada, zakotvená v § 11 odst. 2 zák. č. 88/1952 Sb., že totiž o náhradě škody, způsobené vojákem trestným činem, rozhoduje soud podle obecných předpisů. Čl. 69 ukládá, mimo jiné, příslušnému veliteli, aby nárok na náhradu škody, způsobené vojákem trestným činem, uplatnil u příslušného vojenského soudu, a to v rozsahu stanoveném v části A. hlavy II, předpisu Zákł.-3-3. V dalším pak tento článek blíže rozvádí povinnosti velitelů při zpracování přípisů, kterým uplatňuje u vojenského soudu nárok na náhradu škody, zejména klade důraz na odůvodnění, z jakých příčin je uplatňován snížený rozsah nároku.

Obdobné zásady obsahuje služební předpis min. vnitra (služební kniha MV-fin-V-1, § § 27-32 a § 63).

Také shora uvedené předpisy ministerstva národní obrany a ministerstva vnitra nutno vykládat v souladu se zásadami vyslovenými sub V. referátu (rozh. č. 46/60 sb. rozh. čs. soudů). Za škodu, kterou způsobil cizímu podniku nebo třetí osobě příslušník ozbrojených sil v činné službě nebo příslušník ozbrojených sborů z povolání v oboru ministerstva vnitra, odpovídá vždy Čsl. stát - vojenská správa, resp. Čsl. stát - ministerstvo vnitra. Tyto pak mohou uplatnit vůči svému příslušníkovi postih za podmínek a v rozsahu stanovených shora uvedenými speciálními předpisy.

V této souvislosti je třeba uvést, že shora citovaný předpis ministerstva vnitra má v tom směru výslovné ustanovení, podle něhož odpovědnost za takové škody převezme ministerstvo vnitra a vůči svému příslušníkovi uplatní postih jen za podmínek stanovených tímto předpisem. 57)

3. Žáci a studenti, pokud pracují ve výrobě:

Speciální úpravu náhrady škody způsobené žáky a studenty obsahuje vl. us. č. 106/1961 Sb., které upravilo náhradu škody způsobené žáky a studenty, pokud pracují ve výrobě v čl. 17 a 19. I tu jde - obdobně jako v případě sub 2. shora - o obecné závazné předpisy vydané na základě zákona č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělání (školský zákon).

Před vydáním vl. us. č. 106/1961 Sb. speciální úpravu náhrady škody způsobené žáky a studenty v přímé souvislosti s vyučováním, pokud jde o školy v resortu ministerstva zdravotnictví, obsahuje instrukce ministerstva zdravotnictví ze dne 24. května 1961 čj. OP-0701-25. dubna 1961, uveřejněná pod č. 30/1961 Věstníku ministerstva zdravotnictví (částka 11).

1) Srov. směrnice Ústředního svazu výrobních družstev ze dne 17. prosince 1958 pro uplatňování zákona o závazcích k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinnosti z pracovního poměru ve výrobním družstevnictví, poř. č. 179 Sbírky usnesení, směrnic a pokynů ÚSVD.

2) Srov. směrnice pléna Nejvyššího soudu Pls 2/60, uveřejněné pod č. 27/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů.

3) Srov. i § 4 odst. 2 vyhl. č. 165/1958 Ú. l., bod 64 vyhl. č. 125/1959 Ú. l.

4) Srov. např. § 6 odst. 1, § 8 odst. 1 písm. f), odst. 8, § 10 odst. 4 příkazu ministra vnitřního obchodu k provedení soupisu a nového ocenění zásob ke dni 23. dubna 1960.

5) Srov. důvodovou zprávu k § 5 a 10.

6) Zaměstnavatelova odpovědnost za věci zaměstnancovy uložené ve skříňce se tu posuzuje podle stanoviska občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu uveřejněného pod č. 77/1958 sb. rozh. čs. soudů.

7) Srov. rozh. č. 46/60 sb. rozh. čs. soudů.

8) Srov. rozh. č. 11/60 sb. rozh. čs. soudů.

9) Srov. vl. nař. č. 30/1958 Sb. bod 48 směrnic MVO č. 22 uveř. ve Věstníku MVO č. 7/1959.

10) Pokud jde o situaci před vydáním zákona č. 49/1959 Sb., odkazuje se na stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu 1 Ec 99/59 uveřejněné pod č. 1/60 sb. rozh. čs. soudů, podle něhož se zákon č. 71/1958 Sb. na členy JZD nevztahuje.

11) Pokud jde o stav před vydáním vl. usn. č. 106/1961 Sb., upozorňuje se na speciální úpravu náhrady škody způsobené žáky a studenty v přímé souvislosti s vyučováním, pokud jde o školy v resortu min. zdravotnictví, kterou obsahuje instrukce min. zdravotnictví ze dne 24. 5. 1951, čj. OP-0701-25. 4. 61, uveř. č. 30/1961 Věstníku min. zdravotnictví (částka 11).

12) Srov. zák. č. 37/1959 Sb.; srov. i vyhl. č. 184/1959 Ú. l.

13) Srov. zrušovací klauzuli k § 21 zák. č. 71/1958 Sb., již byla výslovně zrušena ustanovení § § 18, 23 až 25 vl. nař. č. 120/1950 Sb., tedy ta ustanovení, která upravovala povinnost státního zaměstnance k náhradě škody a řízení o náhradě škody; srov. i rozh. č. 96/1958 Sbírky rozhodnutí čs. soudů.

14) Srov. § 74 zák. č. 62/1961 Sb., podle něhož pro tyto volené funkcionáře platí předpisy platné pro zaměstnance státního aparátu, pokud zákon neupravuje jejich postavení jinak.

15) Na ně se vztahuje předpis „Řízení o náhradách škody“ s evidenční značkou Zákl.-3-3 (srov. část IX referátu).

16) Blíže k tomu srov. stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu 2 Ec 19/57, uveř. pod č. 26/58 Sb. rozhodnutí čs. soudů.

17) Srov. směrnice Ústředního svazu výrobních družstev ze dne 17. prosince 1958 pro uplatňování zákona o závazcích k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru ve výrobním družstevnictví, vydané podle § 48 odst. 2 zák. č. 53/1954 Sb.; srov. Sbírku usnesení, směrnic a pokynů Ústředního svazu výrobních družstev, poř. č. 179.

18) Srov. směrnice ÚSVD ze 17. prosince 1958, poř. č. 179 Sbírky usnesení, směrnic a pokynů ÚSVD; srov. i stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu 1 Ec 99/59, uveř. pod č. 1/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů.

19) Srov. i roz. č. 20/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů.

20) Srov. zejména výnos ministra spravedlnosti ze dne 3. dubna 1952, kterým se upravují právní poměry advokátů, č. 5617/51-IV/6, výnos ministra spravedlnosti ze dne 8. června 1953 č. 6373/53-SEF, kterým se nově upravují sazby odměn za práci advokátů.

21) Srov. § 18 odst. 1 zák. č. 114/1951 Sb., důvodovou zprávu k § 6 cit. zák., podle níž odměnou advokáta je plat od poradny a podle níž advokáti jsou - podobně jako zaměstnanci - podrobeni dani ze mzdy, dále § § 11, 12, 14 výnosu ministra spravedlnosti z 8. června 1953.

22) Srov. výnos ministra spravedlnosti z 11. června 1952, podle něhož podle obdoby směrnic o poskytování odlučného a příspěvku na úhradu stěhovacích výdajů třeba postupovat též v oboru advokacie při přijímání advokátů za členy advokátních poraden i nových zaměstnanců v advokacii.

23) Srov. směrnice pléna Nejvyššího soudu Pls 2/60, uveřejněné pod č. 27/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů.

24) Srov. § 5, §§ 1, 14, 16, 17 zák. č. 114/1951 Sb., čl. III, IV, VIII, IX, organizačního a pracovního řádu advokátních poraden, usnesení ÚAP č. 10/59.

25) Srov. stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu 1 Ec 99/59 uveř. pod. č. 1/60 Sbírky rozhodnutí čs. soudů.

26) Srov. rozhodnutí č. 9/61 Sbírky rozhodnutí čs. soudů, v němž se zastává - i když v souvislosti s řešením jiné otázky - zásada, že pomoc spoluzaměstnancům jako projev opravdové soudružské spolupráce je činností konanou ve prospěch podniku.

27) Srov. rozhodnutí č. 57/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, které řeší případ, kdy ke škodě došlo sice v pracovní době, avšak v přímé souvislosti s jednáním zaměstnance směřujícím k spáchání trestného činu.

28) Pokud jde o národní podniky a jiné hospodářské organizace srov. zejména §§ 7 odst. 2, 18 odst. 2, 19, 21, 22, 25 odst. 2 a 4 zák. č. 67/1958 Sb. ve znění vyhl. č. 68/1958 Sb.

29) Srov. např. § 4 odst. 9 výnosu ministerstva všeobecného strojírenství č. 1/1959, jímž byla zavedena nová mzdová soustava dělnická v tomto oboru.

30) Srov. v tom směru stanovisko Nejvyššího soudu uveřejněné pod č. 11/60 Rozhodnutí a stanovisek ve věcech občanskoprávních určených k zařazení do kartotéky krajských a okresních soudů („Výběr“).

31) Srov. v tom směru stanovisko Nejvyššího soudu uveřejněné pod č. 11/60 „Výběru“.

32) Srov. stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu 1 Ec 99/59 uveřejněného pod č. 1/60 Sbírky rozh. čs. soudů.

33) Srov. i rozh. č. 29/61 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR, kde se pojednává o tom, co je třeba považovat za jednotnou škodu v případě nároku podle zák. č. 71/1958 Sb.

34) Z výjimek, kdy tento souhlas nebude potřebný, budou přicházet v úvahu případy individuálního doporučení k uzavření této pracovní smlouvy podle § 2 odst. 1 zák. č. 70/1958 Sb. a § 4 odst. 2 vl. nař. č. 92/1958 Sb. a případy, kdy rozhodnutím výkonného orgánu národního výboru byla vyslovena povinnost přijmout pracovníka do zaměstnání podle § 5 odst. 2 věta druhá vl. nař. č. 92/1958 Sb.

35) Srov. stanovisko Ec 359/54, 1 Ec 86/56, rozhodnutí č. 34/59 Sbírky rozh. čs. soudů, stanovisko č. 14/59 a č. 24/60 uveřejněné ve „Výběru“.

36) Srov. výnosy ministra vnitřního obchodu č. 62/1958 a č. 21/1959 Věstníku MVO č. 33 z r. 1958 a č. 6 z r. 1959, kterými se v maloobchodních podnicích a skladech státního obchodu stanoví funkce, u nichž je pro jejich výkon nezbytné uzavření písemné smlouvy o převzetí hmotné odpovědnosti za hospodářské prostředky svěřené k vyúčtování, výnos ministerstva školství a kultury z 18. července 1959 Sb. instr. poř. č. 49, o stanovení funkcí, s nimiž je spojena hmotná odpovědnost podle § 4 odst. 4 zák. č. 71/1958 Sb., usnesení představenstva Ústředního svazu spotřebních družstev z 31.

července 1959 č. 111 Sb. usnesení, směrnic a pokynů ÚSSD z r. 1959, kterými se v organizacích spotřebního družstevnictví stanoví funkce, u nichž je pro jejich výkon nezbytné uzavření písemné smlouvy o převzetí hmotné odpovědnosti za hodnoty svěřené k vyúčtování, směrnice ministerstva energetiky a vodního hospodářství z 6. srpna 1959, č. 101, o stanovení funkcí v organizacích v oboru působnosti MEVH, u nichž je pro jejich výkon nezbytné uzavření písemné smlouvy o převzetí hmotné odpovědnosti za hospodářské prostředky svěřené k vyúčtování, výnos ministerstva zdravotnictví z 5. září 1959 č. 62 Věstníku MZ z r. 1959 o seznamu funkcí spojených s hmotnou odpovědností, opatření ministerstva dopravy z 3. května 1959, č. 9 Věstníku MD z r. 1959, o předpisování náhrady škod zaměstnancům, rozhodnutí ministerstva spojů z 22. července 1959 č. 34 Věstníku spojů z r. 1959, o hmotné odpovědnosti zaměstnance za škody způsobené porušením povinností z pracovního poměru.

37) Srov. již shora cit. výnos ministerstva vnitřního obchodu z března 1959 č. 62/1958 Věstníku MVO, kterým se ve velkoobchodních podnicích a skladech státního obchodu stanoví funkce, u nichž je pro výkon nezbytné uzavření písemné smlouvy o převzetí hmotné odpovědnosti za hospodářské prostředky svěřené k vyúčtování; ve spotřebním družstevnictví srov. usnesení představenstva ÚSSD ze dne 31. července 1959 č. 111/1959 SÚSP ÚSSD, jímž byly v organizacích spotřebního družstevnictví stanoveny veškeré funkce, pro jejichž výkon se vyžaduje uzavření písemné smlouvy o hmotné odpovědnosti; pro obor min. zdravotnictví srov. § 20 instrukce min. zdrav., poř. č. 63/1959 Věstníku min. zdrav.

38) V tom směru srov. směrnice Nejvyššího soudu uveřejněné pod č. 27/60 Sbírky rozh. čs. soudů.

39) Srov. v tom směru směrnice Nejvyššího soudu uveřejněné pod č. 27/60 Sbírky rozh. čs. soudů.

40) Srov. § 6 vyhl. min. vnitřního obchodu č. 165/1958 Ú. l., § § 75, 78 odst. 1 vyhl. min. fin. č. 102/1958 Ú. l., bod 6 směrnic MVO č. 22, publikovaných ve Věstníku MVO č. 7/1959 ve znění bodu 72 směrnic MVO č. 24, publikovaných ve Věstníku MVO č. 13/60, vyhl. č. 125/1959 Ú. l.

41) Tzv. účetní manka nevznikají jen nesprávným ohodnocením zásob, ale i jinak; zaměstnanec má možnost napadat správnost a prokazovat nesprávnost zápisů účetní evidence.

42) Srov. vyhl. č. 83/1958 Ú. l., o normách přirozených úbytků zboží ve státním a družstevním maloobchodě a v družstevním pohostinství; touto vyhláškou byly dosavadní tzv. normy mank zrušeny a zmocněno na úseku stát. obchodu MVO a na úseku družstevního obchodu ÚSSD zavádět normy přirozených úbytků zboží stanovené procentem z dosaženého obrátu provozovny; pro úsek státního obchodu je to výnos z 9. června 1958; pro úsek spotřebního družstevnictví stanovení norem přirozených úbytků se řídí směrnicemi ÚSSD č. 141/1958 SÚSP ÚSSD.

43) V r. 1953 (snížení cen ke dni 30. září 1953): usnesení strany a vlády ze dne 28. září 1953, vyhl. MVO č. 293/1953 Ú. l., vyhl. MVO č. 294/1953 Ú. l. (§ 4 zrušen vyhl. č. 382/1953 Ú. l.);

V r. 1954 (snížení cen ke dni 31. března 1954): usnesení strany a vlády ze dne 29. března 1954, vyhl. MVO č. 62/1954 Ú. l., vyhl. MVO č. 63/1954 Ú. l.;

V r. 1955 (snížení cen ke dni 31. března 1955): usnesení strany a vlády ze dne 29. března 1955, vyhl. MVO č. 46/1955 Ú. l., vyhl. MVO č. 47/1955 Ú. l. (§ 6 zrušen vyhl. č. 234/1955 Ú. l.);

V r. 1956 (snížení cen ke dni 31. března 1956): usnesení strany a vlády ze dne 30. března 1956, vyhl. MVO č. 60/1956 Ú. l., vyhl. MVO č. 61/1956 Ú. l., směrnice min. fin. č. 64/1956 Ú. l.;

V r. 1956 (snížení cen ke dni 2. prosince 1956): usnesení strany a vlády ze dne 29. listopadu 1956, vyhl. MVO č. 228/1956 Ú. l., vyhl. MVO č. 229/1956 Ú. l., směrnice min. fin. č. 230/1956 Ú. l.

44) Předpisy o základních podmínkách dodávky mají svůj právní základ v § § 192 a násl. zák. č. 69/1958 Sb. (srov. § 192 odst. 1 cit. zák., podle něhož dodavatelská ministerstva byla zmocněna vydat podle potřeby k provedení cit. zák. základní podmínky dodávek pro určité skupiny výrobků, prací nebo výkonů). Pokud jde o závaznost základních podmínek dodávky, srov. rozh. č. 44/61 Sbírky roz. a sdělení soudů ČSSR).

45) Srov. směrnice ÚSSD č. 13/60 SÚSP ÚSSD.

46) Srov. směrnice ÚSSD č. 13/60 SÚSP ÚSSD, o hospodaření s družstevním majetkem v organizacích spotřebního družstevnictví.

47) Srov. instrukci min. zdravotnictví poř. č. 63/1959 Věstníku min. zdravotnictví, podle níž na místa, s nimiž je spojena fyzická nebo administrativní péče o hospodářské prostředky, smí být ustanovovány pouze osoby spolehlivé a odborně způsobilé; ani v případech, v nichž platné předpisy (srov. oběžník min. vnitra poř. č. 124/1954 Sb. ob.) připouštějí zaměstnání soudně trestaných osob, nesmí být na takové místo ustanovována osoba odsouzená pro rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, ledaže by k tomu dal souhlas nadřízený orgán ze zvláštních důvodů.

48) Každá inventarizace, neskončí-li přebytkem, vykáže alespoň drobné manko, které však - i když jde o opakující se případy, nemůže být důvodem k vyměnění zaměstnance.

49) Má-li zaměstnanec pro svěřenou funkci kvalifikační předpoklady, není nutné, aby byl podnikem školen.

50) Srov. vládní usnesení č. 740 z 1. ledna 1955, podle něhož jde o školení tam, kde trvá déle než 4 dny; jinak jde o instruktáž.

51) Srov. zprávu 1 Ec 10/56-10; srov. i stanovisko uveřejněné ve „Výběru“ b. č. 11/59, srov. i časopis „Socialistická zákonnost, č. 4/1958.

52) K pojmu „opilost“ srov. část 1., bod 1 referátu; srov. i rozh. č. 51/59 Sbírky rozh. čs. soudů.

53) Obdobně i řízení podle § 9 zák. č. 58/1956 Sb.

54) Když před tím dbal o odstranění nedostatků v tomto směru v rámci přípravy ústního jednání podle § § 1, 45 o. s. ř.

55) Srov. § § 90, 91 odst. 2 a § 91 odst. 1, které platí podpůrně vzhledem k tomu, že zák. č. 71/1958 Sb. neobsahuje speciální úpravu promlčení nároků.

56) Ve znění předpisů jej pozměňujících a doplňujících.

57) Pokud by bylo nutno seznámit se se shora uvedenými předpisy ministerstva národní obrany a ministerstva vnitra podrobněji, je možné do nich nahlédnout u Okresních vojenských správ a u Okresních oddělení ministerstva vnitra.